

Městská knihovna v Praze

Zpověď požívače opia

Thomas De Quincey

Praha

2017

e-kniha

Městská knihovna v Praze

ůjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

přístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

ořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Zpověď poživače opia

Thomas De Quincey

Znění tohoto textu vychází z díla [Zpověď požívače opia](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Odeon v roce 2000. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

---

§

Text díla (Thomas De Quincey: Zpověď požívače opia), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyžívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 14. 7. 2017.

OBSAH

ČÁST PRVÁ.....	6
Autor se obrací k čtenáři.....	7
Předběžná zpověď.....	11
ČÁST DRUHÁ	45
Rozkoše z opia.....	49
Úvod k utrpení z opia	63
Utrpení z opia.....	77
Dodatek.....	98

ČÁST PRVÁ

Autor se obrací k čtenáři

Vkládám ti do rukou záznam z pozoruhodného údobí svého života, laskavý čtenáři; to, co z něho odvozuji, dokáže tě doufám přesvědčit, že je to záznam nikoli pouze zajímavý, leč i značnou měrou užitečný a poučný. V této dobré víře jsem jej sepsal a jen to troufám si uvést na svou omluvu, že jsem nerespektoval taktní a chvályhodnou zdrženlivost, jež nám povětšinou zabrání vystavovat vlastní omyly a slabůstky veřejně na odiv. Vskutku, anglický jemnocit sotva co více pobouří než podívaná, kdy nějaká osoba obtěžuje druhé vředy či jizvami své morálky a strhává onen „závoj zapomnění“, jímž je v mezidobí snad zahálil čas a pochopení pro lidskou křehkost: i přistupují ke zpovědi (mám na mysli spontánní výpověď, nikoli doznání před tváří zákona) zhusta jen pochybné ženštiny, dobrodruzi a podvodníci; u lidí, jež čítáme k slušným a důstojným členům lidské společnosti, nacházíme takové projevy laciného sebeponižování jen ve francouzské literatuře, anebo v německé, pokud byla zasažena strojenou francouzskou přecitlivělostí. Podobné úvahy na mne těžce doléhají a předjímám tak rozechvěle výtky v tomto směru, že jsem po mnoho měsíců nerozhodně váhal, zda se sluší, abych předložil veřejnosti své dílo nebo jeho část, dokud jsem ještě naživu (potom vyjde z mnoha důvodů celé); úzkostlivě jsem probíral všechny důvody pro tento krok i proti němu, než jsem se nakonec odhodlal.

Vina i neštěstí se přirozenou svou povahou straní veřejného pohledu; tíhnou k soukromí a samotě; ba i volba hrobu vyjadřuje někdy přání vyloučit se z pospolitosti hřbitova, jako by se člověk vzdával sounáležitosti s velkou lidskou rodinou a toužil (dojímavými slovy básníka Wordsworthe)

*z pokory kající
světa se odřící.*

A je to k všeobecnému užitku i na prospěch nás všech dobře tak zařízeno; co živ bych také o vlastní vůli a na vlastním případu ne-

osvědčil nedbalost k tak chvályhodným zásadám, aniž je činem či slovem zlehčoval. Avšak moje sebeobžaloba není totéž co zpověď provinilce, a navíc je možné – kdyby tomu tak i bylo –, že ostatním vzejde prospěch ze zkušeností tak draze vykoupených, čímž bych mnohonásobně vynahradil, že jsem porušil zmíněné zásady, a ospravedlnil přestupek proti obecně platnému pravidlu. Slabost a utrpení neznamenaají nevyhnutelně vinu. Přibližují se k tomuto temnému spojení a unikají opět z jeho stínu v závislosti na pravděpodobných motivech a úmyslech provinilcových, a míra provinění, ať zjevného, ať tajeného, kolísá podle toho, jak mocnému pokušení jsme byli od samého počátku vystaveni a kolik vážného odhodlání vynaložil kdo v činech i v úsilí, aby mu až doposledka vzdoroval.

Troufám si o sobě tvrdit, aniž se tím prohřeším proti pravdě či skromnosti, že můj život byl, obecně vzato, životem filozofa: narodil jsem se jako tvor intelektuální a moje zájmy i radovánky byly v pravém slova smyslu intelektuální už od školních let. Přináší-li opium smyslnou rozkoš – a já jsem nucen doznat, že jsem se mu oddával s náruživostí, jaká není u nikoho jiného písemně na¹ – je však zároveň pravdou i to, že jsem proti jeho svůdnému kouzlu bojoval s nábožným zanícením a že jsem nakonec dosáhl toho, co nebylo, pokud je mi známo, dosud přiznáno žádnému jinému člověku: strhl jsem ze sebe téměř až k poslednímu článku prokletý řetěz, jenž mne poutal. Snad mohu rozumně očekávat, že takové vítězství nad sebou samým vyváží jakékoli požitkářství. Nemluvě o tom, že v mém případě je vítězství nesporné, zatímco požitkářství se neubrání sofistickým pochybnostem, máme-li tak označit počínání směřující k prosté úlevě od bolestí, anebo omezíme-li je na takové, jež podnítila touha po rozkošnickém vzrušení.

K vině se tedy neznám, a kdybych se i znal, možná by mě to stejně neodradilo od právě započaté zpovědi, neboť se mohu domnívat,

---

¹ Pravím „písemně doložena“, neboť jistý z mých proslulých současníků mne musel značně předčít co do množství, lze-li pokládat za bernou minci to, co se o něm šušká.

že tím posloužím celému společenství poživačů opia. A kteří že tam patří? Musím vám bohužel sdělit, vážení, že je to početný spolek. Přesvědčil jsem se o tom před několika lety, kdy jsem se jal probírat jistou malou enklávu anglické společnosti (k níž příslušeli muži nesporného talentu i vysokého společenského postavení) a sčítat ty, o nichž jsem měl přímo či nepřímo povědomost, že se uchylují k opiu; byli to lidé jako například výmluvný a laskavý William Wilberforce; zesnulý děkan z Carlisle; lord Erskine; pan filozof²; nebožtík státní podsekretář (tj. pan Addington, bratr prvního lorda Sidmoutha; ten mi popsal nutkání, jež ho poprvé dohnalo k opiu, týmiž slovy jako děkan z Carlisle, že totiž „měl pocit, jako by mu krysy hryzaly v žaludku a ohlodávaly jeho stěny“); pan Samuel Taylor Coleridge a mnozí další, neméně proslulí, jejichž výčtem již nechci unavovat. Vyskytne-li se tedy v jediné a co do počtu poměrně omezené vrstvě tolikero případů (nadto známých jedinému pozorovateli), lze přirozeně usoudit, že bychom dospěli k úměrné cifře, kdybychom vzali v úvahu veškeré obyvatelstvo Anglie. Pochyboval jsem však o oprávněnosti takového soudu, dokud jsem se neobeznámil s jistými fakty, jež mě posléze ubezpečila o jeho pravdivosti. Uvedu dva:

1) Tři vážení londýnští lékárníci, působící na třech různých, od sebe vzdálených místech, k nimž jsem poslední dobou shodou okolností zašel pro malé dávky opia, mne ubezpečili, že počet poživačů opia – amatérů (jak bych je snad nazval) poslední dobou nesmírně stoupl, což lékárníkům způsobuje den co den těžkosti a vyvolává rozepře, chtějí-li rozlišit osoby, jimž se opium stalo z návyku nezbytností, od těch, kteří si je kupují s úmysly sebevraždnými. Tento úsudek se týká pouze Londýna. Slyšel jsem však

2) (a to patrně překvapí čtenáře více) od několika manchester-
ských bavlnářských průmyslníků, když jsem před několika lety pro-

---

² Co to bylo za filozofa, ten pan Dash? Věřu mi to vypadlo z paměti. (Touto poznámkou opatřil De Quincey vydání z roku 1856, kde jsou všichni zmínění jmenováni. V původním vydání z roku 1822 nakladatelé jména vypustili.)

jížděl jejich městem, že se opiový návyk rychle šíří i mezi dělnictvem, a to do té míry, že v sobotu odpoledne jsou pulty v lékárnách posety pilulkami o šesti, dvanácti nebo osmnácti centigramech opia, aby je očekávaní zákazníci měli k večeru přichystané. Bezprostřední příčinou tu patrně byly nízké mzdy, které tehdy dělníkům nedovolovaly oddávat se pivu nebo kořalce; snad je možné předpokládat, že opiový návyk vymizí, až mzdy opět stoupnou; mně se však nechce věřit, že by ten, kdo jednou okusí božských rozkoší z opia, byl hotov znovu se snížit k přízemnímuездеjšímu potěšení z alkoholu, a proto jsem přesvědčen, že

*kdo dřív je neznali, nyní je poznávají,
a ti, kdož znali je, víc se mu oddávají.*

Ani lékaři, tito největší nepřátelé opia, mu neupírají jeho čarovné účinky; tak například Awsiter, lékárník z greenwichské nemocnice, když ve svém *Pojednání o důsledcích opia* (vydaném v roce 1763) vysvětluje, proč se doktor Mead nezaobírá dosti podrobně vlastnostmi, antidoty, atd., této drogy, uchyluje se k následujícím záhadným větám (φωναντα συνετοισι)³: „Usoudil nejspíše, že je to námět příliš ožehavý, aby mohl vejít obecně ve známost; mnozí by opium patrně začali brát neuváženě, jelikož by pozbyli užitečných obav a opatrnosti, jež je zatím dokázaly uchránit před poznáním této drogy a jejích všemocných účinků: *má totiž četné vlastnosti, jež u člověka s nimi obeznaného mohou způsobit, že opiu přivykne, a v důsledku toho by se jeho požívání v Anglii mohlo rozšířit ještě více než v samé zemi turecké; a proto by tyto vědomosti,*“ dodává, „*mohly vést k všeobecné katastrofě.*“ S neodvratností páně Awsiterova závěru se nemohu zcela ztotožnit, vrátím se však k tomuto bodu v závěru své zповědi, kde předestřu čtenáři mravní naučení z ní plynoucí.

---

³ Obraceje se k moudrým.

Předběžná zpověď

Autor usoudil, že bude vhodné předeslat následující předběžnou zpověď neboli úvodem popsat jistá jinošská dobrodružství, jež položila základy k jeho opiovému návyku v pozdějším životě. Vedou ho k tomu tři důvody:

1) Aby předešel uspokojivou odpovědí jistou otázku, jež by se jinak bolestně vtírala do jeho opiové zpovědi: „Jak se může rozumná bytost podrobit tak mučivému ujařmení, vejít o své vůli v toto poputné otroctví, vědomě se dát spoutat sedmerými řetězy?“ – otázku, již je třeba věrohodně zodpovědět, neboť jinak by nemohla než vyvolat rozhořčení nad počínáním nadmíru svévolným a pošetilým, a nezmařit tak pochopení, bez něhož se spisovatel v žádném případě neobejde.

2) Aby nabídl klíč k některým zákoutím přebohaté scenérie, jež později zaplňovala sny požívače opia.

3) Aby vyvolal předem trochu zájmu osobní povahy o toho, jemuž jest se zpovídati, zájmu nezávislého na předmětu zpovědi, neboť tím bezesporu vznítí zájem o zpověď samu. Kdyby se člověk, jehož „řeč krouží převážně kol volků“, stal požívačem opia, ve vší pravděpodobnosti by snil (pokud by se ve své otupělosti vůbec vzmohl na sen) o volcích; zatímco v případě, jenž bude čtenáři předestřen, se požívač opia troufá pokládat za filozofa, a v důsledku toho *jeho* fantasmagorické sny (za bdění i ve spánku, s očima otevřenými i zavřenými) odpovídají charakteru tak utvářenému, že

*humani nihil a se alienum putat.*⁴

Z předpokladů, které podle autorova názoru nezbytně podmiňují nárok na titul filozofa, nestačí vykázati se pouze intelektem vynikajícím *analytickými* schopnostmi (v této oblasti nevzešlo z Anglie už

---

⁴ Nic lidského mu není cizí.

po generace než několik málo pretendentů: autora alespoň nenapadá žádný kandidát, kterého by bylo možno s čistým svědomím uctít epitetem *pronikavý myslitel*, s výjimkou *Samuela Taylora Coleridge* a v jistém ohraničeném úseku myšlení též s výjimkou⁵ brilantního *Davida Ricarda*), ale je třeba i povahy vyznačující se takovými *morálními* vlastnostmi, které umožňují proniknout hluboko do nitra tajuplné lidské přirozenosti a silou intuice ji prohlédnout: zkrátka schopnostmi toho druhu, jichž se (mezi všemi generacemi, jež od prvopočátku prošly životem na této planetě) dostalo našim anglickým básníkům v míře nejvrchovatější – a skotským profesorům⁶ v nejskrovnější.

Již mnohokrát jsem vyslechl otázku, jak došlo k tomu, že jsem začal požívatí opia pravidelně, a zcela zaslouženě jevil jsem se svým známým v nepříznivém světle, jako bych si byl svévolně přivodil všechno utrpení, jež budu nucen zde vylíčit, dlouhodobou povolností vůči tomuto návyku, veden pouze touhou po přirozenosti se přičítícím stavu příjemného vzrušení. To je však v mém případě zkreslující výklad. Pravda, téměř po deset let jsem se občas uchýloval k opiu pro vzrušující rozkoš, již mi skýtalo; dokud jsem je však bral za tímto účelem, ochraňovala mne před všemi neblahými fyzickými následky nutnost oddávat se mu vždy po dlouhém mezidobí, neboť jinak by se neobnovovaly průvodní libé pocity. Nikoli pro vyvolání rozkoše, ale pro utišení nevýslovně krutých bolestí se mi

---

⁵ Snad by bylo možno přičiniti ještě třetí výjimku, avšak neodhodlal jsem se k tomu především z důvodu, že spisovatel, jehož mám na mysli, se zabýval filozofickými tématy pouze ve svých mladických pokusech; ve zralejším věku se zasvětil (z velmi pochopitelných a pádných důvodů, vezmeme-li v úvahu, kam směřuje obecné myšlení v dnešní Anglii) kritice a estetice. Odhlédnu-li však od tohoto bodu, zůstávám na vahách, není-li výstižnější charakterizovat ho spíš jako důvtipného než jako pronikavého myslitele. Krom toho mu v dokonalém ovládnutí filozofické problematiky překáží jeden vážný nedostatek: systematické klasické vzdělání mu zůstalo odepřeno; v mládí nečetl Platóna (patrně jen politováníhodným nedopatřením), avšak nečetl ani v dospělém věku Kanta (a tím už je vinen pouze on sám).

⁶ Toto tvrzení se nevztahuje na nikoho z žijících profesorů; znám ostatně pouze jednoho.

opium později stalo každodenní potřebou. V osmadvacátém roce mého života na mne se zdrcující silou dolehly mučivé žaludeční bolesti, které se poprvé ohlásily asi deset let předtím. Tyto potíže se zrodily v důsledku krutého hladovění, jemuž jsem byl v mládí vystaven. V šťastném údobí naděje a hojnosti, jež následovalo (to jest od osmnácti do čtyřiaadvaceti), utichly, během dalších tří let se projevovaly pouze občas, až pak se na mne vlivem nepříznivých okolností a chmurného duševního rozpoložení obořily s takovou prudkostí, že je nedokázal utišit žádný lék krom opia. Kalvárie mého mládí, prapůvodní příčina narušené žaludeční činnosti, je sama o sobě i svými průvodními okolnostmi natolik zajímavá, že se zde o tom ve stručnosti zmíním.

Můj otec zemřel, když mi bylo asi sedm let, zanechav mne v péči čtyř poručníků. Posílali mne do různých škol, proslulých i menších, kde jsem se již od útlého věku vyznamenal při studiu klasických nauk a obzvláště svou zběhlostí v řečtině. Jako třináctiletý chlapec jsem dokázal bez obtíží řecky psát a v patnácti jsem zvládal tento jazyk natolik, že jsem nejen sám skládal rýmované řecké verše, ale i plynně a s jistotou řecky hovořil – čehož nebyl mocen žádný student mně v té době známý a zač jsem ve svém případě vděčil dennímu procvičování, a to tím způsobem, že jsem podle svých sil a schopností překládal *extempore* noviny do řečtiny; jelikož jsem byl nucen namáhat si paměť a důvtip rozličnými kombinacemi a opisy, abych odpovídajícími výrazy vyjádřil různé současné myšlenky, obraty, relace etc., získal jsem rozsáhlou slovní zásobu, jaká by se nikdy nezrodila z nudného překládání mravních ponaučení a podobně. „Tento hoch,“ prohlásil jistý můj učitel, když na mne jednoho dne kohosi upozorňoval, „tento hoch by dokázal řečnit k shromážděným Athéňanům snadněji než vy nebo já k shromážděným Angličanům.“ Muž, jenž mne poctil touto chvalořečí, byl sám učenec „širokého rozhledu a vzdělání“ a jeho jediného ze všech svých učitelů jsem miloval a ctil. Ke své škodě (a jak jsem se později dozvěděl, též k velkému rozhořčení onoho ušlechtilého pedagoga) jsem byl přemístěn do péče zprvu jistého tupce, jenž ustavičně trnul,

abych neodhalil jeho nevědomost, a později jiného váženého vzdělance, jenž řídil proslulou školu starobylé nadace. Tento muž získal své postavení prostřednictvím jisté oxfordské koleje a byl to dobrý znalec svého oboru, ale jinak (jako většina absolventů oné koleje, které jsem kdy poznal) člověk neuhlazený, nemotorný, bez švihu. Budil dosti ubohý dojem při porovnání s etonskou duchaplností mého oblíbeného učitele; navíc nemohl při žádné lekci utajit očividnou chudobu a povrchnost svých myšlenek. Mladému chlapci nesvědčí vědomí, že má učitele, jehož hravě předčí znalostmi i intelektuálními schopnostmi. A pokud šlo o znalosti, neplatilo to v onom případě jen o mně: i další dva chlapci, kteří spolu se mnou tvořili první ročník, byli lepšími řečtináři než pan ředitel, ač o nic zběhlejší v ostatních vědách ani ochotnější vtěsnat se do krunyře uhlazeného vystupování. Po mém příchodu se zpočátku četl Sofokles, jak si vzpomínám; a my, učený triumvirát z prvního ročníku, jsme pokaždé vítězoslavně přihlíželi, jak se náš „archididaskalos“ (tak si s oblibou dával říkat) předem pilně připravuje na lekci, jak se usilovně plahočí textem za pomoci slovníku a gramatiky, aby odvalil z cesty nebo vyhodil do povětří (jak kdy) všechny překážky, na něž při domácím cvičení narazil, zatímco my jsme se před příchodem do třídy nikdy ani neuráčili otevřít knihu a trávili jsme obvykle čas psaním epigramů na učitelovu paruku nebo podobnými důležitými záležitostmi. Oba moji spolužáci byli chudí, a jejich budoucí univerzitní studium tudíž záviselo na ředitelově doporučení, já však dostával rentu ze skromného dědictví po otci, která mi hmotně zabezpečovala pobyt na univerzitě, kam jsem si přál co nejdříve přestoupit. Naléhal jsem v tom smyslu na své poručníky, avšak bezvýsledně. První, rozumnější a světa znalejší než ostatní, žil příliš daleko; dva ze zbývajících tří přenechali všechno rozhodování v oné věci čtvrtému, a tento čtvrtý poručník, s nímž mi bylo jednati, muž svým způsobem zajisté úctyhodný, ale pyšný a tvrdohlavý, nesnášel, aby se kdo protivil jeho vůli. Po několika dopisech i osobních rozhovorech mi bylo zřejmé, že se od svého poručníka nemohu nadít ničeho, ba ani kompromisu: jemu se jevila přijatelná pouze moje

bezpodmínečná poslušnost. Odhodlal jsem se tedy k jinému postupu. Léto se blížilo mílovými kroky, na obzoru se už rýsovaly moje sedmnácté narozeniny, a já si v duchu přísahal, že po tomto dni nesmím více patřit mezi školáky. Jelikož jsem k tomu potřeboval především peníze, napsal jsem jisté urozené dámě, která ač sama dosud mladá, mne znala od dětství a poslední dobou mne vyznamenávala svou přízní, a poprosil jsem ji, aby mi „půjčila“ pět guinejí. Celý týden jsem marně čekal na odpověď, a když už jsem se vzdával vší naděje, předal mi konečně sluha přeložený list s korunkou na pečeti. Obsahoval laskavá a chápavá slova: krásná pisatelka dlela u moře, a tím se odpověď zdržela; přiložila dvojnásobek požadované částky a dobrodušně naznačila, že kdybych jí dluh *nikdy* nesplatil, do chudobince ji tím nepřivedu. Nu, a díky tomu jsem tedy byl hotov uskutečnit své záměry: deset guinejí spolu s dalšími asi dvěma, které mi zbývaly z kapesného, jsem pokládal za částku dostačující na neomezenou dobu, a nemá-li člověk v onom šťastném věku před sebou zcela určitou hranici, kde jeho možnosti končí, dokáže ji pocít naděje a radosti odsunout v podstatě do nekonečna.

Doktor Johnson kdesi oprávněně poznamenává (a což u něho nebývá pokaždé zvykem, i velmi citlivě), že nic neděláme naposledy (tedy z toho, co jsme dlouho byli zvyklí dělat) bez smutku v srdci. Onu pravdu jsem si hluboce ověřil, když jsem se chystal opustit ~ ústav^z, jež jsem si nezamíloval a kde jsem nepobýval rád. Truchlil jsem ten večer, než jsem odjel navždycky, když se starobylá, vznešená školní aula rozezvučela večerní pobožností, kterou jsem už nikdy neměl vyslechnout, i když se před spaním přítomnost žáků ověřovala podle seznamu a moje jméno bylo (jako obvykle) vyvoláno první. Vystoupil jsem z řady, a mýjeje přihlížejícího ředitele, uklonil jsem se mu a spočinul na něm vážným pohledem; v duchu jsem si přitom říkal: „Je stár a netěší se dobrému zdraví: na tomto světě už se nesetkáme.“ V tom jsem se nemýlil, vícekrát jsem ho nespatriřil a také již nespatriřím. Pohlédl na mne s blahovůlí, dobrodušně

---

^z Manchesterské gymnázium, které De Quincey navštěvoval v letech 1801–1802.

se usmál, opětoval můj pozdrav (vlastně mé rozloučení), a tak jsme se rozešli (ač on si toho nebyl vědom) navždy. Nemohl jsem si ho vážit pro jeho rozumové schopnosti, ale choval se ke mně vždy laskavě, shovívavě vyhověl četným mým přáním, a mne teď trápilo pomyšlení, jakou ránu mu zasadím.

Nadešlo jitro, jež mne mělo vypravit do světa a jež i v mnoha jiných důležitých směrech odstínilo celý můj budoucí život. Bydlel jsem v ředitelově domě a hned od prvopočátku jsem tam měl k dispozici pokoj sám pro sebe, kde jsem spal i studoval. O půl čtvrté jsem vyskočil z postele a zahleděl se procítěně na starobylé věže města ~, „oděné prvními paprsky svítání“, počínající se zbarvovat doruda zářivým jasným bezmračným červencovým jitra. Byl jsem pevně rozhodnut a nic mne od mého rozhodnutí nemohlo odvrátit, zároveň ale i zneklidněn předtuchami možných budoucích nebezpečností a trampot, a kdybych byl věděl, v jakém hurikánu a zničujícím krupobití se zakrátko snesou na mou hlavu, býval bych víc než jen zneklidněn. Klid a mír onoho rána byl však mému zneklidnění účinným protikladem a snad i lékem. Vládlo hlubší ticho než o půlnoci a mne vždy ticho letního rána dojíhá víc než jakékoli jiné ticho, neboť jeho světlo, jasné a silné jako v jiném ročním období o polednách, se zdá odlišné od světla dovršeného dne především nepřítomností člověka; příroda a nevinná boží stvoření se těší bezpečnému a hlubokému míru, jelikož člověk svým nepokojným a nestálým duchem neruší jejich posvátný klid. Oblékl jsem se, vzal klobouk a rukavice a ještě chvíli v pokojíku otálel. Půldruha roku jsem prožil v této „tvrzi vědění“; zde jsem dlouhé noční hodiny četl a studoval; a jakkoli poslední dobou mne, tak žíznicího po lásce a něžném přátelství, neshody a horečnaté sváry s poručníkem připravily o všechnu radost a dobrou pohodu, přece jsem zde jako chlapec vášnivě lnoucí ke knihám a oddaný duchovnímu snažení zažil uprostřed převládající sklíčenosti i mnohé šťastné chvíle. Zaslzel jsem, když můj zrak spočinul na židli, krbu, psacím stolku a ostatních známých předmětech, neboť jsem jistojistě věděl, že na ně hledím naposledy. Je tomu již osmnáct let, a přece ve chvíli, kdy

píši tyto řádky, vidím před sebou tak zřetelně, jako by to bylo včera, rysy i výraz tváře, na níž jsem ulpěl pohledem na rozloučenou: byl to portrét krásné ~⁸, jenž visel nad krbem; měla tak úchvatné oči a ústa a celý její obličej vyzařoval takovou dobrotu a božský klid, že jsem tisíckrát odložil pero nebo knihu, abych u ní načerpal útěchy jako zbožný věřící u svatého patrona. Zatímco jsem se kochal pohledem na její podobu, hluboké tóny věžních hodin oznámily, že odbíjí čtvrtá. Přistoupil jsem k obrazu, políbil jej a pak po špičkách vyšel ven a zavřel za sebou dveře navždy!

V životěездеjším se tak prolínají a mísí důvody k smíchu a důvody k slzám, že dodnes nemohu zavzpomínat bez úsměvu na příhodu, která se tenkrát odehrála a téměř zhatila okamžité usku-tečnění mých záměrů. Měl jsem velké a nesmírně těžké zavazadlo, neboť obsahovalo krom mých svršků téměř celou mou knihovnu. Potíž spočívala v tom, jak je dopravit k povozníkovi: můj pokojík totiž zaujímal v domě vyvýšené postavení a (což bylo ještě horší) jediná cesta ke schodišti, umožňující přístup do tohoto zákoutí, ved-la přes pavlač, kam ústily i dveře z ložnice páně ředitelovy. Byl jsem zadobře s veškerým služebnictvem, a u vědomí toho, že mi kdokoli z nich poskytne záštitu a zachová mlčení, svěřil jsem se s touto ne-snází ředitelovu komorníkovi. Ten přísahal, že pro mne udělá, co si jen budu přát, a když nadešel čas, dostavil se nahoru pro zavazadlo. Obával jsem se, že je to úkol nad síly jediného muže; komorník však byl

*chlap jako Atlas, jenž na bedrech svých
by vzepřel i největší mocnářství,*

a záda měl široká jak pláně kol Salisbury. Trval na tom, že zavaza-dlo snese dolů sám, a já zatím pod posledním zákrutem schodiště úzkostlivě vyčkával, jak to dopadne. Chvilí jsem slyšel, jak sestupuje

---

⁸ Neznámá dáma ze 17. století, údajně mecenáška školy.

pomalými, jistými kročejí, avšak naneštěstí mu vlivem rozechvění, s nímž se blížil k nebezpečnému místu, několik schodů nad pavlačí uklouzla noha, těžké břímě se mu svezlo z ramenou, každým stupněm, z něhož se zřítilo, získávalo větší rychlost, takže dole se už nezadržitelně valilo, nebo spíše poskočilo, a s pekelným rachotem udeřilo přímo do dveří, za nimiž spal můj archididaskalos. Hlavou mi bleskla myšlenka, že vše je ztraceno, a chci-li si zajistit únik, nezbyvá než zavazadlo oželet. Po krátké úvaze jsem se však rozhodl vyčkati věcí příštích. Komorníka jalo krajní zděšení, jak kvůli sobě, tak kvůli mně; navzdory tomu ale komická stránka tohoto neblahého *contretemps*⁹ tak podnítila jeho představivost, že zahalekal dlouhým, mocným, zvučným zachechtáním, jaké by bylo vyburcovalo ze sna i Šípkovou Růženku. Bujarý projev veselí přímo na doslech zneuctěného hodnostáře působil tak neodolatelně, že jsem se k němu musel připojit, a to ani ne tak vlivem nešťastné *étourderie*¹⁰ zavazadla samého jako vlivem jejího účinku na komorníka. Oba jsme samozřejmě očekávali, že se doktor ~¹¹ vyřítí z ložnice, neboť zpravidla, jakmile se i jen myška někde šustla, vyskočil jako tarač¹² ze své boudy. Tentokrát však, když hluk a smích utichly, neozval se kupodivu z ložnice ani hlásek, ba ani sebemenší šelest. Doktor ~ trpěl bolestivým neduhem, jenž mu někdy připravil bezesnou noc, a když se mu konečně podařilo usnout, upadal patrně do velice hlubokého spánku. Jelikož i nadále vládlo ticho, sebral komorník odvahu, vysadil si břímě opět na záda a dokončil zbývajících sestup bez nehody. Vyčkal jsem, dokud jsem se na vlastní oči nepřesvědčil, že se mé zavazadlo, naložené na trakaři, vydává na cestu k povozníkovi; poté jsem „pod ochranou Prozřetelnosti“ vykročil pěšky za ním, pod paždí malý balíček s nějakým šatstvem, svého oblíbeného anglického básníka

---

⁹ Nezdaru. Pozn. red.

¹⁰ Neomalenost, bezohlednost. Pozn. red.

¹¹ Charles Lawson, ředitel školy.

¹² Rasa psa. Pozn. red.

v jedné kapse a útlý svazek kvartového formátu, obsahující asi devět Euripidových her, v druhé.

Zamýšlel jsem původně odebrat se do Westmorelandu, ježto jsem si ten kraj zamiloval a vázala mne k němu i jiná osobní pouta.¹³ Náhoda však dala mému putování jiný směr a já zamířil k severnímu Walesu.

Potuloval jsem se nějaký čas po Denbigshiru, Merionethshiru a Caernarvonshiru, až jsem se ubytoval v malém čisťounkém domku v B ~.¹⁴ Zde jsem mohl prodlévat velice příhodně po řadu týdnů, neboť v B ~ se dalo levně žít vzhledem k tomu, že tato rozlehlá zemědělská oblast nemá pro své nadbytečné výrobky poblíž žádné jiné tržní odbytiště. Avšak jistá příhoda, snad ani nezaviněná zlým úmyslem, mne vyhnala opět na další pouť. Nevím, zda si laskavý čtenář povšiml, jako jsem si toho často povšiml já, že v Anglii vrstva lidí nad jiné povznesená (nebo aspoň vrstva, jež svou pýchu nejočividněji dává najevo) jsou biskupské rodiny. Šlechta a její potomstvo mají postačující důkaz svého postavení už přímo v titulech. Nadto pouhá jejich jména (a to platí i pro potomky mnoha nešlechtických rodů) znějí anglickému sluchu jako rovnocenný průkaz urozenosti a vznešeného původu. Příjmení jako Sackville, Manners, Fitzroy, Paulet, Cavendish a tucty jiných mluví sama za sebe. Jejich nositelé tudíž seznávají na každém kroku, že je kdekdo samozřejmě respektuje, až snad na ty, kteří vinou vlastní bezvýznamnosti nemají tolik povědomosti o běhu světa: „Kdo nezná urozené, sám neznám zůstává.“ Jejich způsoby se vyznačují přiměřeným tónem i koloritem, a jsou-li někdy postaveni před nutnost zdůraznit před ostatními svou osobnost, najdou tisíce způsobů, jak vlastním počínáním tuto nutnost zmírnit a podbarvit ji blahosklonnou zdvořilostí. U biskupských rodin je to něco dočista jiného: ti se musí plahočit do příkrého vršku, aby si vydobyli úctu svých bližních, neboť episkopální klérus

---

¹³ Ve Westmorelandu žil Wordsworth, jehož verše De Quincey už v té době znal a ctíl.

¹⁴ Bangor.

nebyl v žádných časech příliš hojně napájen prameny z urozených rodů a vzestup k honosnému úřadu bývá tak rychlý, že veřejnosti zřídka skýtá dost času tomu přivyknout, leda v případě, přidruží-li se tu i reputace literáta. Děti biskupů se tudíž mnohdy vyznačují nepřístupností a škrobeností, způsobenou nedostatkem obecného respektu – jakýmsi *noli me tangere*¹⁵ – v obavách před nevhodnou důvěrností vyhýbají se tak přecitlivěle jako pakostníci stížený člověk jakémukoli styku s οἱ πολλοί¹⁶. Bystrý rozum či mimořádně dobro-srdečná povaha dokáže bezpochyby uchránit jednotlivce před těmi-to slabůstkami, ale obecně vzato dáte jistě mému pozorování za pravdu; není-li v takových rodinách pýcha hlouběji zakořeněna než jinde, vyplouvá aspoň zřetelněji na povrch v jejich chování. Ráz tohoto chování se přirozeně přenáší i na biskupské služebnictvo a nejbližší okolí. A moje bytná bývala komornou, nebo snad chůvou v rodině biskupa ~¹⁷ a teprve nedávno se provdala a usadila, jak se tomu říká. Na malém městě, jako je B~, jakákoli spojitost s biskupskou rodinou dodává člověku jistého významu, a milá bytná pobrala víc než svůj díl té pýchy, o níž jsem se v dané souvislosti zmínil. Co „Jeho Excelence“ řekla a co „Jeho Excelence“ udělala – jak na něho spoléhají v parlamentě a jak by se bez něho neobešli v Oxfordu – kolem toho se točila řeč od rána do večera. Snášel jsem to docela obstojně, neboť mi dobré srdce bránilo, abych se někomu vysmál do očí, a navíc jsem měl pochopení pro upovídanost někdejší služebné. Paní bytná však zřejmě usoudila, že nejevím dostatečnou úctu k páně biskupově osobnosti, a aby mne vytrestala za nezáměrem – anebo možná pouhou náhodou –, opakovala mi jednoho dne rozhovor, který se nepřímou dotýkal i mne. Zašla do biskupského paláce projevit svou oddanost rodině, a jelikož už bylo po večeri, povolali ji do jídelny. Skládajíc počty ze svého hospodaření, zmínila se i o tom, že pronajímá pokoje. Dobrý biskup zřejmě považoval za

---

¹⁵ Nedotýkej se mne.

¹⁶ Lid obecný, plebs.

¹⁷ Šlo o doktora Cleavera, biskupa z Bangoru a ředitele Brasenoseské koleje v Oxfordu.

nutné, aby ji nabádal k opatrnosti při výběru nocležníků. „Musíte mít na paměti, Betty,“ pravil, „že naše město leží při hlavní silnici k přístavu Holyhead, a tudíž právě tudy projde mnoho nepoctivců, kteří prchají před svými dluhy z Irska do Anglie, anebo opět z Anglie na ostrov Man.“ Toto varování mělo dojista své oprávnění, leč hodilo se spíš, aby si je paní Betty uchovala pro své soukromé úvahy, než aby je tlumočila mně. Následovalo však ještě něco horšího: „Ale, Vaše Excelence,“ odpověděla prý moje bytná (jak mi to sama vyličila), „tenhle mladý pán se mi na žádného takového šizuňka nezdá, protože –“ „Já se vám tedy nezdám na šizuňka?“ přerušil jsem ji, plana rozhořčením. „Postarám se, abyste si s tím napříště nemusela lámat hlavu.“ A bezodkladně jsem se chystal k odjezdu. Ta dobrá duše se zdála hotova k ústupkům, avšak jistý příkrý a opovrhlivý výraz, jehož jsem, jak se obávám, použil v souvislosti s osobou učeného hodnostáře samého, vzbudil opět její rozhořčení, takže usmíření nepřipadalo v úvahu. Biskup mne skutečně hluboce pobouřil tím, že nadhodil, ač nepřímou, podezření vůči někomu, koho v životě neviděl; i pomýšlel jsem na to, že mu vyjevím své mínění v řečtině, což by jednak bylo určitým důvodem k předpokladu, že nepatřím k podvodníkům, a za druhé by ho to donutilo (jak jsem doufal) odpovědět touž řečí, čímž by – o tom jsem nezapochyboval – vyšlo najevo, že možná nejsem tak zámožný jako Jeho Excelence, avšak řečtinu ovládám lépe. Po klidnější úvaze jsem však tento dětinský nápad zapudil, neboť jsem uznal, že biskup měl právo poradit bývalé služebné, a navíc nemohl předpokládat, že se jeho rada donese až ke mně; a táž prostoduchost, která vedla paní Betty k tomu, aby jeho slova vůbec opakovala, je rovněž mohla zabarvit způsobem, jenž spíše odpovídal jejímu vlastnímu myšlení než výrazům ctihodným biskupem skutečně použitým.

Do hodiny jsem tedy opustil svůj podnájem, a to mělo, jak se ukázalo, pro mne důsledky velmi neblahé, jelikož přespáváním v hostincích se moje hotovost rychle tenčila. Po čtrnácti dnech jsem se ocitl v takové tísní, že jsem si mohl dovolit pouze jedno jídlo denně. Ustavičný pohyb na čerstvém horském vzduchu vyvolával při-

tom v mladém těle dravý hlad, a tak jsem při této chudé dietě brzy začal značně trpět, neboť jediné, co jsem si mohl poručit, byla káva nebo čaj. I to jsem si však musel zakrátko odepřít a po celou dobu svého dalšího pobytu ve Walesu jsem byl živ jen o borůvkách, šípkách, hložínkách a podobně, anebo z příležitostné pohostinnosti lidí oplácějících nějakou službičku, již jsem jim mohl prokázat. Někdy jsem psal za chalupníky dopisy o majetkových záležitostech, adresované jejich příbuzným v Liverpoolu nebo v Londýně, ale častěji mne požádala děvčata, sloužící v Shrewsbury nebo v jiných městech na hranicích s Anglií, abych napsal milostné psaníčko tomu kterému nápadníkovi. Při všech těchto úkolech jsem obstál k naprosté spokojenosti svých skromných příznivců, a ti se mi za to obvykle odvděčili svou pohostinností; zvláště jednou, nedaleko vísky Llan-y-styndw (nebo tak podobně), ležící v odloučené končině kdesi v Merionethshiru, kde jsem pobýval přes tři dny jako host mladých sourozenců, se ke mně chovali s tak upřímnou bratrskou laskavostí, že mi to dodnes zanechalo v srdci nesmazatelný dojem. V době mého pobytu pozůstávala ona rodina ze čtyř sester a tří bratrů; všichni byli už dospělí a vyznačovali se pozoruhodnou zdvořilostí a jemnými způsoby. Nevzpomínám si, že bych se byl kdy předtím nebo potom setkal v některé chalupě s takovým půvabem a vrozeným smyslem pro vybrané chování a ušlechtilost, leda snad párkrát ve Westmorelandu a Devonshiru. Hovořili anglicky, čímž se zřídka kdy mohlo pochlubit tolik členů jedné rodiny, zvláště ve vískách ležících stranou hlavních silnic. Seznámili jsme se tak, že jsem napsal dopis požadující podíl na válečné kořisti jménem jednoho z bratrů, který sloužil na anglické válečné lodi, a v tichosti pak ještě dva milostné dopisy pro dvě jeho sestry. Obě ty dívky byly zajímavého zjevu, a jedna navíc neobyčejně krásná. Tonouce v rozpacích a polévány hojnými ruměnci mi diktovaly, nebo lépe řečeno naznačovaly, co nebylo tak těžké uhádnout: že si přejí, aby listy obsahovaly tolik vřelosti, kolik se slučuje s patřičným dívčím studem. Vynasnažil jsem se volit výrazy tak odstíněné, abych uspokojil oba požadavky, a ony poté projevily jak potěšení nad způsobem, jímž jsem vyjádřil jejich myšlen-

ky, tak (ve své naivitě) úžas nad tím, jak hravě jsem je prohlédl. Přijetí, jehož se hostu dostane od žen v rodině, zhusta předurčí celkový průběh jeho návštěvy. V tomto případě jsem se zhostil diskrétních tajemnických povinností k všeobecné spokojenosti a snad jsem je i pobavil hovorem, neboť na mne naléhali, abych se ještě zdržel, tak srdečně, že jsem rád vyhověl. Spal jsem s bratry, jelikož jediné volné lůžko stálo v dívčí ložnici, ale po všech ostatních stránkách se ke mně chovali s úctou, jaká nebývá obvykle prokazována peněženkám tak splasklým, jako byla ta moje: snad jim moje učenost byla dostatečným důkazem, že „v mých žilách koluje šlechtná krev“. Takto jsem u nich strávil tři dny a větší část dne čtvrtého a podle neumdlévající přízně, již mi prokazovali, soudím, že jsem u nich mohl pobývat dodnes, kdyby jejich možnosti odpovídaly jejich přání. Onoho posledního jitra jsem však u snídaně postřehl, že se tváří, jako by mi byli nuceni sdělit cosi nepříjemného, a brzy nato mi také jeden z bratrů vysvětlil, že rodiče odjeli den před mým příchodem do Caernarvonu na výroční sešlost metodistů a že se dnes mají opět vrátit, „a kdyby se snad ke mně nechovali tak vlídně, jak by se patřilo“, že mě prosí jménem všech sourozenců, abych se neurazil. Rodiče přijeli, tvářili se kysele a odpovídali „dym sassenach“ (anglicky ne) na každou mou větu. Viděl jsem, jak se věci mají, i rozloučil jsem se s laskavými a zajímavými svými mladými hostiteli a šel po svých. Orodovali sice za mne u rodičů, seč byli, a stále omlouvali jejich chování, „že to zle nemyslí“, avšak mně bylo jasné, že v očích přísných šedesátiletých waleských metodistů je talent ke stylizování milostných dopisů stejné chabým doporučením jako moje alkajské a sapfické strofy v řečtině, a že pozvání, které bylo vedeno jen po hostinnosti, když mi je se srdečnou zdvořilostí nabídli moji mladí přátelé, změnilo by se ve spojení s příkrými způsoby starých rodičů v obtížnou dobročinnost. Básník Shelley má stokrát pravdu v tom, jak posuzuje stáří: není-li vyváženo všemožnými protichůdnými činiteli, užírá jako morová sněť veškerou dobrotu a milosrdenství v lidském srdci.

Zakrátko nato podařilo se mi za pomoci prostředků, jež pro nedostatek místa nemohu popisovat, přemístit se do Londýna. A tehdy začalo druhé a krutější údobí mého dlouhého utrpení: bez přehánění je mohu označit za agonii. Trpěl jsem totiž přes šestnáct týdnů různě odstupňovanými fyzickými příznaky hladu, nad nějž trýznivější snad nebyl údělem žádného člověka, pokud jej přežil. Nechci zbytečně drásat čtenářův jemnocit podrobným líčením všeho, co jsem zakusil, neboť podobné kritické situace, zaviněné rozličnými okolnostmi, třeba i neuváženým počínáním nebo proviněním, už při pouhém popisu rozdírají přirozeně dobrotivá lidská srdce bolestným soucitem. Řeknu toliko jedno a to nechť prozatím postačí: pár úlomků chleba, zbytky to od snídaně jistého muže (jenž se domníval, že churavím, avšak netušil, že jsem zcela bez prostředků), a ani těch se mi nedostávalo pravidelně, byly po nějaký čas mou jedinou potravou. V prvních dobách svého utrpení (tedy ve Walesu zpravidla a po první dva měsíce v Londýně trvale) jsem nikde nebydlel a zřídka kdy vůbec přespal pod střechou. Působení čerstvého vzduchu, jemuž jsem byl takto nepřetržitě vystaven, přičítám skutečnost, že jsem svá muka přečkal. Později však, když uhodilo chladné, proměnlivé počasí, jsem vinou dlouhé trýzně začal podléhat slabosti a vyčerpání, a tu lze bezpochyby pokládat za štěstí, že mi onen člověk, k jehož snídani jsem míval přístup, dovolil, abych přespával v rozlehlém neobydleném domě, jím pronajatém. Pravím neobydleném, jelikož neskýtal útočiště žádné domácnosti ani firmě a nebyl vlastně zařízen nábytkem, až na stůl a několik židlí. Zjistil jsem však, když jsem se nastěhoval do nového příbytku, že tam přece jen už někdo dlí – ubohé opuštěné děvčátko asi desetileté; zdála se celá vyhladovělá a děti vystavené takovému těžkému údělu vypadají obvykle starší, než ve skutečnosti jsou. Z úst tohoto neblahého stvořeníčka jsem zvěděl, že tam přespává a žije sama samotinká už nějakou dobu; i projevovala nebohá velkou radost, když zvěděla, že na příště budu ty dlouhé hodiny v noční temnotě sdílet s ní. V rozlehlých prostorách nezařízeného domu nesl se širokým schodištěm i halou krysí šramot neuvěřitelnou ozvěnou, a navíc ke sku-

tečným tělesným strážním, vyvolaným zimou, a jak se obávám, i hladem, si to ubožátko dovolilo ještě jednu a (očividně) horší trýzeň, totiž děs z duchů, které si vybájila. Slíbil jsem ochránit ji před všemi strašidly bez rozdílu – nabídnout jinou pomoc nebylo žel v mé moci. Uléhali jsme na zem, pod hlavou štosy prokletých právnických lejster a za příkrývkou jakýsi široký jezdecký kabátec; později jsme na půdě objevili starý přehoz přes otoman, malý kobereček a pár dalších potrhanych věcí, které nás trochu chránily před zimou. Nebohé dítě se ke mně přitulilo, aby se zahřálo a skrylo před nepřátelskými duchy. Pokud mi nebylo hůře než obvykle, brávil jsem ji do náruče, takže zpravidla netrpěla chladem, a často jí víčka sklížíl spánek, jenž mně se vyhýbal, neboť během posledních dvou měsíců svého martyria jsem často z malátnosti ve dne upadal v kteroukoli hodinu do neklidné dřimoty. Spánek mne však trýznil víc než bdění, a to jak děsivými sny (co do hrůznosti předstiženými jen těmi, jež budu později popisovat jakožto důsledek opia), tak i tím, že jsem spal takříkajíc „jako na vodě“: sám jsem se slyšel úpět a zhusta mne zřejmě náhle probudil zvuk vlastního hlasu; asi v tom čase mne rovněž začaly pronásledovat odporné stavy, které se pak v jednotlivých životních údobích porůznu vracívaly, totiž jakási křeč (nemohu přesně určit kde, ale patrně v krajině břišní), která mne vždy přinutila prudce vykopnout nohama, abych si ulevil. Tento pocit se dostavoval, jakmile jsem usnul, a snaha ulevit si mne soustavně budila, takže jsem nakonec upadal do spánku pouze z vyčerpání, a vzhledem k rostoucí slabosti (o níž jsem se už zmínil) jsem ustavičně usínal a ustavičně se budil. Mezitím nás pán domu někdy překvapil zcela nečekaně a časně, někdy až k desáté a někdy vůbec ne. Žil v stálých obavách z biřiců a z toho důvodu, inspirován Cromwellovou taktikou, přespával každou noc v jiné londýnské čtvrti, a já postřehl, že nikdy neopomíná prozkoumat nepozorovaně z okna totožnost každého návštěvníka, jenž zabušil na dveře, než dovolil otevřít. Snídal sám; vzhledem ke svému čajovému servisu si také sotva mohl dovolit přizvat hosta, stejně jako vzhledem k poživatinám, jež většinou pozůstávaly jen z několika žemliček

a sušenek, zakoupených cestou z míst, kde právě přespal. Kdyby si byl sezval společnost, jak jsem mu jednou ze žertu učenými slovy nadhodil, byli by hosté museli *vstoupit* (o *přisednutí* nemohlo být ani řeči) ve vztah následné posloupnosti, jak říkají filozofové, a nikoli ve vztah vzájemné koexistence, tedy v stav podmíněný nikoli prostorově, nýbrž časově. Zatímco hostitel snídal, vloudil jsem se obvykle pod nějakou záminkou dovnitř a s výrazem tak lhostejným, jaký jsem jen dokázal nasadit, sebral jsem to, co od snídaně zanechal; někdy také nezanechal nic. Tímto počínáním jsem nikoho neokrádal, leda snad donutil pána domu, aby občas poslal před obědem pro nějakou tu zemi navíc; pokud jde o nebohé dítě, to mělo zakázaný přístup do pracovny (dá-li se tak nazvat hlavní depozitář pergamenů, právnických lejster etc.); pro ni to byla třináctá komnata, kterou její pán pravidelně zamykal, když odcházel na večeri, což bývalo kolem šesté, a pak se sem zpravidla už nevracel. Byla-li nemanželskou dcerou pana ~¹⁸, anebo tu sloužila, to jsem nezjistil a nevěděla to snad ani ona sama, ale rozhodně s ní zacházel jako s poslední služtičkou. Jakmile se pan ~ objevil, hned seběhla dolů pod schodiště, vyčistila mu boty, vykartáčovala kabát etc., a nevynořila se z pochmurného kuchyňského podsvětí na boží světlo, ledaže ji zavolal a poslal něco vyřídit, dokud večer mé vítané zaklepání nepřivolalo její lehké, chvějivé krůčky k domovním dveřím. O tom, jak tráví celý den, jsem nevěděl než to málo, co mi večer sama řekla, neboť jakmile začaly úřední hodiny a já viděl, že moje přítomnost není žádoucí, odcházel jsem a obvykle posedával v parcích nebo jinde až do setmění.

Avšak kdo byl a čím byl v té době sám pán domu? Milý čtenáři, byl jedním z oněch osobitých ponížených služebníků práva, kteří – jak to jen vyjádřit? – kteří si ze střízlivých důvodů nebo z holé nutnosti odpírají přepych přehnaně citlivého svědomí (tuto charakteristiku lze také podstatně zestručnit, leč to už ponechávám čtenáři na vůli); pro muže jistým způsobem společensky situované představuje

---

¹⁸ Advokáta Brunella-Browna, domácího.

svědomí ještě horší zátěž než ženitba nebo kočár, a stejně tak jako se řekne, že někdo „odstavil kočár do stodoly“, tak i můj přítel pan ~ očividně prozatím kamsi „odstavil“ svědomí – bezpochyby si je hodlal opět vyzvednout, jakmile si to bude moci dovolit. Úsporný denní pořádek onoho muže byl by zajisté hoden pozornosti, netroufám si však bavit čtenáře na cizí účet. Měl jsem jen málo příležitosti pozorovat, co se tu odehrává, než i tak jsem byl svědkem mnoha londýnských intrik a zašmodrchaných sofismat, „cyklů a epicyklů, parabol v parabole“, nad nimiž se dodnes někdy pousměji, jako jsem se při vši zbědovanosti usmíval tehdy. Život mi do té doby neposkytl tolik zkušeností, abych v povaze pana ~ rozpoznal jiné vlastnosti než takové, jež mu sloužily ke cti; a ve spojení s tou zvláštní osobností jest mi zapomenout na vše krom toho, že se vůči mně choval laskavě, a pokud to bylo v jeho moci, i velkoryse.

V jeho moci skutečně nebylo příliš mnoho. Bydlel jsem však, právě tak jako ty krysy, bez činže; a stejně jako doktor Johnson, jenž kdesi poznamenává, že pouze jedinkrát v životě byl obklopen tak rozlehlými prostorami, že vinná réva, pnoucí se po jejich zdech, mohla uhasit jeho žár, tak i já vděčně doznávám, že v tomto ojedinělém případě jsem měl na vybranou z tolika komnat v londýnské rezidenci, kolik srdce ráčilo. S výjimkou té třinácté, v níž ubohé dítě vidělo rejdiště strašidel, byl nám otevřen celý dům, od podkroví po sklepy. „Svět nám ležel u nohou“ a my na noc rozbíjeli stan, kdekoli se nám zlíbilo. Zmínil jsem se už, že šlo o rozlehlý dům. Stojí na nápadném místě v proslulé londýnské čtvrti. Nejedna z mých čtenářů jej mine zakrátko poté, co dočte tyto řádky, o tom jsem přesvědčen. Já sám jej nikdy neopomenu navštívit, kdykoli mne obchodní záležitosti povolají do Londýna. Právě dnes večer, 15. srpna 1821, v den svých narozenin, jsem odbočil z podvečerní procházky po Oxford Street jen proto, abych jej zahlédl. Sídlí tam nyní jistá vážená rodina a v rozsvíceném předním salonu jsem zahlédl její členy v družné pohodě patrně při čaji; očividně tam panovala dobrá nálada a veselí – nebetyčný to rozdíl oproti tmě, zimě, tichu a bezútěšnosti, jež prostupovaly tento dům před osmnácti lety, kdy jedinými jeho

nocležníky byli vyhladovělý student a opuštěné děvčátko. Mimo chodem – ono děvčátko jsem se po letech marně pokoušel vypátrat. Krom osudu na ní nebylo nic zvlášť zajímavého. Nebyla ani hezká, ani bystrá, a nevyznačovala se zvlášť roztomilými způsoby. Bohudíky jsem však už v onom věku byl schopen citového účastenství i bez kdovíjak strhujících popudů. Stačila mi prostá lidská bytost ve své nejponíženější, ničím nezkrášlené podobě; miloval jsem to děvčátko, protože se mnou sdílelo můj bedný úděl. Žije-li dosud, je patrně už sama matkou a má vlastní děti; avšak jak jsem pravil, nepodařilo se mi ji vyhledat.

Lituji toho, avšak vyskytovala se tenkrát ještě další bytost, již jsem se později pokoušel vypátrat s vynaložením mnohem většího úsilí a s hlubším zármutkem nad nezdarem. Touto bytostí byla mladá žena z cechu nešťastnic, jež hledají obživu na ulici. Beze studu – není k němu také důvodu – doznávám, že jsem se tehdy důvěrně a přátelsky stýkal s mnoha ženami v tomto neblahém postavení. Není třeba, aby se čtenář pousmál nebo ušklíbl nad mým doznáním; aniž bych znalcům klasiky připomínal staré latinské přísloví: *Sine cerere etc.*¹⁹ může každý směle předpokládat, že při tehdejšímu stavu mé peněženky moje styky s takovými ženami nemohly být než nevinné. Prohlašuji však otevřeně, že jsem se nikdy v životě necítil pošpiněn stykem nebo sblížením s jakýmkoli stvořením v lidské podobě. Naopak, od útlého mládí jsem byl hrdý na to, že jsem dokázal přátelsky pohovořit – *more socratico* – s kteroukoli bytostí, mužem, ženou či dítětem, kdykoli mi je náhoda přivedla do cesty, zvyk to příznivě působící na znalost lidského počínání, dobré vzájemné vztahy a upřímnost projevu, jaká sluší muži, jenž chce být zván filozofem; vždyť filozof by neměl hledět očima omezeného ubožáka, jenž si říká „muž světa znalý“, a zatím je pln úzkoprsých, sobeckých předsudků vlivem původu a výchovy, ač by měl v sobě pěstovat velkorysost a považovat za rovnoprávné druhy šlechtice

---

¹⁹ Bez chleba, atd. (Celé úsloví zní: *Sine cerere et libero friget Venus* – Bez chleba a vína chladne touha.)

i chudáky, vzdělance i prostáčky, hříšníky i nevinátka. V oněch časech, kdy jsem z nutnosti pěstoval chodectví neboli trávil mnoho času na ulici, přirozeně jsem se často střetal s oněmi chodkyněmi, jež bývají zvány pouličními holkami. Mnohá se mne zastala proti dveřníkům, kteří se mne občas snažili odehnat ze schodů před domy, kde jsem posedával. Avšak jedna z nich – ta, kvůli níž jsem navodil toto téma – ale ne! Tebe, Ann, dívko šlechtného ducha, tebe do onoho řádu nezahrnu; pokusím se nalézt pokud možno nějaký mírnější výraz pro stav té, jejímuž milosrdenství a soucitu – neboť mi nabídla pomocnou ruku ve chvíli, kdy mne celý svět byl opustil – vděčím za to, že jsem mezi živými. Mnohé večery jsem prochodil s touto nebohousamělou dívkou sem a tam po Oxford Street nebo jsem po jejím boku odpočíval na schodech a v zástitě podloubí. Nebyla patrně ani tak stará jako já: sama mi řekla, že ještě nedosáhla šestnácti let. Zaujala mne, a tak jsem jí kladl jistě otázky, až jsem se postupně dozvěděl její prostý příběh. Nepotkal ji osud nijak neobvyklý (jak mne od té doby zkušenost poučila), a kdyby londýnská dobročinnost dokázala využívat svých zdrojů účinněji, pak by se zákonné moci častěji podařilo zakročit k ochraně i odplatě. V Londýně se však milosrdenství slévá do proudu, jenž ač hluboký a mocný, uplývá tiše podzemím; nenabízí se chudým pocestným bez přístřeší, ani jim k sobě neusnadňuje přístup; a nelze popřít, že povětrí a prostředí londýnské společnosti je drsné, kruté a nepřístupné. Ať tak či onak, bylo mi zřejmé, že bezpráví na ní spáchané dalo by se alespoň zčásti lehce napravit; i naléhal jsem na ni často a důrazně, aby si podala stížnost k soudu. Ujišťoval jsem ji, že jakkoli nemá na světě přítelíčka, dostane se jí okamžitého slyšení a anglická spravedlnost, před níž jsou si všichni rovni, bezodkladně a náležitě ztrestá onoho nestoudného darebáka, který ji připravil o skromné vlastnictví. Slibovala mi často, že to udělá, ale nemohla se odhodlat podniknout kroky, k nimž jsem jí čas od času radil: trápení zasáhlo tak hluboce její mladé srdce, že ji naučilo bojácnosti a sklíčenosti, anebo si myslela, dojista oprávněně, že sebezpyčejší soudce ani sebespravedlivější porota nemohou odčinit nejhorskou ztrátu, jež

ji postihla. Něčeho by se však přece snad bylo dosáhlo, neboť jsme se po dlouhém dohadování konečně ustanovili – naneštěstí až při setkání, jež mělo zůstat naším předposledním – na tom, že zakrátko předneseme její při. Osud však určil jinak a zamezil, abych jí byl takto nápomocen. A ona mi mezitím prokázala službu, která znamenala víc, než jsem jí kdy mohl oplatit. Bylo to tak: Jednoho večera jsme se procházeli po Oxford Street, a tu jsem ji požádal, aby se mnou zabočila na Soho Square, neboť jsem celý den pociťoval prazvláštní nevolnost a slabost; i došli jsme tam a usedli na schody před domem, kolem něhož dnes neprojdou, aby mi v srdci bolestně nezatrnlulo a abych se v duchu nesklonil před šlechetností té nešťastnice a nevzpomněl jejího obětavého činu. Jak jsme tam seděli, udělalo se mi náhle mnohem hůře. Spočíval jsem jí hlavou na nádrech, a tu jsem zničehožnic vypadl z jejího náruči a sesul se nazad po schodech.

Z toho, jak jsem se cítil, jsem pojal skálopevné přesvědčení, že bez nějakého působivého povzbuzujícího prostředku buď na místě duši vypustím, anebo aspoň upadnu do tak hluboké malátnosti, že nebudu mít naději se z ní při své současné opuštěnosti zotavit. A v tomto kritickém okamžiku mého osudu ona ubohá sirota, jež sama nezakusila na tomto světě nic než trápení, ke mně vztáhla pomocnou ruku. S výkřikem hrůzy, ale bez zaváhání odběhla na Oxford Street a v neuvěřitelně krátké době se ke mně vrátila se sklenkou kořeněného portského, které zapůsobilo na můj prázdný žaludek (jakoukoli podstatnější potravu by byl v té chvíli odmítl) tak mocně, že jsem se okamžitě vzpamatoval, a za tuto sklínku zaplatila ta srdečná osůbka bez váhání ze své hubené peněženky, ač v té době, nezapomínejme, měla sotva na holé živobyetí a nemohla předpokládat, že kdy budu s to jí dluh vyrovnat. Mladičká moje dobrodějko! Jak často jsem si přál v průběhu plynoucích let, když jsem stanul na nějakém opuštěném místě a zavzpomínal na tebe s bolestí v srdci a vřelou láskou, jak často jsem si přál, aby právě tak, jako prý v pradávných dobách otcovská kletba byla nadána nadpřirozenou mocí a pronásledovala toho, jemuž byla určena, s osudovou nevyhnutel-

ností, dokud se nenaplnila, i požehnání srdce tísněného vděkem mělo takovou tajuplnou sílu a mohlo tě pronásledovat, obklíčit, překvapit a přepadnout v černočerných temnotách některého londýnského vykřičeného domu anebo (kdyby to bylo možné) v temnotách tvého hrobu, a tam tě probudit s pravým poselstvím klidu, odpuštění a konečného usmíření!

Zřídka kdy mne co pohne k slzám: nejen proto, že moje myšlenky, vířící kolem eminentních zájmů lidského rodu, noří se den co den, ba hodinu za hodinou tisíce sáhů pod hladinu, do hlubin, *kde i slzy vyschly*; a nejen proto, že přísný řád mého myšlení odpuzuje city, které vyvolávají slzy, řád nutně neznámý těm, jež lehkovážnost zpravidla uchrání před vnímavostí k rozmyslnému žalu a stejná lehkovážnost jim odnímá sílu ubránit se takovým citům při nahodilých příležitostech; ale i proto, že podle mého mínění každý, jenž těmto úvahám věnoval tolik rozumového úsilí jako já, musel, aby se ubránil naprosté beznaději, od prvopočátku v sobě vypěstovat a střežit uklidňující víru v budoucí vyrovnání a hieroglyfický smysl lidského utrpení. Z těchto příčin jsem do nynější chvíle veselý myslí, a jak už jsem pravil, máloco mne pohne k slzám. Avšak některé city, ač nikoli hlubší ani vášnivější, provází větší něha než ostatní; a často, když dnes kráčím pod snovým svitem luceren po Oxford Street a zaslechnu, jak se z kolovrátku line stejná písnička, která před lety utěšovala mne a mou drahou přítelkyni (jak ji provždy budu nazývat), vytrysknou mi slzy a já se zahloubám nad nepochopitelnou Prozřetelností, jež tak náhle a stroze rozloučila navždy naše cesty. Jak k tomu došlo, sezná čtenář ze závěru tohoto úvodního vyprávění.

Krátce po oné poslední příhodě, již jsem zaznamenal, potkal jsem na Albermale Street pána, jenž býval ve službách nebožtíka Jeho Veličenstva. Tento pán prodléval při rozličných příležitostech na návštěvě v naší rodině a oslovil mne, zaujat rodovou podobou. Nepokoušel jsem se nic skrývat; odpovídal jsem bez vytáček na jeho otázky, a když mi byl dal čestné slovo, že mne neprozradí poručníkům, sdělil jsem mu adresu svého příznivce, onoho právníka. Nazítří jsem od něho dostal desetilibrovou bankovku. Přišla v dopise,

který byl doručen spolu s ostatními obchodními listy právníkovi, a ačkoli z jeho pohledu i počínání jasně vyplývalo, že uhádl, co obálka obsahuje, poctivě a bez váhání mi ji předal.

Tento dar a způsob, jakým jsem jej použil, mne přirozeně přivádějí k tomu, abych pohovořil o záměru, který mne původně vylákal do Londýna a který jsem si (abych užil právnického výrazu) sám u sebe koncipoval od prvního dne v Londýně až do konečného odjezdu.

Čtenáře snad udiví, že jsem v Londýně, mocném to světě, nenašel způsob, jak se vyhnout krajní nouzi, a napadne ho, že jsem k tomu měl nejméně dvě možnosti, totiž buď se uchýlit o pomoc k přátelům naší rodiny, anebo zaměřit své mladistvé nadání a znalosti směrem, který by vedl k peněžitému zisku. Pokud jde o první možnost, rád bych obecně poznamenal, že jsem se více než kteréhokoli jiného protivinství hrozil toho, aby vůči mně poručníci neuplatňovali nároky, neboť jsem nepochyboval, že by do krajnosti využili vši pravomoci, kterou jim zákon skýtá, to jest, že by neváhali násilím mne znovu dopravit do školy, již jsem opustil, kterážto cesta, podle mého mínění pokořující, i kdyby byla nastoupena dobrovolně, nemohla skončit jinak, byla-li by mi vnucena bez ohledu na mé vlastní tužby a přání, ba v přímém rozporu s nimi, než v potupě horší pro mne než smrt, a ta by skutečně byla skončila smrtí. Zdráhal jsem se tedy požádat o příspěví i tam, kde by mi dojista nezůstalo odepřeno, neboť jsem nechtěl nabídnout poručníkům stopu, která by je dovedla ke mně. Ovšem právě v Londýně mívá otec za svého života bezpochyby mnoho přátel, avšak já už si vybavoval jen málo jmen (vždyť od otcovy smrti uběhlo už deset let), a jelikož jsem toto město předtím nikdy nenavštívil, leda jednou na pár hodin, neznal jsem ani u těch několika adresu. Tato překážka mi tedy znesnadňovala, abych si obstaral pomoc z této strany, ale závažnější byly obavy, o nichž jsem se zmínil a které mne vždy odradily. Proč jsem však nepoužil druhého způsobu? Dnes mám pomalu sám chuť sdílet čtenářův údiv, že mne to nenapadlo. Jako korektor řeckých textů (ne-li jinak) mohl jsem si bezpochyby vydělat dost, abych uspokojil své skromné po-

třeby. Takovou práci byl bych zastával s příkladnou a svědomitou péčí, jež by mi byla brzo získala chlebohárcovu důvěru. Nesmíme však zapomínat, že při žádosti o takové místo byl bych musel každému serióznímu nakladateli předložit doporučení, a to jsem neměl možnost si obstarat. Musím však po pravdě doznat, že mi ani na mysl nepřišlo uvažovat o literární činnosti jakožto o zdroji zisku. Nenapadl mne žádný jiný způsob, jak se v dohledné době domoci finančních prostředků, než vypůjčit si na konto renty a dědictví, jež mi mělo připadnout. O uskutečnění tohoto plánu jsem také všemožnými cestami usiloval, a krom jiného jsem se obrátil i na jistého žida jménem D ~²⁰.

Tohoto žida i další lichváře z povolání (někteří z nich byli, pokud je mi známo, rovněž židé), jsem navštívil a uvedl, jaký majetek mám zdědit, což oni sami po ověření otcovy závěti v notářských archi-

---

²⁰ (Dell) Obrátil jsem se na něho mimochodem o půldruhého roku později ve stejné záležitosti, a jelikož jsem tentokrát svůj návrh odeslal z přední univerzity, dostalo se mu té cti, že mu byla věnována vážná pozornost. Neocitl jsem se v úzkých z rozmařilosti ani mladické lehkovážnosti (nad něco takového jsem byl celým svým založením i povahou svých zálib skutečně povznesen), avšak pouze vinou mstivé zlomyslnosti poručnickovy, jenž mi sice už nebyl s to zabránit, abych vstoupil na univerzitu, ale na důkaz „dobré vůle“ mi na rozloučenou odmítl podepsat dobropis, takže jsem nedostával ani o šilink víc, než mi bylo vypláceno na škole, to jest sto liber ročně. Za tuto částku mohl být student v onom čase skromňoučce živ, nemohl z ní však být živ mladý muž, jenž by se byl sice nesnížil k nicotné přetvářce a nedával ostentativně najevo, že pro něho peníze nic neznamenají, právě tak jako si neliboval v rozmařilostech, avšak důvěřoval poněkud neuvážené služebnictvu a netěšilo ho zabývat se malichernými drobnostmi šetrného hospodaření. Ocitl jsem se tedy zakrátko v tísní a nakonec, po obšírném vyjednávání (některými jeho fázemi bych čtenáře jistě pobavil, kdybych měl čas je zopakovat) jsem od žida dostal žádanou částku za „obvyklých“ podmínek: měl jsem ročně splácet sedmáct a půl procenta úroku z celkové sumy a izraelita se na oplátku laskavě uvolil nepřivlastnit si z řečené částky víc než devadesát guinejí na vyrovnání účtu u notáře (za jaké služby, komu prokazané a kdy – zda při obléhání Jeruzaléma – při stavbě druhého chrámu Hospodinova – či při nějaké dřívější příležitosti, to se mi dosud nepodařilo zjistit). Nevzpomínám si už, kolik sáhů ona smluvní dohoda měří, chovám ji však ve skříňce s dalšími hříčkami přírody a hodlám ji dříve či později věnovat Britskému muzeu.

vech potvrdili. Zjistili, že osoba označená jako druhorozený syn ~²¹ má nárok na vše (a ještě něco navíc), jak jsem tvrdil, avšak jedna otázka zůstávala otevřená, což se výmluvně odráželo židům na tváři: zdaliž jsem já onou osobou? Mně zatím ani na mysl nepřišlo, že by o tomhle mohl někdo zapochybovat; spíše mne jímaly obavy, kdykoli se na mne milí židé ostře zahleděli, abych snad nebyl jakožto dotyčná osoba až příliš dobře znám a aby se jim snad v hlavě nerodil plán, jak mne lapit a zaprodat poručníkům. Připadalo mi podivné, že by moje vlastní osoba, bráno *materialiter* (tak jsem to vyjádřil, neboť jsem puntičkářsky dbal na přesnost logického odlišování), byla obžalována, nebo aspoň podezírána z podvrhu vlastní osoby, bráno *formaliter*. Abych překonal jejich skrupule, použil jsem jediného prostředku, jež jsem měl k dispozici. Za svého pobytu ve Walesu udržoval jsem korespondenci s několika svými přáteli; i předložil jsem jejich listy, neboť jsem je nosil stále u sebe; byly to v té době už téměř poslední pozůstatky mé osobní zátěže (krom šatstva na sobě): s ostatními věcmi jsem se už tím či oním způsobem rozloučil. Většina těchto dopisů pocházela od hraběte z ~²², jenž byl v té době mým nejlepším (a vlastně jediným) důvěrným přítelem. Dopisy byly odesílány z Etonu. Měl jsem také několik listů od jeho otce markýze z ~²³, jenž byl sice zcela zabrán zemědělskými problémy, avšak jako absolvent Etonu a člověk vzdělaný v míře, jaká se na šlechtice sluší, stále ještě projevoval vlídný zájem o klasické nauky i jejich mladé adepty. Proto si se mnou od mých patnácti let dopisoval: někdy o zlepšení, jaká zavedl nebo hodlal zavést v hrabství M ~ a S ~ od té doby, co jsem tam naposledy zavítal, jindy o přínosu některého římského básníka, anebo navrhoval témata, jimiž jsem se měl podle jeho přání zabývat ve svých verších.

---

²¹ Thomase Quinceyho. *Zpověď* vyšla nejprve jako dílo anonymního autora a De Quincey se v textu vyvaroval všeho, co mohlo vést k odhalení jeho totožnosti. Je třeba také upozornit, že spisovatelův otec se jmenoval prostě Quincey; jeho vdova začala užívat aristokratické předložky až několik let po manželově smrti.

²² Hraběte z Altamontu.

²³ Markýze z Maya a Sliga.

Po přečtení oněch dopisů projevil jeden z milých židů ochotu půjčit mi na moje osobní vlastnictví dvě stě až tři sta liber za předpokladu, že přemluvím mladého hraběte (ten nebyl mimochodem o nic starší než já sám), aby se zaručil, že dluh bude splacen, až dosáhneme plnoletosti; jak nyní soudím, žida patrně ani tak nelákala podružná částka, již mohl vyzískat na mně, jako spíš vyhlídka na to, že naváže styky s mým urozeným přítelem, o němž mu bylo dobře známo, že zdědí značný majetek. V souladu s židovým návrhem jsem se tedy hotovil asi za osm nebo devět dní poté, co jsem dostal oněch deset liber, k cestě do Etonu. Téměř tři libry jsem nechal milému lichváři, jelikož tvrdil, že bude třeba zakoupit kolky, aby měl připravené písemné dohody, než se opět vrátím do Londýna. Byl jsem v hloubi duše přesvědčen, že lže, nechť jsem mu však poskytnout záminku, aby z případného zdržení vinil mne. Menší částku jsem dal svému dobrodinci advokátovi (byl ve spojení s lichváři jakožto jejich právní zástupce) – však si ji zasloužil za ten nezařízený podnájem. Asi patnáct šilinků jsem použil na to, abych uvedl do přijatelného (posuzováno velmi střizlivě) stavu svůj zevnějšek. Ze zůstatku jsem dal půltřetího šilinku Ann, s níž jsem se po návratu hodlal podělit o to, co mi zbude. Když jsem toto vše zařídil, vydal jsem se jednoho temného zimního večera krátce po šesté v doprovodu Ann směrem k Piccadilly, neboť jsem měl v úmyslu dojet až do Salt Hillu bathským nebo bristolským poštovním dostavníkem. Procházeli jsme částí města, která dnes už zanikla, a neumím si ani vybavit, kudy vedly její starobylé hradby; mám však dojem, že se to tam jmenovalo Swallow Street. Měli jsme dost času, a tak jsme odbočili doleva, až jsme došli na Golden Square, a tam nedaleko nároží Sherrard Street jsme se posadili, abychom se neloučili v ruchu jasně osvětlené Piccadilly. Pověděl jsem Ann už dříve o svých záměrech a nyní jsem ji znovu ujistil, že se mnou bude sdílet můj příznivý úděl, pokud se uskuteční, a že ji už neopustím, jakmile bude v mé moci se o ni postarat. To jsem také měl poctivě v úmyslu a vedla mne k tomu jak náklonnost, tak smysl pro povinnost: i kdybych nedbal vděčnosti, jež ze mne udělala každopádně jejího dlužníka

nadosmrtní, miloval jsem ji upřímně jako sestru, a sedminásobnou něhou v oné chvíli, kdy jsem na vlastní oči viděl její přehlubokou sklíčenost. Sám jsem měl, jak by se zdálo, víc důvodů ke sklíčenosti, neboť jsem se loučil s tou, jež mi zachránila život; uvážíme-li, jakým otřesům byl můj organismus vystaven, byl jsem překvapivě dobré mysli a hleděl do budoucna pln naděje. Oproti tomu ona, ač se loučila s někým, kdo měl dosud pramálo možností jí nějak prospět, leda snad, že jí projevil trochu laskavosti a bratrské náklonnosti, oddávala se bezmeznému žalu, a když jsem ji naposledy políbil na rozloučenou, objala mne kolem krku a štkala, neschopna promluvit. Měl jsem v úmyslu nejdéle do týdne se vrátit, a domluvili jsme se tudíž, že na mne počká pátého večera od onoho dne i po další večery v šest hodin v místech, kde ústí Great Titchfield Street a kde jsme obvykle při svých *rendez-vous*, dá-li se to tak nazvat, nacházeli útočiště, aby se nestalo, že bychom se jeden druhému ztratili v Středozemním moři Oxford Street. Takováto i další prozíravá opatření jsem učinil; jen jedno jsem opomněl. Bud' mi vůbec neřekla (jako se nezmiňují nezajímavé podružnosti), anebo jsem zapomněl její příjmení. Děvčata nízkého původu a ve stejném neblahém postavení jako Ann nemívají ve zvyku vystupovat (po způsobu náročnějších dam a čtenářek románových příběhů) jako *slečna Douglasová*, *slečna Montagueová*, apod., nýbrž používají prostě křestních jmen, *Mary*, *Jane*, *Frances*, apod. Tenkrát jsem se měl zeptat na její příjmení, neboť by mi bylo spolehlivěji pomohlo ji znovu nalézt, ale po pravdě řečeno, ani jsem na to nepomyslel, jelikož jsem neměl proč se domnívat, že by našim schůzkám v důsledku krátkého přerušení hrozily větší těžkosti nebo nejistota než po tolik minulých týdnů, a nezahrnul jsem to tedy do seznamu věcí, o nichž je třeba při loučení promluvit; a jelikož jsem všechnu starostlivost nakonec soustředil na to, abych ji utěšil a dodal naděje, a také jsem jí domlouval, že si musí zaopatřit nějaký lék proti prudkému kašli a chrapotu, který ji trápil, úplně jsem na to zapomněl, až bylo pozdě a zmizela mi z očí.

Bylo už po osmé, když jsem dospěl ke kavárně Gloucester, a jelikož bristolský poštovní dostavník stál připraven k odjezdu, vystou-

pil jsem na vyvýšené sedadlo za korbou. Příjemný plavný pohyb tohoto dostavníku²⁴ mne brzy ukolébal k spánku. Je dosti pozoruhodné, že prvního klidného a osvěžujícího spánku za kolik měsíců mi bylo dopřáno na korbě poštovního dostavníku; dnes by mi takové lože připadalo poněkud nepohodlné. V souvislosti s tímto spánkem se zmíním o drobné příhodě, která mi jako stovky podobných v onom čase posloužila, aby mne utvrdila v přesvědčení, jak lehce se může stát, že člověk, jenž se nikdy neocitl v situaci vskutku zoufalé, za celý život z vlastní zkušenosti nepozná, co všechno zmůže dobrota lidského srdce, anebo, jak musím s povzdechem dodat, jeho zloba. Výchova spouští tak hustý závoj přes rysy i výrazy lidské přirozenosti, že běžnému pozorovateli oba extrémy i nekonečné pláne variací mezi nimi splývají, rozsáhlý a mnohoznačný rejstřík rozličných harmonií se omezí na holé schéma odlišností, vyjádřené stupnicí neboli abecedou základních tónů. Na korbě se odehrála tato příhoda: Než jsme ujeli čtyři nebo pět mil od Londýna, rozhněval jsem několikrát svého souseda tím, že jsem do něho žďuchl, když sebou kočár trhl k jeho straně; kdyby také silnice nebyla tak rovná a hladká, byl bych snad už z pouhé slabosti spadl. Ohradil se rázně proti takovému obtěžování, jak by to pravděpodobně za stejných okolností učinila většina lidí. Vyjevil mi však své výhrady s nevrlostí, k níž ho důvod rozhořčení snad ani neopravňoval; a kdybychom se byli v onom okamžiku rozešli, byl by mi utkvěl v paměti (pokud bych vůbec pokládal za nutné si ho zapamatovat) jako nezdvořák a možná i grobián. Uvědomoval jsem si však, že jsem zavinil příčinu k hněvu, a proto jsem se mu omluvil, ujistil ho, že se napříště ze všech sil vynasnažím, abych neusnul, a zároveň mu co nejstručněji vysvětlil, že jsem churav a zesláblý z dlouhého soužení a že si momentálně nemohu dovolit místo uvnitř v kočáru. Od chvíle, kdy vyslechl mé vysvětlení, začal se ten člověk chovat docela

---

²⁴ Poštovní dostavníky do Bristolu patří k nejlépe vybaveným v celém království díky dvěma příznivým skutečnostem: mimořádně dobré silnici a značné částce na výdaje, k níž se upsali bristolští kupci.

jinak; a když mne přístě hluk a světla v Hounslowu na okamžik vytrhla ze spánku (neboť jsem přes veškerou dobrou vůli a úsilí usnul ani ne za dvě minuty poté, co jsme spolu promluvili), zjistil jsem, že mne drží kolem ramenou a chrání, abych nespadl: po celý zbytek cesty pak o mne pečoval s ženskou něhou, takže jsem mu nakonec téměř spočíval v náručí; a bylo to od něho tím laskavější, že nemohl vědět, nejedu-li celou cestu až do Bathu nebo Bristolu. Stejně jsem bohužel zajel poněkud dále, než jsem zamýšlel, neboť jsem usnul tak příjemným a posilujícím spánkem, že jsem se z něho po odjezdu z Hounslowu naplno probíral, až když dostavník náhle zarazil (patrně před poštovním úřadem), a dotazem jsem zjistil, že jsme přibyli do Maidenheadu, což je, pokud vím, nějakých šest nebo sedm mil za Salt Hillem. Zde jsem vystoupil a celou tu dobu, co se poštovní dostavník zdržel, můj vlídný spolucestující (na Piccadilly jsem po zběžném pohledu odhadl, že to asi bude panský komorník nebo člověk v nějakém obdobném postavení) mi domlouval, abych se bezodkladně odebral na lůžko. Přislíbil jsem mu to, ač jsem nic takového neměl v úmyslu; ve skutečnosti jsem hned pokračoval v cestě pěšky, přesněji řečeno se vracel. Vyšel jsem asi k půlnoci, ale ploužil se vpřed tak pomalu, že jsem zaslechl v kteréši chalupě odbíjet čtvrtou, než jsem odbočil na cestu ze Sloughu do Etonu. Čerstvý vzduch i spánek mne osvěžily, přesto však jsem pociťoval únavu. Vzpomínám si na jistý poznatek (nebylo divu, kdysi jej vybroušenými slovy vyjádřil jeden římský básník), který mne pro tuto chvíli utěšil v mé bídě. Na Hounslowském vřesovišti či v blízkém okolí byla před časem spáchána vražda. Snad se nezmýlím, když řeknu, že obětí byl majitel nedalekých levandulových plantáží Steele. Každým krokem jsem se onomu vřesovišti přibližoval a přirozeně mne napadlo, že se s oním prokletým vrahem, toulá-li se dnes nocí, k sobě možná tmou bezděčně přibližujeme, v kterémžto pádě a za předpokladu, že bych nebyl, jakože jsem, sotva lepší tuláka,

pán svého vědění jiná panství nemaje,

nýbrž měl jako můj přítel hrabě ~ zdědit, jak se obecně tvrdí, majetek vynášející sedmdesát tisíc liber ročně, muselo by se mi hrdlo svírat panickým strachem. Není ovšem pravděpodobné, že by se hrabě ~ někdy ocitl v podobné situaci jako já, avšak smysl této úvahy si podržuje platnost: lidé mocní a majetní mívají ostudný strach ze smrti; jsem přesvědčen, že mnohý neohrožený dobrodruh, který má tu výhodu, že je chudý, a tedy naplno využívá své vrozené odvahy, kdyby těsně před nějakou výpravou dostal zprávu, že se neočekávaně stal dědicem anglického panství v hodnotě padesáti tisíc liber ročně, pocítil by mnohem pronikavější odpor ke kulkám a úměrně by mu to ztížilo úsilí zachovat si chladnokrevnost a klid.²⁵ Že je to pravda, vysvítá ze slov moudrého muže, jenž byl z vlastní zkušenosti obeznámen s oběma úděly a věděl, že bohatství má spíše moc

*rozmělnit ctnost a otupit jí ostří
než vlákat do díla, jež chvály zaslouží.*

— John Milton: *Ráj opět nabytý*

Prodlévám v líčení, neboť mne samého vzpomínky na ony časy hluboce zaujaly. Čtenář si však už nadále nebude mít nař stěžovat, jelikož hodlám zčerstva spět k závěru. Usnul jsem při silnici mezi Sloughem a Etonem; začínalo se právě rozednívat, když mne vytrhl ze spánku hlas jakéhosi člověka, který stál nade mnou a zkoumavě si mne měřil. Vyhlížel nekale, z toho však ještě nevyplývá, že choval nekale úmysly; pokud přece jen něco takového vůči mně zamýšlel, pak si patrně řekl, že ten, kdo přespává v zimě venku, jistě nestojí lupičům za námahu. Ujišťuji ho však, naskytne-li se mezi mými čtenáři, že to byl mylný závěr. Podotkl cosi a šel dál. Nehněval jsem se,

---

²⁵ Někdo snad namítne, že mnozí vysoce urození a bohatí mužové, jak v dnešních dobách, tak i v průběhu dějin, vrhali se mezi prvními do nejnebezpečnější bitevní vřavy. Souhlasím, avšak o takovém případě není řeč. Kdo je již dlouho důvěrně obeznámen s mocí, ten už tak lehce nepodléhá jejímu vlivu a kouzlu.

že mne vyrušil, neboť jsem tak mohl projít Etonem, ještě než ulice ožily obvyklým ranním ruchem. V noci visely nízko těžké mraky, ale k ránu udeřil lehký mrazík a zem i stromy pokrývala teď jino-
vatka. Proklouzl jsem nepozorovaně městem, v jedné hospůdce ve
Windsoru jsem se umyl, a pokud to šlo i upravil, a kolem osmé za-
mířil k Poteově koleji. Cestou jsem potkával mladší chlapce a těch
jsem se dotazoval. Student z Etonu zůstává vždy gentlemanem,
a tak mi navzdory mému ošuntělému zevnějšku odpovídali zdvoři-
le. Hrabě ~, můj přítel, přestoupil na ~ univerzitu.²⁶ *Ibi omnis efusus
labor!*²⁷ Měl jsem v Etonu i jiné přátele, avšak ne ke každému, koho
člověk označuje tímto přízviskem v čase hojnosti, je radno hlásit se
v tísní. Vzchopil jsem se však a zeptal se na hraběte z D ~²⁸,
k němuž, (ač nás nepoutalo přátelství tak důvěrné jako s některými
jinými) byl bych nezdíral přihlásit se za jakýchkoli okolností. Ten
byl stále ještě v Etonu, třebaže už, pokud si vzpomínám, v přípravce
do Cambridge. Dal jsem se ohlásit a on mne přátelsky uvítal
a pozval k snídani.

Zde si dovolím malé pozdrzení, abych čtenáře uchránil od mož-
ného omylu. Ačkoli se příležitostně zmiňuji o různých šlechticích
jako o svých přátelích, nerad bych, aby z toho někdo usoudil, že já
sám si osobuji právo na vznešené postavení a modrou krev. Děkuji
Bohu, že tomu tak není. Jsem synem prostého anglického kupce,
jenž požíval za svého života obecné vážnosti jakožto člověk čestný
a poctivý a jenž jevil výrazné literární sklony (sám také pod pseu-
donymem psal); dožít se vyššího věku, byl by se podle všeho do-
mohl značného bohatství; zemřel však předčasně, a tak zanechal
sedmi dědicům pouze třicet tisíc liber. O matce se mohu zmínit
s hrdostí jako o ženě ještě nadanější; ač si neosobovala titul ani zá-
sluhy *spisovatelky*, odvážím se ji nazvat (což mnohé spisovatelky
nejsou) *intelektuálkou*; a jsem přesvědčen, že kdyby byly někdy se-

---

²⁶ Hrabě Altamont studoval tou dobou v Cambridgi.

²⁷ Všechna práce nadarmo!

²⁸ Hraběte z Desartu.

brány a vydány její dopisy, ocenila by u nich čtenářská veřejnost pronikavý, jakoby mužský rozum a postřehy vyjádřené šťavnatou a neotřelou „čistou angličtinou“, takže by se mohly směle porovnat s kterýmikoli v naší mateřštině, dopisy lady M. W. Montagueové nevyjímajíc. Toto jsou přednosti mého původu; jiných nemám a upřímně jsem za to Bohu vzdával díky, neboť soudím, že postavení, které člověka příliš vyvyšuje nad jeho bližní, nepůsobí příznivě na rozvoj mravního smyslu ani intelektu.

Hrabě D ~ mi předestřel velkolepou snídani. Jevila by se tak i nezaujatému pohledu, mně ale připadala trojnásob skvělá, neboť to bylo první vydatné jídlo, první bohatě prostřený stůl, k němuž jsem po dlouhých měsících zasedl. Může se to zdát s podivem, avšak nebyl jsem téměř s to vpravit do sebe sousto. Onoho dne, kdy jsem dostal desetilibrovou bankovku, zašel jsem hned do pekařství a koupil si dvě housky; týž obchod jsem si před dvěma měsíci nebo šesti nedělemi prohlížel s tak dychtivou touhou, že je mi téměř trapné na to pomyslit. Vzpomněl jsem si, jak to dopadlo s nebohým dramatikem Otwayem, a jaly mne obavy, abych si neublížil, kdybych se nasýtil příliš dychtivě. Nemusel jsem se však strachovat, neboť jsem dočista pozbyl chuti k jídlu, a udělalo se mi špatně, ještě než jsem snědl polovinu toho, co jsem si koupil. Podobné účinky jsem pociťoval celé týdny, kdykoli jsem zasedl k něčemu, co se podobalo obědu nebo večeři; anebo jsem třeba ani nepocítil nevolnost, avšak část toho, co jsem snědl, tělo odvrhlo, někdy s průvodním pálením žáhy, jindy okamžitě a bez pálení žáhy. Ani při svrchu zmíněném stolování u hraběte D ~ se mi nevedlo lépe; obklopen lahůdkami, neměl jsem na ně ani pomyšlení; uchoval jsem si však bohužel za všech okolností náklonnost k vínu; vyličil jsem tedy svou situaci hraběti D ~, popsal mu krátce, co jsem poslední dobou zkusil, načež mi vyjádřil hluboký soucit a poslal pro víno. Z něho jsem načerpal dočasnou úlevu i potěšení; ostatně jsem při žádné příležitosti, jež se naskytly, neopomněl napít se vína, jež jsem tehdy zbožňoval stejně jako později opium. Jsem však přesvědčen, že slabost pro víno podpořila mou chorobu; měl jsem žaludek sice už v neval-

ném stavu, avšak při lepší životosprávě byl by se dříve a snad i natrvalo uzdravil. Doufám jen, že záliba ve vínu nebyla hlavním důvodem, proč jsem otálel u přátel v Etonu; tehdy jsem sám sebe přesvědčil, že mne k tomu vede nechuť požádat hraběte D ~, od něhož jsem neměl právo nic chtít, jak jsem si byl dobře vědom, o tu službu, kvůli níž jsem do Etonu přijel. Nechtěl jsem však cestu promarnit, a tak jsem o ni nakonec požádal. Hrabě D ~, mladík nesmírně dobrosrdečný, veden ve vztahu ke mně spíše soucitem nad mou situací a vědomím, že jsem se přátelil s některými jeho příbuznými, než ohledem na pečlivě ověřené informace o podobě mých vlastních přímých dědických nároků, nad žádostí přece jen zaváhal. Doznal, že se mu nezamlouvá jednat s lichváři a že se obává, aby se to nedoneslo k sluchu jeho příbuzných. Navíc vyjádřil pochybnosti, zda by se moji nekřesťanští partneři spokojili s jeho podpisem, když jeho dědictví je vázáno na mnohem více podmínek než v případě hraběte A ~. Nechtěl mne však zřejmě zdrtit úplným odmítnutím, a po krátké úvaze slíbil, že za jistých okolností, které rozvedl, byl by ochoten se za mne zaručit. Hraběti D ~ nebylo tehdy ještě ani osmnáct, a často jsem od té doby zauvažoval, když jsem vzpomínal, jak moudře a prozíravě, a zároveň taktně a uhlazeně si vedl (jeho uhlazené způsoby byly navíc přioděny půvabem mladistvé upřímnosti), zda by se našel státník – třeba i zkušený a ostřílený diplomat –, který by podobnou situaci zvládl lépe. Na málokoho se můžete v takové věci obrátit, aniž si vás změří pohledem tak chladným a odsuzujícím, jako by vycházel ze Saracénovy hlavy.

Uspokojen tímto slibem, který se sice nevyrovnal nejlepšímu, ale zdaleka předčil nejhorší očekávání, vrátil jsem se windsorským dostavníkem do Londýna tři dny poté, co jsem jej opustil. A tím se dostávám ke konci svého příběhu. Židé nesouhlasili s podmínkami hraběte D ~; zda by je byli nakonec přijali a chtěli pouze získat čas, aby si mohli opatřit nutné informace, to nevím; došlo však k mnoha průtahům, dny ubíhaly, malý zůstatek z mé bankovky se přímo rozplynul, a než se záležitost mohla nějakým způsobem uzavřít, upadl jsem znovu do stavu snad stejně zuboženého jako předtím.

Nečekaně se však v kritické situaci ukázalo východisko: téměř náhodou jsem našel cestu k usmíření s přáteli.²⁹ Opustil jsem narychlo Londýn, odebral se do jistých odlehlých anglických končin a po čase odtud na univerzitu; mnoho měsíců uplynulo, než jsem měl opět příležitost navštívit místa, která poutala můj zájem a dodnes jej poutají jako hlavní dějiště mého jinošského utrpení.

Kam se však zatím poděla nebohá Ann? Moje závěrečná slova jsou vyhrazena jí: podle úmluvy jsem po ní denně pátral, a dokud jsem se zdržoval v Londýně, čekával na ni každý večer na rohu Titchfield Street. Vypτάval jsem se každého, kdo ji mohl znát, a když se můj pobyt ve městě chýlil ke konci, uvedl jsem v činnost všechny prostředky, jež jsem si při své znalosti Londýna dokázal vymyslet a při svých omezených možnostech uskutečnit, abych ji vypátral. Věděl jsem, v které ulici bydlí, avšak nikoli, v jakém domě; a dodatečně jsem si uvědomil, že si stěžovala na počínání domácího, a že se tedy dost možná odstěhovala, ještě než jsme se rozloučili. Málokdo ji znal, a krom toho se většinou domnívali, že se na ni tak dychtivě vyptávám z důvodů, které jim připadaly směšné a nedůležité; jiní usoudili, že děvče sháním, protože mi ukradla nějakou hloupost, a zdráhali se tedy přirozeně a omluvitelně mi o ní povědět, pokud vůbec něco věděli. Nakonec jsem v poslední zoufalé naději svěřil jedinému člověku, o němž jsem si byl jist, že zná Ann od vidění, jelikož se k nám párkrát přidružil, svou adresu do ~ v hrabství ~, kde tehdy žila naše rodina. Dodnes jsem však o ní nezískal sebemenší zprávu. Tato skutečnost vyvstává mezi ostatním trápením, jaké člověka běžně v životě potkává, pro mne jako rána nejtěžší. Byla-li naživu, bezpochyby jsme se někdy ve stejnou dobu navzájem hledali a v rozlehlém londýnském labyrintu měli snad jen ve vzdálenosti několika stop – a taková vzdálenost na londýnské ulici často znamená odloučení navěky! Několik let jsem ještě doufal, že žije; osměluji se tvrdit, že jsem pokaždé, kdykoli jsem měl cestu do Londýna, propátral mnoho a mnoho myriád (v doslovném

---

²⁹ Jde o De Quinceyho poručníky, za nimiž odjel do Chesteru.

a neretorickém slova smyslu) ženských tváří v naději, že ji potkám. Poznal bych ji okamžitě mezi tisíci, kdybych ji jen na pár vteřin zahlédl; krásná možná nebyla, ale měla něžný výraz a osobité, ladné držení hlavy. Hledal jsem ji, jak jsem pravil, v naději. Tak to trvalo léta; dnes však bych se bál s ní setkat, a ten kašel, který mi při našem loučení dělal takové starosti, je mi nyní útěchou. Už si nepřeji, abych ji spatřil, ale myslím na ni raději tak, jako by už dlouho spala v hrobě – v hrobě Magdalenině, chtěl bych doufat –, jako by odešla, dříve než kruté utrpení vysálo a přetvořilo její bezelstnou povahu a než brutální darebáci dokončili zkázu, kterou započali.

ČÁST DRUHÁ

Přece jen jsem se ti vymanil, Oxford Street, ty macecho s kamenným srdcem, jež slýcháš vzdechy sirotek a vpíjíš dětské slzy! Nadešel nakonec ten čas, kdy už nemám zkroušeně nekonečné řady tvých domů, nesním a neprobouzím se v zajetí svíravých křečí z hladu. V Anniných a mých stopách prošlo od té doby zajisté mnoho následovníků; jiné sirotky než Ann vzlykaly, jiné děti prolévaly slzy a tebe, Oxford Street, rozeznávalo sténání nespočetných srdcí. V mém případě však bouře, již jsem přežil, jako by zabezpečila dlouhodobé vyjasnění; předčasné utrpení, jímž jsem je splatil, jako by se stalo záštitou mnoha budoucích let a vyrovnaným účtem za osvobození z žalu; a kdykoli jsem se ubíral londýnskými ulicemi, muž osamělý a zamyšlený (jak se často stávalo), krácel jsem povětšinou s klidem a mírem v duši. Doznávám, že pohromy mého londýnského noviciátu zapustily tak hluboké kořeny v mé tělesné soustavě, že později vyrašily, rozkvetly novými výhonky a přerostly v obtížný plevel, který vrhal temné stíny na další leta mého života, dokázal jsem se však postavit tomuto druhému náporu utrpení s pevnější odolností, načerpat posilu ze zdrojů zralejšího intelektu a ulehčení ze soucitné něhy, a jak hluboké a láskyplné!

Tímto způsobem – pomineme-li všechny úlevy – spojila roky od sebe značně vzdálené nenápadná pouta utrpení vyrůstajícího ze společných kořenů. A zde prodlím u příkladu krátkozrakých lidských přání: při svém strastiplném pobytu v Londýně jsem se často za měsíčních nocí utěšoval (pokud se to dá tak nazvat) tím, že jsem vyhlížel z Oxford Street všemi ulicemi, které v řadě za sebou probodávají srdce čtvrti Marylebone až k polím a lesům; neboť tudy, říkal jsem si, zatímco moje oči přejížděly daleké obzory, zčásti osvětlené a zčásti ztracené ve tmě, „*tudy* vede cesta na sever, a tedy do ~³⁰

---

³⁰ Do Grasmere ve Westmorelandu, kde žil Wordsworth a kde se De Quincey sám usadil v domku U holoubka v r. 1809.

a kdybych měl křídla jako holoubek, *tudy* bych se rozletěl pro útěchu.“ To jsem si říkával a to si ve své zaslepenosti přál; a přitom právě v oněch končinách na severu, v onom údolí, a dokonce přímo v onom domě, po němž jsem tak pošetile toužil, se podruhé zrodilo utrpení, jež znovu ohrozilo tvrz života a naděje. Právě tam mne po léta pronásledovaly vidiny tak odporné a přízraky tak hrůzné, že horší se nezjevily u lože žádného Oresta, když jsem byl stížen horším prokletím než on, neboť spánek, který všem přináší oddech a posílení, a jemu zvlášť zaléval požehnaným balzámem rozdrásané srdce a uštvanou duši, navštěvoval mne jako nejhorší metla. Jak zaslepeně jsem toužil, a přece: zastírá-li šlojír³¹ krátkozrakému človíčkovi pohromy, jež na něho čekají, pak stejný šlojír ukrývá i to, co přináší úlevu, a žal, jehož se neobával, zmírní útěcha, v níž nedoufal. A proto já, jenž jsem takřikajíc sdílel s Orestem všechna jeho prokletí (až na jedinou výjimku: trýzněné svědomí), sdílel jsem plně i jeho opory: v nohách mého lůžka stejně jako u něho sedávaly Eumenidy a zíraly na mne mezi závěsy; avšak vedle podušky bděla na úkor vlastního spánku, abych neprožíval sám trudné noční hlídky, moje Elektra; neboť ty, drahá M ~³², milovaná družko mých pozdějších let, tys byla mi Elektrou! Tys nepřipustila, aby řecká sestra co do ušlechtilého ducha ani těžce zkoušené lásky zastínila anglickou manželku. Bez zaváhání snížila ses k přízemním službám, vedena laskavostí, a k otrocké péči z přeněžné náklonnosti, dlouhé roky jsi osušovala nezdravou rosu na čele i osvěžovala rty ztvrdlé a popraskané horečkou, a dokonce ani tenkrát, kdy tvůj vlastní klidný spánek se po dlouhém souzvuku nakazil projevy mého děsivého zápasu s přízraky a stínovými nepřáteli, kteří mi častokráte poručili: „Nespi už více!“ – ani tenkrát ti jediné postěžování či výtku nepřešly přes rty, ani tenkrát jsi neztratila svůj andělský úsměv a necouvla před službou z lásky, což je víc, než dokázala za dávných časů Elek-

---

³¹ Závoj. Pozn. red.

³² Margaret Simpsonová, s níž se De Quincey oženil v roce 1817.

tra. Neboť i ona, ač Řekyně a dcera krále³³, který vládl nad lidmi, někdy zaplakala a skryla si tvář v šatu.³⁴

Avšak toto trápení pominulo a ty budeš číst tyto poznámky o údobí, jež nám oběma přineslo tolik utrpení, jako zápis o odporném snu, jenž se už nenavráti. Nyní dlím opět v Londýně:³⁵ a opět kráčívám večer podél domu na Oxford Street; a častokráte, když na mne dolehnou starosti, jimž dokáží čelit jen vši svou filozofií a oporou tvé přítomnosti, tehdy za měsíčních nocí vzhlížím ulicemi směřujícími k severu a vzpomínám, jak jsem v mládí volával z utrápené duše; v duchu tě vidím, jak sedáš sama právě v onom údolí, paní onoho domu, po němž jsem před devatenácti lety slepě toužil, a říkám si, že tužby mého srdce, ač vskutku zaslepené a poslední dobou všemi větry rozváté, možná směřovaly k vzdálenějšímu času a měly své oprávnění, bude-li jim podložen jiný smysl; a kdybych si troufal vrátit se k nemohoucím mladickým tužbám, vzhlédl bych opět k severu a řekl si: „Ach, mít tak křídla jako holoubek!“ A s oprávněnou vírou v tvou laskavou a chápající povahu mohl bych opakovat i druhou část onoho dávného zvolání: „A *tudy* bych se rozletěl pro útěchu!“

---

³³ Král Agamemnon.

³⁴ Vzdělanci poznají, že se v této pasáži dovolávám úvodních scény z *Oresteie* – jedné z nejnádhernejších ukázek rodinné lásky, jaké se vyrovná máloco i v díle Euripida samého. Pro ostatní čtenáře bude snad užitečné podotknout, že se v úvodu dramatu seznamujeme se situací bratra, démonicky posedlého výčitkami svědomí (neboli v mytologickém pojetí hry štvaného Fúriemi), jemuž hrozí bezprostřední nebezpečí ze strany nepřátel a zrada či chladná lhotejnost údajných přátel, a jeho sestra jediná o něho pečuje.

³⁵ De Quincey psal *Zpověď* v Londýně v létě roku 1821.

Rozkoše z opia

Začal jsem užívat opia tak dávno, že bych to patrně už nedokázal časově určit, kdyby šlo o bezvýznamnou příhodu; klíčové události v životě se však nezapomínají, a podle okolností, které s tím souvisejí, si uvědomuji, že se tak muselo stát na podzim roku 1804. Ono roční údobí jsem trávil v Londýně: zavítal jsem tam poprvé od svého vstupu na univerzitu. I poznal jsem opium následujícím způsobem: Od útlého mládí měl jsem ve zvyku omýt si aspoň jednou denně hlavu ve studené vodě, a když mne jednou náhle rozbolel zub, přisoudil jsem to náhodnému zanedbání této zvyklosti, vyskočil z lůžka, ponořil hlavu do umyvadla se studenou vodou a s vlasy takto promočenými jsem usnul. Nazítří ráno, jak snad ani nemusím podotýkat, jsem se probudil s krutými revmatickými bolestmi v hlavě i v obličeji a po tři neděle mi nic od nich neulevilo. Jedenadvacátého dne myslím – byla to neděle – jsem vyšel na ulici, spíš abych utekl svým mukám než za nějakým určitým cílem. Náhodou jsem potkal kolegu z univerzity a ten mi doporučil opium. Opium! Obávaný zdroj nevýslovných rozkoší i utrpení! Slyšel jsem už o něm, jako jsem slyšel o maně a ambrózii, ale nic bližšího; jak prázdně mi to slovo tehdy znělo! A jaké slavnostní struny rozeznívá v mé duši nyní! Srdce se mi svírá smutnými i šťastnými vzpomínkami. Prodlévám-li u nich, cítím, že tajemný význam prostupuje sebemenší podrobnosti vízící se k místu, času a člověku (byl-li to vůbec člověk), ke všemu, co mi poprvé otevřelo cestu do ráje poživačů opia. Bylo nedělní odpoledne, deštivé a neveselé, a naše planeta se nemůže pochlubit nudnějším výjevem nad nedělní Londýn v dešti. Vracel jsem se domů po Oxford Street a nedaleko „impozantního Pantheonu“ (jak onu budovu úslužně nazval pan Wordsworth) zahlédl jsem lékárnu. Lékárník, bezděčný velekněz rajských rozkoší, tvářil se jakoby v souzvuku s deštivou nedělí unuděně a tupě, právě tak, jak se dá očekávat, že se bude tvářit pozemský lékárník v neděli odpoledne; a když jsem ho požádal o opiovou tinkturu, dal mi ji, jako by to

učinil kdokoli, a navíc mi na můj šilink vrátil na pohled skutečný měděný půlpenny, jež vytáhl z na pohled skutečné dřevěné zásuvky. Přes tyto náznaky člověčenství myslím na něho od té doby jako na blahoslavené zjevení nesmrtelného lékárníka, seslaného na zemi výhradně kvůli mně. V tomto přesvědčení mne utvrzuje i skutečnost, že jsem ho při své příští cestě do Londýna hledal u impozantního Panthenonu a nenašel, a jelikož jsem neznal jeho jméno (pokud vůbec jméno měl), propadl jsem dojmu, že se neodstěhoval z Oxford Street obvyklým způsobem, ale vytratil jako pára. Čtenář se třeba uráčí považovat ho za obyčejného pozemského lékárníka; i to je možné, leč moje domněnka je lepší. Věřím, že se vypařil nebo zmizel.³⁶ Proto jest mi proti mysli spojovat přízemní vzpomínky s onou hodinou, místem a tvorem, kteřížto mi poprvé dali poznat rajskou drogu.

Čtenář už zajisté tuší, že jsem nemarnil čas, a jakmile jsem se vrátil do pokojíku, kde jsem nocoheoval, hned jsem si vzal předepsanou dávku. Byl jsem pochopitelně naprosto neobeznámen s požíváním opia, se složitým uměním a mysteriem tohoto procesu, a okusil jsem je tedy za okolností nanejvýš nepříznivých. Okusil jsem je však a neuplynula ani hodina – ach, nebesa! Jaký to obrat! Jak vysoko vzlétla má duše z nejtemnějších hlubin! Jaký apokalyptický svět se rozevřel v mém nitru! Bolesti zmizely, mně to však už nepřipadalo důležité: onen negativní účinek pohltila nesmírnost těch pozitivních, které přede mnou náhle odhalily zející propast božských rozkoší. Zde je všelék na všechny lidské strasti; zde je recept na štěstí, o nějž se filozofové přou dlouhé věky – a nyní se podařilo odhalit jeho tajemství;

---

³⁶ *Zmizel*: odcházet ze scény života tímto způsobem nebylo zřejmě v sedmnáctém století věcí nevídanou; pokládalo se to však tehdy za zvláštní privilej královské krve, na niž si rozhodně nemohl osobovat právo nějaký lékárník. Vždyť kolem roku 1686 básník poněkud zlověstného jména (jemuž však mimochodem to jméno výstižně odpovídalo), jistý Flatman, zabývá se smrtí Karla II., vyslovuje podiv nad tím, že by se král mohl dopustit takové pošetilosti jako zemřít, neboť, jak praví:

*Je krále nedůstojné zemřít: vladař má zmizet,
anebo, lépe řečeno, přestoupit v onen svět.*

šťěstí se dá koupit za penny a chovat v kapsičce u vesty; přenosné extáze se mohou zazátkovat do püllitrové láhve a klid na duši odeslat v konvích poštovním dostavníkem. Nad takovými slovy si čtenář třeba pomyslí, že žertuji, já však jej ujišťuji, že nikdo, jenž opium blíže pozná, nebude žertovat dlouho; opiové rozkoše mají vážný a slavnostní ráz, a ani v nejšťastnějším rozpoložení nemůže požívač opia vystoupit v roli *L'Allegro*: i tehdy hovoří a myslí, jak se sluší na *Il Penseroso*. Mívám ostatně ve zvyku zažertovat někdy i v těžkých chvílích odsouzeníhodným způsobem, a nezadrží-li mne mocný cit, obávám se, že se tomuto nevhodnému počínání neubráním ani v kronice svého utrpení a blaženství. Čtenáři nezbude než omluvit v tomto ohledu slabou moji povahu: popustím si párkrát uzdu a jinak se vynasnažím zachovávat vážný, ne-li malátný tón, jak se sluší na téma opium, tak prosté lechtivosti, jako ve skutečnosti je, a tak zmalátnující, jak se o něm neprávem říká.

Nejprve krátce ohledně jeho tělesných účinků, neboť všechna dosavadní pojednání o opiu, ať z pera cestovatelů navrátilivších se z Turecka (ti se mohou hlásit o výsadu lhát jako o starobylé nezadatelné právo), či profesorů lékařských věd, píšících *ex cathedra*, zhodnotím jediným důrazným slůvkem: Lži! Lži! Lži! Vzpomínám si, jak jsem jedenkrát procházel kolem stánku s knihami a oko mi padlo na otevřenou stránku se slovy jistého satirika: „Tou dobou jsem dospěl k přesvědčení, že londýnské noviny píší pravdu alespoň dvakrát týdně, totiž v úterý a v sobotu, kdy zcela spolehlivě informují o firmách ohlašujících úpadek.“ V podobném duchu nikterak nepopírám, že byla do světa vypuštěna i lečjaká pravda o opiu: tak třeba učení mužové opětovně popsali jeho barvu jako temně šedohnědou, což mohu, vizte, potvrdit i já; zadruhé, že je dosti drahé, což rovněž potvrzuji – neboť za mých časů stála libra východoindického opia tři guineje a tureckého osm; zatřetí, když ho požijete velké množství, stane se vám něco, co je každému člověku, zvyklému na zavedený

pořádek, zvlášť nepříjemné – zemřete.³⁷ Tato závažná tvrzení jsou vesměs i jedenaždé zvlášť pravdivá; nemohu je vyvrátit a pravda vždy byla a bude hodna chvály. Zmíněné tři hypotézy však, pokud je mi známo, vyčerpávají beze zbytku poznatky, které člověk o opiu nashromáždil. Jelikož tedy zřejmé ještě zbývá dost místa pro další objevy, ustupte, velevážení páni doktoři, a dovolte mi povstat a proslovit přednášku na dané téma.

Předně tedy: kdokoli se kdy zmíní o opiu, ať cílevědomě, ať mimochodem, ten ani tak nedokazuje, nýbrž považuje za samozřejmé, že může způsobit a také způsobuje stav opojení. Ujišťuji vás, milí moji, *meo periculo*³⁸, že žádné množství opia nikdy nedokázalo a ani nemohlo nikoho opít. Pokud jde o opiovou tinkturu (běžně zvanou laudanum), *tou* se člověk může dozajista opít, kdyby jí vypil hodně, ale proč? Protože obsahuje tolik a tolik čistého lihu, a ne proto, že obsahuje tolik a tolik opia. Tvrdím však se vši rozhodností, že naturální opium nedokáže vyvolat tělesné příznaky jakkoli podobné těm, jež vyvolává alkohol; přičemž nejde jen o rozdíl v intenzitě, ale o rozdíl druhový; účinky se neliší jen co do kvantity, liší se zcela rozličnou kvalitou. Rozkoš, již poskytuje víno, stoupá, směřuje k vrcholnému bodu a po něm zmizí, kdežto u opia, jakmile se libé pocity objeví, setrvávají na stejné úrovni osm deset hodin; v prvním případě, vypůjčíme-li si lékařskou terminologii, jde o akutní, v druhém o chronickou rozkoš; jednou je to plamen, podruhé vyrovnaná, stálá zář. Avšak hlavní rozdíl spočívá v tom, že zatímco víno rozvrací duševní schopnosti, opium naopak (je-li správně užíváno) je uvádí do přeskvoucího řádu, zákona, harmonie. Víno olupuje člověka o pevnou vůli; opium ji mocně oživuje. Víno rozkolísá-

---

³⁷ O tom však učení pánové poslední dobou zřejmě začali pochybovat, neboť v pirátském vydání Buchanova *Domácího lékaře*, jehož výtisk jsem našel v jedné farmářské rodině, kde si v něm panímáma čítala o nemocech, stojí tato lékařova rada: „Dbejte bedlivě, abyste nikdy neužívali víc než 25 *uncí* laudana naráz.“ Správně má být patrně 25 kapek, kteréžto množství obsahuje podle běžného odhadu asi 0,6 miligramu naturálního opia.

³⁸ Na vlastní nebezpečí.

vá a zamlžuje pijákův úsudek a podmalovává jeho pohrdání i obdiv, jeho lásky i nenávisti nadpřirozeně pronikavým světlem a živým vzrušením; opium oproti tomu zprostředkuje všem smyslům a schopnostem, aktivním i pasivním, důstojný klid a duševní rovnováhu, a dodává povaze i celkovému mravnímu založení životadárné teplo, jaké je v souladu s rozumem a patří od věků k přirozeně zdravým tělesným konstitucím. Tak například opium stejně jako víno otevírá srdce a vypouští z nich přehršle dobromyslnosti, avšak pozorujeme tu jeden významný rozdíl: náhlé projevy srdečnosti, které provázejí podnapilost, charakterizuje vždy tu obtížnější, tu snesitelnější rozcitlivění, vzbuzující u ostatních opovržení. Opilý člověk tiskne druhým ruce, přísahá věrné přátelství, prolévá slzy – a nikdo nechápe proč; citová stránka jeho bytosti jasně převládá. Oproti tomu mírnější citové podněty, které se šíří působením opia, neprojevují se horečnatými výbuchy, ale obnovují v člověku zdravou vyrovnanost, porušenou do té chvíle jitřícími bolestmi, které zapudily ušlechtilá hnutí ze srdce původně spravedlivého a dobrého. Je ovšem pravda, že i víno působí do jisté míry a u jistých jednotlivců na intelekt povzbudivě a vyrovnaně; sám jsem vína nikdy nenadužíval a potom jsem se přesvědčil, že u mne půl tuctu sklínek účinkuje na duševní schopnosti příznivě – že rozjasňuje a zostruje vědomí – a myslí dodává pocit, že je *ponderibus librata suis*³⁹; a dozajista se zcela neoprávněně říkává, že člověk utápí svou duši v alkoholu, když naopak většina lidí v sobě utápí duši ve stavu střízlivém, a teprve když se napijí (jak říká jeden stařec v *Athenaeovi*), vyjeví se jejich pravá povaha v celé složitosti, což přece není utápění duše. Každopádně však víno člověka dohání na pokraj absurdit a výstředností, a překročíme-li určitý bod, pak se zákonitou nutností rozprašuje a rozmělnuje sílu našeho intelektu, kdežto opium očividně vždy v rozrušení vrací rovnováhu a v roztržitosti napomáhá soustředění. Krátce a dobře, máme-li to všechno shrnout: opilý člověk nebo alkoholik se ocitá ve stavu (sám si to uvědomuje),

---

³⁹ Vyvážena vlastní rovnováhou.

kdy v jeho povaze nabývá vrchu pouze lidská, až příliš často brutální její stránka; zatímco požívač opia (předpokládám, že netrpí žádnou chorobou ani jinými druhotnými účinky opia) cítí, že vítězí to, co je v něm stvořeno k obrazu božímu, že v jeho morálních sklonech vládne jas a velebný mír, a vše zalévá pronikavé světlo suverénního rozumu.

Toto nás tedy o opiu učí církev pravá, ta církev, za jejíhož jediného věřícího se prohlašuji – jsem jí alfou i omegou; a je třeba mít na paměti, že to hlásám na základě bohaté a hluboké osobní zkušenosti, kdežto většina laických autorů⁴⁰, ale i ti, jimž šlo výhradně o *materia medica*, doznávají takovou hrůzu z něho, že se u nich řádné znalosti o jeho působení, získané experimentálně, nedají předpokládat. Nebudu však tajit, že jsem znal jednoho člověka, na němž se tak projevovaly opojné účinky opia, že to zviklalo i mou nedůvěru, neboť to byl chirurg a sám brával opium v značných dávkách. Zmínil jsem se mu kdysi, že jsem slyšel, jak mu nepřátelé vytýkají, že o politice mluví samé nesmysly, a jak ho přátelé omlouvají tím, že je soustavně opilý opiem. Takové obvinění, řekl jsem, nemusí být *prima facie*⁴¹

---

⁴⁰ V početném hejnu cestovatelů etc., kteří svou hloupostí dostatečně dokazují, že jakživo nevešli ve styk s opiem, je jeden, před nímž musím čtenáře zvlášť varovat: talentovaný autor *Anastasia*. Tento pán, jehož vtip svádí k domněnce, že má co činit s požívačem opia, bere nám vzápětí možnost přiřknout mu tuto roli politováníhodným falešným popisem účinků opia na str. 215–217 1. dílu. Uvažoval jsem o tom a dospěl k závěru, že to tak muselo připadat i autorovi samému, neboť se přenáší přes omyly v textu, na něž jsem upozornil a které se tu spolu s dalšími hojně vyskytují, a sám připouští, že jistý starý pán „se sněhobílou bradkou“, který „hojně opia požívá“, a přesto hlásá, co je míněno a přijímáno jako zlatá slova o škodlivých účincích tohoto návyku, je prašpatným příkladem toho, jak opium přivádí lidi buď předčasně do hrobu, nebo do bláznince. Já jsem však prohlédl onoho starého pána i jeho úmysly: ve skutečnosti se zamiloval do „zlaté dózičky se zhoubnou drogou“, již nosil Anastasius u sebe, a nenapadl ho žádný bezpečnější a šikovnější způsob, jak ji získat, než vlastníka k smrti vyděsit (k čemuž stejně nebylo zapotřebí velkého úsilí). Takovéto popjetí staví příběh do nového světla a vylepšuje jej stylisticky; považujeme-li řeč starého pána za farmakologickou lekci, zní absurdně, avšak jako lstivá léčba na Anastasia se čte skvěle.

⁴¹ V první řadě.

a nevyhnutelně nesmyslné, zatímco taková obhajoba ano. On však k mému úžasu prohlásil, že jak jeho nepřátelé, tak přátelé mají pravdu. „Trvám na tom,“ povídá, „že skutečně mluvím nesmysly; a dále trvám na tom, že tak nečiním ze zásady ani s ohledem na eventuelní prospěch, ale jediné a prostě,“ povídá, „jedině a prostě, jediné a prostě,“ (opakoval to třikrát), „proto, že jsem opilý z opia, a to dnes a denně.“ Odvětil jsem, že pokud jde o tvrzení jeho nepřátel, jež je zaštitěno zřejmě seriózním svěděctvím, když se na něm shodují všechny tři zúčastněné strany, není na mně, abych je uváděl v pochybnost, avšak proti přednesené obhajobě jsem nucen se ohradit. Rozhovořil se o celé věci ještě podrobněji, rozvíjel své argumenty, avšak mně připadalo netaktní nadále mu oponovat, neboť bych býval nucen usoudit, že se ten člověk mýlí v oblasti vlastní profese, a tudíž jsem na něho víc nenaléhal, ač se jeho dedukce zdály místy napadnutelné, k čemuž ještě přistupovala skutečnost, že ten, kdo mluví nesmysly, i když tak nečiní „s ohledem na eventuelní prospěch“, nebývá v hovoru právě příjemným partnerem, ať už zastává stanovisko shodné s vaším, nebo vám oponuje. Doznávám však, že autorita chirurga, jenž se ve svém povolání těšil vynikající reputaci, může závažným způsobem uvést v pochybnost moje tvrzení: já však přesto setrvávám při svých zkušenostech, které předčí ty jeho o 7000 kapek denně; a třebaže mi připadalo dost nepravděpodobné, že by lékař nebyl obeznámen s charakteristickými symptomy opilosti z vína, napadlo mne, že se patrně dopouští pochopitelného omylu a používá pojmu opilý v příliš volných významových souvislostech, že je rozšiřuje i na jiné druhy nervového vzrušení, namísto aby je omezil na stav jistého specifického druhu, spojeného s určitými příznaky. Znal jsem lidi, kteří v mé přítomnosti prohlašovali, že se opili zeleným čajem, a jistý londýnský medik, o jehož odborné způsobilosti mám důvodně vysoké mínění, mne onehdy ujišťoval, že jeden pacient se v rekonvalescenci opil bíftekem.

Poté, co jsem věnoval tolik pozornosti prvnímu a nejčastějšímu omylu, týkajícímu se opia, zmíním se nyní krátce o druhém a třetím, jež pozůstávají z tvrzení, že povznesená nálada, vyvolaná opiem,

bývá nutně vystřídána odpovídající depresí a že přirozeným, ba dokonce bezprostředním následkem opia je duševní a rozumová malátnost a otupělost. První z obou mylných tvrzení odbudu prostě tím, že je popřu. Ujišťuji čtenáře těchto řádků, že během celých deseti let, kdy jsem v určitých údobích brával opium, vždy jsem se nazítrí po onom dni, kdy jsem se oddával tomuto přepychu, cítil neobyčejně skvěle.

Co se týká otupělosti, která má údajně následovat, anebo spíše (vytvoříme-li si o tom úsudek na základě četných zobrazení Turků požívajících opium) provázet tento návyk, popírám i ji. Opium se ovšem řadí k narkotikům a může snad mít po čase podobné následky, avšak vždy především organismus výrazně povzbuzuje a podněcuje; v době mého zasvěcování trvala tato první fáze obvykle přes osm hodin, pročež si poživač opia jen sám sobě za vinu klást musí, nedávkuje-li své penzum (abych to vyjádřil odborně) časově tak, aby dobu, kdy se narkotické účinky projevují nejtěživěji, zaspal. Turci si patrně při požívání opia počínají natolik pošetile, že vysedávají nehybně jak jezdecké sochy na dřevěných kládách, jež také sotva důvtipem předčí. Aby však čtenář mohl posoudit, do jaké míry dokáže opium otupit duševní funkce u Angličana, popíši mu (abych o této otázce pojednal spíše názorně než v argumentech), jakým způsobem jsem trávil mnohé opiové večery v Londýně mezi lety 1804 až 1812. Sezná, že opium mne nezahánělo do samoty, a tím méně k nečinnosti či do stavů strnulého sebezpytování, jaké bývají prisuzovány Turkům. Uvědomuji si, že zveřejněním těchto záznamů podstupuji riziko, že budu označen za nezodpovědného nadšence nebo vizionáře, avšak já toho nedbám. Chtěl bych požádat čtenáře, aby nespouštěl ze zřetele, že jsem byl zároveň velmi snaživý student, že jsem ve zbývajícím čase svědomitě studoval a že jsem zajisté měl stejné právo občas si oddechnout jako každý jiný a tohoto práva že jsem si dovolil využít jen zřídkakdy.

Nebožtík vévoda z ~⁴² říkával: „Dá-li Pánbůh, hodlám se v pátek zpítí,“ a stejný způsobem jsem si i já předem stanovil, kolikrát a kdy se v určitém časovém údobí oddám opiové neřesti. Zřídka k tomu docházelo častěji než jednou za tři neděle, neboť jsem si tehdy nemohl dovolit, abych si dnes a denně (jako jsem to činil později) poručil: „Sklenku horkého laudanového punče, a prosím nesladit.“ Ne; jak pravím, zřídka kdy jsem pil laudanum častěji než jednou za tři neděle; obvykle to připadlo na úterý nebo na sobotu večer, a to z následujícího důvodu: Tenkrát vystupovala v Opeře pěvkyně Grassiniová, jejíž hlas mi nade vše učaroval. Nemám tušení, v jakém stavu je operní budova nyní, neboť jsem tam už sedm osm let neza-
vítal, avšak tehdy to bylo zdaleka nejpříjemnější útočiště, kde se dal v Londýně strávit večer. Pět šilinků získávalo člověku přístup na balkon, kde nebyl vystaven takovému obtěžování jako v parteru, orchestr svým sladkým a monumentálním melodickým tónem vynikal nad ostatní anglická tělesa, jejichž složení, jak doznávám, mému sluchu nijak nelahodí, neboť v nich převládají bicí nástroje a housle si je pokořují s tyranii téměř absolutní. V Opeře však sbory zněly božsky, a když se objevila Grassiniová v některém z četných výstupů a popustila uzdu svému vášnivému temperamentu jako Andromaché, u Hektorova hrobu a podobně, prožíval jsem rozkoš, jakou žádný Turek, vstoupivší do ráje požívačů opia, nikdy ani zpo-
la nepoznal. Prokazují však těm barbarům přílišnou čest, když předpokládám, že jsou schopni kochat se duchovními požitky tak jako Angličané. Vždyť hudba skýtá duchovní nebo smyslnou rozkoš, podle povahového založení toho, kdo ji vnímá. Mimochodem – nevzpomínám si na víc než na jednu pasáž z literatury (s výjimkou jistě skvělé výstřednosti ve *Večeru tříkrálovém*), kde by bylo řečeno něco výstižného o hudbě; najdeme ji v *Religio Medici*⁴³ od sira

---

⁴² Vévoda z Norfolku.

⁴³ Nemám v této chvíli dílo po ruce, abych do něho nahlédl, avšak zmíněná pasáž začíná, pokud si vzpomínám, takto: „Dokonce i skřípky v krémě, jež někoho rozveselí a jiného rozteskní, pohnou mou duši k hluboké zbožnosti,“ etc., viz *Religio Medici*, 2. díl, kapitola 9.

T. Browna, a třebaže poutá především svou bravurní stylistikou, má i svou filozofickou hodnotu, jelikož se dobírá pravdivého teoretického výkladu o působnosti hudby. Lidé se povětšinou mylně domnívají, že vnímají hudbu pouze sluchem, a že jsou tedy vystaveni jejím účinkům pouze pasivně. To ovšem neodpovídá skutečnosti: rozkoš vzniká teprve tehdy, když se odezvou na sluchový podnět rozechví duše; *podstatu* zprostředkují smysly, *tvar* vychází z duše; to vysvětluje, proč se lidé se stejně dobrým sluchem od sebe v tomto bodě tak odlišují. A opium, jež rozněcuje nevídanou měrou duševní činnost, zmnohonásobuje právě ten její specifický druh, jenž způsobuje, že ze surového materiálu organického zvuku vytváří náš intelekt umnou duchovní slast. Jenže sled hudebních tónů mi říká asi tolik jako řádky perských znaků, povídá přítel, nedokáží s nimi spojit žádné myšlenky. Myšlenky? Drahý pane! Není k nim důvodu; celý rejstřík myšlenek, jež jsou pro takový případ pohotové, má vlastní řeč odpovídajících citových samoznaků. Toto téma se však vymyká mým bezprostředním záměrům; postačí, když řeknu, že umná harmonie sboru etc. mi rozprostřela před očima jako na goblénu celý můj minulý život – nikoli jako bych si jej vyvolal za pomocí paměti, ale jako by ožíval vtělený do hudby: vzpomínky už neboly, podrobnosti různých příhod zmizely nebo splývaly v jakémsi mlhavém neskutečnu, všechnen vášnivý cit hudba vybičovala, oduševněla, povznesla. A tohle všechno bylo k mání za pět šilinků. Navíc ještě, jako přídavek k hudbě linoucí se z jeviště a z orchestru, zaznívala všude kolem mne o všech přestávkách hudba italštiny z úst Italek – neboť balkon obvykle zaplnili Italové a já jsem jim naslouchal s takovým potěšením, jako když Weld, ten cestovatel, ležel a naslouchal v Kanadě sladkému smíchu indiánských žen; neboť čím je vám který jazyk nesrozumitelnější, tím citlivěji vnímáte melodičnost i disharmonii jeho zvuků. Pro tento účel byla výhodou má nedostatečná znalost italštiny; mohu si trochu něco přecíst, avšak nejsem s to hovořit a rozumím sotva každému desátému mluvenému slovu.

Taková potěšení mi tedy skýtala opera, ale byl tu i zdroj jiného, jež se mi nabízelo pouze v sobotu večer, a tudíž se občas střetlo s mou láskou k opeře, jelikož v té době se operní představení konávala pravidelně v úterý a v sobotu večer. Obávám se, že kolem této věci zůstavím ještě mnoho nejasného, mohu však čtenáře ujistit, že ne více než Marinos v *Životě Proclusově* nebo řada jiných známých a uznávaných autorů biografických či autobiografických děl. Tato rozkoš tedy, jak jsem pravil, se nabízela pouze v sobotu večer. A čímže byl sobotní večer pro mne významnější než kterýkoli jiný? Nechodil jsem do práce, od níž bych si byl odpočíval, ani jsem ten den nedostával výplatu; co víc mi sobotní večer mohl nabídnout než možnost, abych si šel poslechnout Grassiniovou? Pravdu díte, čtenáři s železnou logikou, vaše tvrzení nelze vyvrátit. Jenže u mne tomu bylo tak – a doposud je –, že zatímco různí lidé dávají svým citům průchod v různých řečištích a většinou jsou hotovi zájem o chudé a jejich způsob života vyjádřit především pochopením (které na sebe bere takovou či onakou podobu) pro jejich utrpení a žal, já jsem tehdy býval nakloněn spíš tomu, projevit pochopení pro jejich radovánky. Hoře z chudoby jsem krátce předtím zažil až až – v míře tak vrchovaté, že jsem na to nechtěl ani vzpomínat – ale o radovánkách chudých, této útěše na duši i odpočinku od tělesné práce, může člověk hloubat bez rozlítostnění. A sobotní večer je předurčen k tomu, aby chudým nadešla hlavní, v pravidelných údobích se opakující doba odpočinku; v tomto bodě se shodnou i nejvážněji znepřátelené sekty a uznávají ho za společné bratrské pojítko: po vykonaném díle odpočívá snad celý křesťanský svět. Je to úvodní odpočinek k dalšímu odpočinku, a celý den a dvě noci jej dělí od znovuzapočetí dřiny. Z tohoto důvodu mívám i já v sobotu večer pocit, jako bych shodil jho všední práce a měl dostat mzdu a užívat přepychu nečinnosti. Abych tedy byl očitým, a pokud jen trochu možno všudypřítomným svědkem podívané, pro niž jsem měl tak hluboké pochopení, vypravil jsem se často v sobotu večer, poté co jsem požil opia, do ulic, a aniž jsem si příliš lámal hlavu, kudy se dát a jak je to daleko, zamířil jsem do tržnic a jiných londýnských míst, kam se chudí uchylují v sobotu večer utratit výplatu. Častokráte jsem vyslechl, jak se některá rodinka, pozůstávající

z otce, matky a dítěte nebo dětí, mezi sebou dohaduje o svých potřebách a požadavcích, o stavu rodinné pokladny anebo o ceně některého předmětu pro domácnost. Postupně jsem se tak obeznámil s jejich těžkostmi i názory. Občas jsem zaslechl nespokojené zamručení, ale mnohem častěji výraz na jejich tvářích nebo pronesená slova vypovídala o trpělivosti, naději a klidu v duši. Je třeba uznat, že chudí obecně berou aspoň v tomto ohledu všechno mnohem filozofičtěji než bohatí, že se ochotněji a s vyrovnanější myslí podřizují tomu, co pokládají za nenapravitelné zlo nebo nenahraditelnou ztrátu. Kdykoli se mi naskytla příležitost a já tak mohl učinit bez dotěrnosti, přidružil jsem se k takovým skupinkám, vyjevil jim, co soudím o předmětu rozhovoru, jenž nebyl třeba nejmoudřejší, ale vždy probíhal dobromyslně. Kdykoli se mzdy trochu zvýšily nebo se to dalo očekávat, kdykoli dvoukilový bochník zlevnil anebo se začalo říkat, že cena cibule či másla klesne, byl jsem tomu rád; v opačném případě jsem načerpal útěchu z opia. Neboť opium (jako včela, která si bez zaváhání vezme, co potřebuje, z růže i ze sazí v komíně) převládne nad všemi pocity a podřídí je rozhodujícímu činiteli. Některé potulky mne zavedly hodně daleko, neboť požívač opia ve své blaženosti pozapomíná sledovat, jak ubíhá čas. Stávalo se mi také, když jsem se pokusil zakormidlovat k domovu po způsobu námořnickém, upřel zrak na Polárku a sebevědomě zvolil přímou cestu na severozápad, namísto abych obeplouval všechny mysy a útesy, jimž jsem se vyhýbal na cestě tam, že jsem zničehožnic narazil na tak zašmodrchaný problém postranních uliček, tak tajemné vchody a záhady neprůjezdných průjezdů, vysloveně jako od Sfingy, že by to podle mého muselo vyvést z konceptu i nejsrdnatějšího portýra a zmást i nejbystřejšího drožkáře. V jistých chvílích byl bych ochotně uvěřil, že jsem prvním objevitelem této *terrae incognitae*, a pochyboval jsem, je-li tohle vůbec zakresleno na moderních mapách Londýna. Za to za všechno jsem měl draze zaplatit v daleké budoucnosti, kdy mne v mých snech začala tyranizovat lidská tvář a zmatení londýnských mých pochůzek se vracelo a děsilo mne ve spánku pocitem zmatení hodnot morálních i duchovních, jež rozvracelo rozum a svědomí zaplavovalo úzkostí a výčitkami.

Předvedl jsem tedy názorně, že opium nemusí bezpodmínečně vyvolávat netečnost ani otupělost, ale že mne naopak často vyhánělo do tržnic a divadel. Mám-li však být upřímný, musím připustit, že tržnice ani divadla nejsou kongeniálním prostředím pro požívače opia, jenž dospěl do božského stavu vlastního opiovým rozkošem. V takových chvílích se ostatní lidé stávají na obtíž, a dokonce i hudba působí příliš smyslně a obhrouble. Požívač opia tíhne bytostně k samotě a tichu, neboť to jsou nepostradatelné kulisy onoho vytržení či hlubokých snů, jež korunují a dovršují vše, co může opium lidskému organismu poskytnout. Já sám, u něhož je až chorobný sklon k přílišnému meditování provázen nedostatečnými pozorovacími schopnostmi, jsem po příchodu na univerzitu zprvu div neupadl do těžké melancholie, jak jsem se v duchu neustále zaobíral utrpením, jehož jsem byl svědkem v Londýně; dostatečně jsem si uvědomoval, kam se mé myšlenky uchýlí nejraději, a proto jsem se všemožně snažil jim čelit. Byl jsem skutečně jako člověk, jenž podle starověké legendy vstoupí do Trofoniovy jeskyně; a jako lék jsem si zvolil nutnost pobývat mezi lidmi a cvičit rozumové schopnosti stálým činným soustředěním na vědecké otázky. Nebýt těchto léků, jistě bych byl propadl trudnomyslné melancholii. Avšak v pozdějších letech, kdy v mém nitru opět převážila trvalejší pohoda, podvolil jsem se vrozeným sklonům k osamělému životu. Tehdy jsem se po požití opia častokráte zasní; stalo se mi nejednou, že jsem za letních večerů u otevřeného okna, odkud se mi otvíral výhled na moře asi míli pode mnou a zároveň jsem mohl přehlédnout veliké město L ~⁴⁴, proseděl nehybně od slunce západu do slunce východu, neboť jsem za celou tu dobu nepocítil potřebu se pohnout.

Někdo mi patrně vytkne, že jsem mystik, behemista, kvietista a podobně; mne to však nemrzí. Sir H. Vane mladší byl jedním z nejmoudřejších Angličanů, a nechť moji čtenáři sami posoudí, je-li ve svých filozofických dílech jen zpola tak vzdálen mystice jako já.

---

⁴⁴ Liverpool. De Quincey jezdil z Oxfordu na prázdniny do Evertonu, městečka na dohled od Liverpoolu.

Tvrdím tedy, že jsem si častokráte říkal, nakolik daný výjev odpovídá tomu, co se odehraje v opiovém snění. Město L ~ představovalo zemi, jež opouští svá utrpení i své hroby, ale ještě je má na očích. Ještě na ně nezapomněla. Oceán v odvěkém a přitom mírném rozčeření, zastřený klidem jako křídly holubice, může nikoli nevýstižně představovat duši i rozpoložení, které v ní tenkrát převládalo. V onom čase mi poprvé připadalo, jako bych mohl s odstupem a nade vše povznesen shlížet na vřavu života, jako by se na chvíli utišily všechny bouře a horečnaté zápolení a lidstvo se na okamžik oprostilo od tajné tíhy u srdce, jako by zavládl sabat odpočinku, uvolnění z otročiny. Vizte naděje, rozkvétající na cestě životem, v souladu s mírem, jehož domovem je hrob; hnutí ducha stejně málo vyčerpaného jako nebesa, a nadto při všem vzruchu ledově klidného; pohodu, jež očividně není výsledkem nečinnosti, ale zdá se vyvěrat z mocných, a přitom vyrovnaných antagonismů: nesmírné činorodosti a nesmírného uvolnění.

Ó, spravedlivé, vědoucí a mocné opium! Ty, jež vléváš konejšivý balzám do srdcí boháčů stejně jako chudáků, do ran, co se nikdy nezacelí, i do „zjistřeného svědomí, jež svádí ducha k rebelii“ – výmluvné opium! Ty, jež svou plodnou výřečností dovedeš uzmut hněvu pravý cíl, viníkovi vrátíš na jednu noc naděje jeho mládí a ruce, z nichž je smyta krev, hrdému člověku dáš nakrátko zapomenout na

neodčiněné křivdy a urážky nepomstěné,

jež svoláváš krivopřísežníky do komnaty snů, aby zhlédli triumf trpící nevinnosti, a bez ohledu na lživou přísahu převracíš výroky nespravedlivých soudů! Podle fantastické představivosti rozumu stavíš na řadrech tmy velkoměsta a chrámy, zastíňující umění Feidia a Praxitela, přesahující nádherou Babylon i Hekatompulos, a z „anarchie spánku bohatého na sny“ vyvoláváš na světlo boží krásky již dávno odpočívající na hřbitově a domácí tváře – Bůh jim žehnej! – zproštěné „potupného hrobu“. Jen ty přinášíš člověku takové dary, jen ty držíš klíče od ráje, ach, spravedlivé, vědoucí a mocné opium!

Úvod k utrpení z opia

Laskavý, a jak věřím shovívavý čtenáři (všichni moji čtenáři musí být shovívaví, neboť jinak bych je, obávám se, natolik pohoršil, že bych stěží mohl apelovat na jejich shovívavost), jenž jsi mne provázel až sem, smím tě požádat, aby ses se mnou přenesl kupředu o osm let, to znamená od roku 1804 (kdy, jak jsem pravil, jsem poprvé poznal opium) do roku 1812? Tou dobou skončila a uplynula moje akademická léta, ba téměř jsem na ně už zapomněl; studentská čapka mi více neobepíná skráně; pokud ještě existuje, sedí na hlavě jinému mladistvému kandidátovi; doufám, že je tak spokojený, jako já jsem býval, a stejně oddán poznání. Můj studentský hábit sdílí patrně úděl mnoha tisíc vynikajících děl v Bodleyově knihovně: že se jím totiž také probírají vědychtiví červi a molové; anebo se dostal (víc mi o jeho osudu není známo) do onoho prostorného a skladného *kdesi*, kam se dostávají všechny čajové šálky, čajové servírovací stolky, čajové konvice a čajové servisy (nemluvíc o křehčím nádobí, jako jsou sklenky, karafy, džbánky etc.), na něž mne nová generace čajových šálků etc. občas upamatuje svou podobou; vím, že jsem je kdysi vlastnil, avšak o jejich zmizení a dalším osudu bych mohl, obávám se, právě tak jako většina absolventů obou univerzit poskytnout jen nejasnou a na domněnkách spočívající výpověď. Dotěrný zvon z kaple, rozeznívající v šest hodin nevítané pozvání na ranní pobožnost, už mne nevytrhuje ze spánku; vrátný, který jej rozhoupával a na jehož překrásný nos (bronzový, uvnitř vykládaný mědí) jsem z pomsty složil při oblékání tolik řeckých epigramů, je na pravdě boží a nikoho už nepronásleduje; spolu s početnými druhy, kteří také těžce trpěli jeho zvonickými sklony, jsme se dohodli, že mu promineme všechny hříchy a že na ně zapomeneme. I vůči zvonu samému jsem naladěn smířlivěji: vyzvání patrně stejně jako dříve třikrát denně, a nepochybuji o tom, že nejednoho mladého gentlemana krutě obtěžuje a ruší v pokojných úvahách; mně ale jeho zrádný hlas už nevadí (pravím zrádný, neboť jakousi zlomyslnou

ironií osudu zvonil přesladkými stříbrnými tóny, jako by zval k radovánkám); jeho hlas už nemá moc ke mně dolehnout, i kdyby vítr zadul tak příznivě, jak jen si zlomyslný zvon může přát, neboť místo, kde jsem našel útočiště v horách, dělí od něho dvě stě padesát mil. A cože dělám zakután v těch horách? Beru opium. Ano, a co ještě? Milý čtenáři, v roce 1812, kamž jsme právě dospěli, stejně jako po několik předchozích let, jsem se především věnoval studiu německé metafyziky, zastupované díly Kantovými, Fichtovými, Schellingovými etc. Avšak jak a z čeho že žiji? Zkrátka, k jaké třídě nebo jakému druhu lidí náležím? V tomto údobí, totiž v roce 1812, bydlím v malém venkovském domku s jedinou služebnou (*honi soit qui mal y pense*⁴⁵), o níž sousedé hovoří jako o mé „hospodyni“. Co člověk vzdělaný a vědám se oddávající, a z tohoto hlediska tedy gentleman, mohu si snad dovolit vystupovat jako nehodný příslušník onoho blíže nevymezeného lidského druhu zvaného gentlemani. Zčásti snad na základě skutečností, o nichž jsem se zmínil, zčásti proto, že nezastávám zjevně žádné povolání ani zaměstnání, a lze tedy oprávněně soudit, že musím být živ ze soukromé renty, mne sousedé tak zařadili; a jelikož v dnešní Anglii vládne zdvořilost, bývají mé dopisy obvykle adresovány „Urozenému pánovi“, ač bych měl, jak se obávám, kdyby erbovní úřad posoudil věc rigorózně, jen nepatrné nároky na onu významnou poctu; ano, v očích veřejnosti jsem urozený pán XYZ⁴⁶, nikoli však smírčí soudce ani *custos rotulorum*⁴⁷. Jsem-li ženat? Doposud nikoliv. A беру-li stále ještě opium? Každou sobotu večer. A to ho snad požívám bez uzardění od oné „deštivé neděle“ a „impozantního Pantheonu“ a „lékárnického preludu“ z roku 1804? Je to tak. A jak slouží zdravíčko po všem tom požívání opia? Krátce a dobře, jak se cítím? Ale docela dobře, děkuji za optání: kterak se to říká o šestinedělkách? Tak dobře, jak se lze nadít za daných okolností. Vlastně kdybych se odvážil

---

⁴⁵ Bud' polepšen, kdo o tom špatně smýšlíš. Pozn. red.

⁴⁶ Iniciály, jimiž De Quincey podepisoval své příspěvky v *The London Magazine*.

⁴⁷ Strážce svitků, opatrovník svazků. Pozn. red.

vyjevit vám bez okolků a pravdivě skutečný stav věcí (mějtež prosím na paměti, že bych měl churavět, abych vyhověl teoriím panů lékařů), pak jsem se v životě necítil lépe než zjara roku 1812, a doufám upřímně, že množství červeného vína, portského a především madeiry, které jste se vši pravděpodobností vy, vážení čtenáři, vypili nebo se chystáte vypít za každé osmileté své životní údobí, naruší vaše zdraví tak nepatrně, jak nepatrně bylo moje zdraví narušeno opiem za těch osm let mezi rokem 1804 až 1812, kdy jsem je bral. Zde tedy máte znovu možnost přesvědčit se, jak nebezpečné jsou lékařské rady *Anastasiovy*; v záležitostech náboženských, anebo co já vím, právnických, je možná rádcem nad rádce, ale medicíně nerozumí. Ne, daleko lépe je hledat poučení u doktora Buchana, jako jsem to učinil já, neboť jsem měl vždy na paměti radu onoho slovutného odborníka a „bedlivě jsem dbal, abych nikdy neužíval víc než 25 uncí laudana naráz“. Této umírněnosti a uvážlivému počínání zřejmě vděčím za to, že doposavad (to jest v roce 1812) neznám a netuším, jakými hrůzami se opium dokáže mstít těm, kdo nadužívali jeho shovívavosti. Přitom jsem v požívání opia pouhý diletant: ani osmiletá zkušenost, kdy jsem dbal z opatrnosti pouze toho, aby mezi jednotlivými dávkami uplynulo dostatečně času, nestačila, aby se mi stalo každodenní nezbytností.

Nyní však nadchází jiné údobí. Nechť se čtenář ráčí přenést do roku 1813. V létě onoho roku, jež jsme právě opustili, jsem utrpěl značnou újmu na zdraví vlivem duševního rozrušení, vyvolaného jistou smutnou událostí. Jelikož s vlastním obsahem těchto řádků nemá nic společného, leda tělesný neduh, jež způsobila, nebudu se o ní podrobněji šířit. Měla-li choroba z roku 1812 nějaký podíl na chorobě z roku 1813, nemohu říci, avšak skutečností zůstává, že mne onoho následujícího roku přepadly odporné žaludeční potíže, připomínající ve všech ohledech křeče, které mne tak trýznily v mládí a které navíc oživily všechny někdejší sny. Vše, co mohu uvést na svou obranu v dalším vyprávění, závisí právě na tomto bodě. A tu se ocitám v těžkém dilematu: buď vyčerpám trpělivost čtenářů podrobným vylíčením své choroby i prostředků, jimiž jsem se ji snažil

zdolat, a tím dostatečně vyjevím, proč jsem nebyl s to déle už čelit potížím a neutuchajícím bolestem, anebo naopak se lehce přenesu přes tuto kritickou část svého příběhu, a tím se připravím o užitek plynoucí z hlubšího čtenářova zaujetí a vystavím nebezpečí mylného dojmu, že jsem jako každý slaboch lehce sklouzl po schůdných stupních od prvního do konečného stadia opiového návyku (a vzhledem k mým předchozím doznáním bude většina čtenářů tomuto mylnému dojmu patrně nakloněna). Takové je tedy mé dilema: roh vepředu by stačil rozprášit a vyřídil sebepočetnější kolonu trpělivých čtenářů, i kdyby v šestnáctistupech táhla a docházely jí stále čerstvé posily; z čehož plyne, že to nepřichází v úvahu. Nezbyvá tedy, než abych čtenáři předložil jen takový postulát, jakého je pro můj účel nezbytně třeba. A nechť mi ve své laskavosti za ten postulát připiše k dobru tolik, jako bych byl všechno podrobně rozvedl, zneužívaje trpělivosti jeho i své vlastní. Snad bude natolik velkorysý, že mi neodepře uznání za mou zdrženlivost a ohled na jeho pohodlí. Ne, uvěřte mi, oč vás žádám: že jsem už déle nedokázal odolávat – uvěřte velkoduše, uvěřte z milosrdenství, nebo aspoň z moudré prozíravosti, a neučiníte-li tak, pak vás v dalším vydání svých Opiových zpovědí, přepracovaných a rozšířených, donutím, abyste mi uvěřili a zachvěli se: *à force d'ennuyer*⁴⁸ a za pomoci zívání vyděsím své čtenáře tak, že se už nikdy neopováží vznést námitky proti jakémukoli postulátu, jehož se mi zlíbí použít.

Dovolte, abych tedy zopakoval: prohlašuji, že jsem v té době začal brát opium denně a že mi nic jiného nezbývalo. Zdali bych se později nedokázal svého návyku zbavit, přestože mi veškeré takové usilování připadalo předem marné; zdali jsem v pokusech, k nimž jsem se nakonec odhodlal, nemohl projevit více vytrvalosti a bojovat o postupné znovuzískání ztraceného území mnohem urputněji – takové otázky odmítám. Snad jsem mohl usilovat o větší střídmost, ale – mám být upřímný? – doznávám se k vrozené slabosti, že jsem

---

⁴⁸ Díky nudě. Pozn. red.

svým povahovým založením příliš eudaimonistou⁴⁹; příliš toužím po blaženosti, blaženosti vlastní i cizí; nedokáži čelit utrpení, ať postihne mne, či kohokoliv, s dostatečně pevným odhodláním a nejsem dobře uzpůsoben tomu, abych snášel dnešní bolest pro její budoucí blahodárné účinky. V jiných záležitostech bych mohl souhlasit s pány z manchesterského bavlněného průmyslu,⁵⁰ kteří vyznávají stoickou filozofii, ale v této nikoliv. Tu dávám přednost volnosti eklektika a hledám laskavou a chápající sektu, která projeví dost porozumění pro málo odhodlané požívače opia, kteřížto jsou „dětí blaženství“, jak praví Chaucer, „zasluhující rozhřešení“, a nebude mít to srdce příliš neúprosně vyměřovat pokání ani přísně posuzovat úsilí o abstinenci, k němuž jsou doháněni ubozí hříšníci jako já. Při svém nervovém stavu nesnáším nelidské karatele, právě tak jako nesnáším nezpracované opium. Každopádně by ten, kdo by mne vyzval, abych vyslal obrovský náklad ničivého sebezapření na dalekou plavbu mravního povznesení, musel mému rozumu objasnit, že se tak děje za nadějným cílem. Nedá se předpokládat, že v mém věku (zvíci šestatřiceti let) má člověk energie nazbyt: zjišťuji naopak, že pro intelektuální práci, jež mne čeká, se mi jí spíše nedostává, a nikdo tudíž ať nepředpokládá, že by mne několika příkrými slovy zastrašil natolik, abych z ní ještě ubral pro cestu za zoufalým mravním dobrodružstvím.

Zoufalství sem, zoufalství tam, podstata zápasu z roku 1813 spočívala v tom, o čem jsem se zmínil, a čtenáři nezbývá, než aby mne od té doby pokládal za pravidelného a přesvědčeného požívače opia: ptát se někoho takového, zda si jistého dne bral, nebo nebral opium, bylo by stejné, jako se tázat, zda jeho plíce dýchaly a srdce

---

⁴⁹ Stoupenec eudaimonismu, etického principu, podle něhož je cílem lidského jednání dosahování osobní blaženosti. *Pozn. red.*

⁵⁰ Krásně zařízený klub, kam mi několik místních pánů úslužně zjednálo volný přístup, když jsem projížděl Manchesterem, se nazývá, pokud si vzpomínám, *Sloupová síň*, z čehož jsem já, člověk v Manchesteru cizí, usoudil, že se členové hlásí k žákům Zenonovým. Od té doby se mi však dostalo ujištění, že je to mylná domněnka.

vykonávalo svou práci. Poznal jsi tedy nyní, milý čtenáři, co jsem zač, a uvědomuješ si, že žádný starý pán „se sněhobílou bradkou“ nemá naději mne přemluvit, abych odložil „zlatou dózičku se zhoubnou drogou“. Ne: dávám na vědomí všem, budiž to mravokárce nebo chirurg, a ať si osobuje jakákoli práva a ať se snad jakkoli osvědčil v tom kterém povolání, že se nemůže nadít podpory z mé strany, vytasí-li se bez okolků s brutálním návrhem na opiový půst nebo ramadán. Bude-li v tomto bodě mezi námi jasno, nedojde v budoucnu k bouřlivým střetům. A nyní tedy, milý čtenáři, povstaň laskavě z roku 1813, kde jsme celou tu dobu seděli a otáleli, a pokroč kupředu o další tři roky. Vytáhni oponu a uzříš mne v nové roli.

Kdyby kterýkoli člověk, ať chudák, či boháč, prohlásil, že nám poví o nejšťastnějším dni svého života, včetně všech proč a jak, myslím, že bychom zvolali: „Slyšte ho! Slyšte!“ Moudrý člověk jistě jen těžko rozhoduje, který den má posoudit jako ten nejšťastnější: vždyť jakákoli událost, která by mohla zaujímat tak význačné postavení při celoživotním ohlédnutí anebo si vydobyla právo ozářit zvláštním blaženstvím jediný den, by měla být povahy natolik trvalé, že by měla i nadále ozařovat blažeností stejnou, anebo alespoň umenšenou jen neznatelně, mnohá léta následující. Kdokoli však by měl mít právo vyzdvihnout nejšťastnější *lustrum* nebo i nejšťastnější rok, aniž se zpronevěří moudrosti. V mém případě, vážení, to byl rok, jehož jsme právě dosáhli, přestože ležel, to doznávám, vklíněn mezi leta chmurná. Byl to rok vzácného světla, jak říkají klenotníci, oblévaný ponurou, mračnou opiovou melancholií jako ostrov. Snad se to bude zdát podivné, ale krátce před tímto údobím jsem bez vynaložení zvláštního úsilí a ze dne na den klesl z denní dávky 19,2 gramů (což se rovná 8000 kapek⁵¹ laudana) na 2,4 gramu, tedy na osminu

---

⁵¹ Přepočítávám tu 1000 kapek laudana na 2,4 gramu naturálního opia, což je, pokud vím, běžný úzus. Jelikož však se opiová tinktura může co do množství opia v ní skutečně obsaženého případ od případu značně lišit, není možno spoléhat, že takovýto přepočet je přesný do posledního desetinného místečka. Koncentrovanost opia se různí stejně jako lžičky. Malé lžičky obsáhnou přibližně 100 kapek, takže

původního množství. A vzápětí, jako když čarovným proutkem mávne, zvedlo se mračno přehluboké melancholie, které mi zalehlo mozek; kdysi jsem tak uzřel opadnout hustou mlhu z horských vrcholů: odplula pod svými šerými vlajkami jako loď, která uvázla na mělčině a teď ji strhl jarní přívál,

jenž odplaví všechno, co je k odplavení.

Žil jsem tedy opět spokojeně; bral jsem pouze 1000 kapek laudana denně – a co to je? Mladá léta uzavíralo druhé jaro; mozek mi nikdy nepracoval lépe. Opět jsem si čítal v Kantovi a opět ho chápal – anebo jsem se tak aspoň domníval. Cítil jsem se blažen a blaženství se přenášelo i na mé okolí; a kdyby byl na dveře mého skromného obydlí zaklepal kterýkoli alumnus⁵² z Oxfordu nebo Cambridge, a třeba by to ani nemusel být alumnus, byl bych ho uvítal s otevřenou náručí a pohostil jej tak bohatě, jak jsem si to při svých omezených prostředcích mohl dovolit. A ať už by u mne moudrý muž k blaženství postrádal cokoliv, laudana bych mu nabídl, co srdce ráčí, a ve zlatém šálku. Mimochodem, když už je řeč o rozdávání laudana, vzpomínám si na jistou příhodičku z té doby a zmíním se o ní; ač sama o sobě celkem banální, setká se s ní čtenář znovu v mých snech, jež ovlivnila hrůzněji, než mohl kdo předpokládat. Jednoho dne zabušil na naše vrata jakýsi Malajec. Co mohl Malajec pohledávat v lůně anglických hor, nedovedu vysvětlit, ale snad byl na cestě do přístavního města, vzdáleného asi čtyřicet mil.

I přišla mu otevřít mladá služtička, děvce narozené a vychované na horách: v životě neviděla žádný asijský oděv, a proto ji jeho turban nemálo vyvedl z míry, a jelikož se ukázalo, že on je mocen angličtiny asi právě tak jako ona malajštiny, zabraňovala nepřeklenutelná propast veškeré výměně myšlenek, i kdyby se byla některá ze zúčastněných stran na nějakou vzmožila. V tísní se děvce rozpomně-

---

8000 kapek je asi 80 lžiček. Čtenář vidí, jak úzkostlivě se chráním překročit meze stanovené velkorysým dr. Buchanem.

⁵² Chovanec alumnátu, seminarista; (zast.) chovanec univerzitní koleje. *Pozn. red.*

lo, že pán domu slyne učeností (přisuzujíc mi bezpochyby znalost všech pozemských jazyků včetně několika měsíčních), přiběhla tedy a nesouvisle mi zvěstovala, že se dole zjevil démon, a požadovala, abych ho zaříkáváním vymítal ze stavení. Neběžel jsem okamžitě dolů, avšak když jsem se tam dostavil, zaujal náhodný výjev, jenž se naskytl mým očím, ač sám o sobě zcela jednoduchý, mou představivost natolik, jak by to žádné sošné postoje, sebesložitější a okázalé, předváděné v baletech na scéně Opery, nedokázaly. V kuchyni mého domku, se stěnami obloženými temným dřevem, které letitým omýváním dostalo tvářnost dubu, takže to tu vypadalo spíše jako ve vstupní síni venkovského sídla než v kuchyni, stál Malajec, jehož turban a šedobílé plandavé kalhoty kontrastovaly s tmavým obložením; přistoupil do těsné blízkosti děvčete, jemuž se to očividně příliš nezamlouvalo, a zatímco v ní vrozená neohroženost horalů bojovala s nezakrytou bázní, která se jí rýsovala na tváři, zhlížela na šelmu tygrovitou před sebou. A sotva který malíř by si dokázal vymyslet pozoruhodnější kompozici: vznosný a hrdý dívčín postoj a její spanilá anglická tvář s jemnou bílou pletí, a proti ní povadlá, zažloutlá pokožka Malajcova, napuštěná nebo impregnovaná mořským vzduchem do mahagonova, jeho planoucí, těkavá očka, tenké rty, otrocká gesta a klanění. Za divoce vyhlízejícím Malajcem vykukoval malý klučík ze sousední chalupy, který vklouzl za ním a teď hltal očima turban a žhoucí zraky pod turbanem, div si hlavu nevyvrátil, a přitom se pro jistotu držel mladé horalky za sukni.

Moje znalost orientálních jazyků je neobsáhlá; pozůstává vlastně jen ze dvou slov: arabského výrazu pro „ječmen“ a tureckého pro „opium“ (afyon), jež jsem pochytil z *Anastasia*. A jelikož jsem nevlastnil ani malajský slovník, ba ani Adelungova *Mithridata*, odkud bych mohl načerpat pár slůvek, oslovil jsem příchozího několika verši z *Iliady*: vycházel jsem přitom z úvahy, že z cizích řečí, jež ovládám, je řečtina domovem v místech, jež jsou zeměpisně Orientu nejbližší. Návštěvník se mi uctivě uklonil a odvětil něco patrně malajsky. Tak jsem si uchoval reputaci před sousedy, neboť Malajec nebyl s to prozradit jim mé tajemství. Poté ulehl na podlahu a odpo-

číval asi hodinu, načež opět pokračoval ve své pouti. Na rozloučnou jsem mu daroval trochu opia. Usoudil jsem, že jakožto Orientálec musí být s opiem obeznámen, a výraz na jeho tváři mne přesvědčil, že se nemýlím. Zůstal jsem však, jako by do mne hrom uhodil, když Malajec pozvedl ruku k ústům, a jak by řekli kluci ve škole, schlamstl naráz celou dávku. Bylo to množství, které by stačilo vyřídít tři dragouny včetně jejich ořů, a mne jaly vážné obavy o toho ubožáka, leč co jsem si měl počít? Dal jsem mu to opium ze soucitu nad jeho osamělostí, když jsem si uvědomil, že putuje-li pěšky z Londýna, musí tomu být téměř tři neděle, co neměl příležitost vyměnit slůvko s jinou lidskou bytostí. Nedokázal jsem si představit, že bych se mohl natolik zpronevěřit zákonům pohostinnosti, abych ho dal zadržet a pročistit dávidlem; bezpochyby by s hrůzou usoudil, že ho hodláme obětovat nějakému anglickému bůžku. Ne; očitě se už nedalo nic napravit. Rozloučil se a já si o něho dělal pár dní starosti; jelikož jsem však neslyšel, že by v okolí byl nějaký Malajec nalezen mrtev, usoudil jsem nakonec, že byl zřejmě na opium zvyklý⁵³ a že jsem mu asi prokázal službu, již jsem zamýšlel, totiž zprostit ho na jednu noc obtíží putování.

Odbočil jsem, abych se zmínil o příhodě s Malajcem (zčásti kvůli malebnému výjevu, jež pomohl vytvořit, a zčásti kvůli úzkostem, při pomýšlení na něj kolik dní prožívaným), jelikož se později zahrnul v mých snech a uvedl do nich ještě další a horší šílené Malaj-

---

⁵³ Není to ovšem nezbytně správný závěr: opium může účinkovat na rozličné tělesné konstitute velmi odlišně. Jistý londýnský soudce zaznamenal (v Harriotových *Životních zápasech*, svazek III., str. 391 třetího vydání), jak si napoprvé vzal čtyřicet kapek laudana, aby si ulevil při pakostnici, druhý den šedesát a pátý večer osmdesát kapek, a prý to na něj přes pokročilý věk nemělo vůbec žádný účinek. Nadto mi jistý venkovský lékař vyprávěl veselou historku, vedle níž se případ pana Harriota jeví nicotný; vylíčím ji ve svém vědeckém pojednání o opiu, jež zamýšlím vydat, jakmile mi lékařská fakulta finančně vyjádří uznání za to, že osvítím jejich tmářské představy o tomto jevu, je to však příliš rozkošný příběh, abych jej uveřejnil gratis.

ce, kteří se mi zcela vymkli z rukou⁵⁴ a způsobovali nebetyčné nesnáze. Rozlučme se však už s onou epizodou a vraťme se k šťastnému ročnímu intermezzu. Zdůraznil jsem už, že jde-li o tak všeobecně závažnou otázku, jako je štěstí, měli bychom ochotně vyslechnout popis zkušeností či experimentů kteréhokoli člověka, i kdyby to byl jen mladý oráč, o němž lze sotva předpokládat, že vyoral hlubší brázdu na poli tak obtížném, jako je lidské utrpení i rozkoš, nebo že při svém experimentování vycházel ze zvlášť osvědčených předpokladů. Já jsem však užíval štěstí v podobě tuhé i tekuté, zahřáté i naturální, východoindické i turecké; při experimentování s touto zajímavou látkou jsem používal jisté galvanické baterie a v zájmu veřejného blaha jsem si možno říci naočkoval jed v podobě osmi set kapek laudana denně (z téhož důvodu, proč si nedávno jistý francouzský lékař naočkoval rakovinu, před jedenaadvaceti lety jeden Angličan mor, a třetí, jehož národnost mi není známa, vzteklinu), a nikdo mi snad tedy neupře, že jsem poznal jako málokdo, co je to štěstí. Osobuji si tedy právo předestřít zde čtenáři rozbor štěstí, a abych tak učinil způsobem zajímavějším než pouhá didaktika, zaobalím je a vložím do popisu jednoho večera a vylíčím, jak jsem trávil každý večer onoho ročního intermezza, kdy mi laudanum, ač jsem je bral každodenně, nebylo ničím jiným než elixírem rozkoše. Jakmile se zhostím tohoto úkolu, opustím téma štěstí a přejdu k jeho protipólu, totiž k *utrpení z opia*.

Představte si tedy údolí vzdálené osmnáct mil od nejbližšího města a v tom údolí domeček; údolí je nevelké, asi dvě míle dlouhé a v průměru tři čtvrti míle široké; v blahodárném důsledku těchto okolností tvoří všechny domácnosti na jeho území takříkajíc jednu velkou rodinu, jejíž všichni členové jsou důvěrně známi vašemu zraku a blízcí vašemu srdci. Představte si dále, že okolní hory jsou skutečné hory, tři až čtyři tisíce stop vysoké, a že domeček je skuteč-

---

⁵⁴ U kteréhokoli cestovatele nebo poutníka z Východu najdete popsány neuvěřitelné ztřeštěnosti, jichž se Malajci dopouštějí pod vlivem opia nebo ze zoufalství nad neúspěchem při hazardní hře.

ně malé venkovské stavení, a nikoli (jak praví jistý vtipný autor) „stavení se stodolou na dva kočáry“; představte si je jako opravdový (neboť se musím přidržet faktů) bílý domeček uprostřed keřů obsypaných květy, vybraných tak, aby větévky, pnoucí se po stěnách a kupící se pod okny, rozkvétaly postupně za sebou po celé jaro, léto i podzim, počínajíc májovými růžemi a končíc jasmínem. Nepředstavujte si však jaro, léto ani podzim – je zima, krutá zima. Toto je z hlediska vědy o štěstí velmi důležitý bod. Překvapuje mne, že tohle lidé obvykle nechápou a radují se, když se zima chýlí ke konci anebo když se při jejím příchodu jeví známky toho, že bude mírná. Já naopak každoročně vznáším prosbu o tolik sněhu, krupobití, mrazu a takového či onakého vichru, kolik si ho nebesa mohou dovolit postrádat. Kdo by si neuvědomoval, jaké rajské rozkoše čekají v zimě člověka před krbem – svíčky se zažehnou už ve čtyři hodiny, před ohništěm leží prohřáté předložky, půvabná kuchařinka vaří čaj, okenice jsou zabedněné a přes ně až k zemi splývají bohatě nařasené závěsy, zatímco za dveřmi hlučně doráží déšť a meluzína

*a za okny to přestrašlivě vyje,
jako by nebesa šla zemi rozdrtit,
však domek ani škvírou nepustí je,
v prostorné síni vládne mír a klid.*

James Thomson: *Zámek Lenosti*

Všechny tyto průvodní jevy zimního večera, jak jsem je popsal, zajisté dobře zná každý, kdo se narodil ve výše položeném kraji. A je zřejmé, že by se nám většiny těchto darů, právě tak jako zmrzliny, vůbec nedostalo, nebýt značně mrazivého ovzduší; jsou to plody, jež dozrávají jen v povětří tak či onak bouřlivém a nevlídném. Nemám „přehnané nároky“, jak se říká, a spokojím se buď se sněhem, holomrazy nebo i s pořádným větrem, o nějž (jak říká pan ~⁵⁵)

---

⁵⁵ Thomas Clarkson, De Quinceyho soused a známý odpůrce otroctví.

„se člověk může opřít zády jako o sloup“. Postačí mi i déšť, leje-li ovšem jako z konve; ale něco z toho mít musím, a nemám-li, připadám si jaksi ošizen, neboť jsem za zimu draze zaplatil v podobě uhlí, svíček a různých strastí, jimž se ani gentlemani nevyhnou, a proč bych za to neměl žádat zboží dobré kvality? Ne, chci za své peníze zimu kanadskou nebo ruskou – tam je každý spoluvlastníkem severáku a podíl ho nestojí víc než pouhé vlastní uši. Mám skutečně v tomto ohledu sklony natolik epikurejské, že zimní večer delší dobu po svatém Tomáši mne už plně neuspokojí, a snížil jsem se k odsouzeníhodnému postoji vůči všem náznakům jara; ne, musím mít silnou zeď temných nocí mezi sebou a návratem světla a slunečního jasu. V údobí od pozdního října do Štědrého večera kraluje štěstí, jež podle mého soudu vstupuje do místnosti s šálkem čaje na podnose, neboť čaj, jakkoli je v opovržení u lidí s nízkými sklony nebo těch, jež víno otupilo natolik, že nejsou schopni vnímat tak ušlechtilé osvěžení, zůstane provždy oblíbeným nápojem intelektuála; já za svou osobu bych podpořil doktora Johnsona a jeho *bellum internecinum*⁵⁶ proti Jonasovi Hanwayovi a dalším bezbožníkům, kteří by si troufli jej znectít. Chci si však ušetřit námahu s přepodrobným slovním popisem, a proto na tomto místě uvedu na scénu malíře a dám mu pokyny, jak domalovat obraz do konce. Malíři nemívají zálibu v bílých domcích, ledaže byly dlouho vystaveny povětrnostním vlivům, jelikož však, jak je čtenáři už známo, jde o zimní večer, potřebujeme malířových služeb pouze pro vnitřek domu.

Namaluj mi tedy, milý malíři, místnost sedmnáct stop dlouhou a dvanáct širokou, a ne vyšší než sedm a půl stopy. Ta se v mé rodině zove poněkud nadneseně salonem; jelikož však byla pojata tak, „aby se dvě mouchy zabily jednou ranou,“ říká se jí i knihovna, a to mnohem oprávněněji, neboť knihy jsou jediný majetek, v němž jsem nad sousedy bohatší. Mám asi pět tisíc svazků a hromadil jsem je postupně od osmnácti let. Proto jich, malíři, umísti do tohoto pokoje

---

⁵⁶ Vzájemně ničivou válku.

co nejvíc. Zaplň jej knihami, a navíc mi tam namaluj řádný oheň a skromný, prostý nábytek, jaký se hodí do obydlí nenáročného učence. U krbu namaluj čajový stůlek a na něj (jelikož mne očividně za tak bouřlivé noci nikdo nepřijde navštívit) umísti podnos pouze se dvěma šálky a talířky; a víš-li, jak to vyjádřit štětcem, symbolicky či jinak, namaluj mi čajovou konvici, z níž neubývá – věčnou *a parte ante* i *a parte post*⁵⁷, neboť obvykle popíjím čaj od osmi večer do čtyř do rána. A jelikož vůbec není příjemné vařit si čaj a sám si jej nalévat, namaluj mi u stolku půvabnou mladou ženu. Namaluj jí paže, jako má Aurora, a úsměvy jako Hebe; ale ne, drahá M., vládneš mocí prozářit dům, již bych ani žertem nechtěl odvozovat z předností tak pomíjivých, jako je pouhá fyzická krása, a stejně tak se tvé andělské úsměvy vymykají štětcí ovládanému rukou pozemšťana. Přejdi tedy, milý malíři, k něčemu, co je v tvých silách; vystane tak další část výjevu a tam bych měl být přirozeně zobrazen já – požívač opia se „zlatou dózičkou zhoubné drogy“ na stolku před sebou. Co se týče opia, nemám námitky proti jeho zpodobení, ač víc by mi přišel vhod vlastní model; můžeš je namalovat, chceš-li, ale upozorňuji tě, že už v roce 1816 by mi pouhá „dózička“ byla málo co platná, jelikož jsem se značně vzdálil od „impozantního Pantheonu“ a všech lékárníků (smrtných i těch druhých). Ne, lépe učiníš, když namaluješ skutečnou dózu, jež nebyla zlatá, leč skleněná, a připodobníš ji co nejvíce karafě na víno. Do ní můžeš umístit litr rubínově zbarveného laudana; karafa a vedle ní dílo některého německého metafyzika je dostatečnou známkou, že jsem nablízku; a pokud jde o mou osobu, na té netrvám. Uznávám, že bych pochopitelně měl zaujmout místo v popředí, jelikož jsem hrdinou tvého díla, anebo (chceš-li) zločincem před soudnou stolicí, takže bych v soudní síni chybět neměl. Ale proč bych se měl nějakému malíři zpovídat? Co když si čtenáři (a jim šeptám v soukromí důvěrně do ouška svou zpověď, žádnému malíři) náhodou v duchu již vytvořili lichotivou představu o zevnějšku požívače opia a připsali mu romantickou, elegantní postavu

---

⁵⁷ Zčásti předem, zčásti poté.

a krásnou tvář: proč bych jim měl barbarsky vyrvat tuto příjemnou iluzi – příjemnou jak čtenářům, tak i mně? Ne, vymaluj mne, pokud mne chceš vymalovat, podle vlastní fantazie, a jelikož fantazie řádného malíře oplývá rozkošnými motivy, nemohu na tom než vyzískat. Tím jsme se tedy, vážený čtenáři, probrali všemi deseti kategoriemi mého stavu, jak se jevil v letech 1816–1817; až do poloviny onoho druhého roku jsem se pokládal za šťastného člověka a pokusil jsem se tě seznámit s jednotlivými prvky onoho štěstí na shora načrtnutém obraze učencovy knihovny v horském domku za bouřného zimního večera.

Nyní však buď sbohem, štěstí, štěstí zimní i letní, nadlouho sbohem! Sbohem, úsměvy i veselí! Sbohem, duševní pokoji! Sbohem, naděje, pokojné sny i požehnaný, útěšný spánek! Po více než tři a půl roku mi zůstanete odepřeny; dospěl jsem teď k své strastiplné Iliadě, neboť jest mi zaznamenat mé:

Utrpení z opia

– jako by malíř štětec smočit moh
jen ve chmurách přírodních katastrof.

– Percy Bysshe Shelley: *Vzpoura islámu*

Čtenáři milý, jenž jsi mne doprovodil až sem, osobuji si právo na tvou pozornost i nadále, abych stručně osvětlil tři body:

1) Z rozličných důvodů nejsem s to dát poznámkám v této pasáži vyprávění obvyklý souvislý ráz. Předkládám je bez vnitřního řádu, jak je nacházím či doluji z paměti. Některé vypovídají o svém dobovém zařazení, jiné jsem datoval, část jich zůstává časově neurčena. Kdykoli se mi zdálo účelné vyrvat je z přirozeného nebo chronologického pořádku, neváhal jsem tak učinit. Občas vyprávím v přítomném čase, občas v minulém. Patrně jen málokterý zápis vznikl v časovém údobí, k němuž se vztahuje, to však nijak podstatně neovlivňuje jeho přesnost, jelikož zachycuje takové dojmy, jaké mi nadosmrti z mysli nevymizí. Mnohé jsem vynechal. Stálo mne dosti námahy, abych nepřestoupil vymezený úkol; abych si vybavil a sestavil do obvyklé vyprávěcí podoby to těžké břemeno hrůzy, jež mi zalehlo duši. Tento pocit bych chtěl uvést na svou omluvu, a rovněž skutečnost, že nyní pobývám v Londýně, oběť vlastní bezmoci: nedokáží si bez cizího přispění ani uspořádat listiny, a ruce, jež by se ochotně ujal služeb mého amanuensise⁵⁸, jsou daleko.

2) Pomyslíte si možná, že se až příliš otevřeně svěžuji se svým soukromým případem. Snad máte pravdu. Avšak já umím psát jen tím způsobem, že nahlas přemýšlím, a řídím se spíše vlastním rozpoložením, než abych úzkostlivě rozvažoval, kdo mi naslouchá, a kdybych začal přemítat, co je vhodné pro uši toho či onoho posluchače, patrně bych brzy zapochyboval, zda je vůbec něco z toho

---

⁵⁸ Kdysi nižší soudní nebo knihovní úředník, písař. *Pozn. red.*

vhodné. Ve skutečnosti se promítám do doby za patnáct dvacet let a předpokládám, že píše pro ty, kdo se o mne budou tehdy zajímat; a jelikož chci zaznamenat údobí, jehož průběh nezná dopodrobna nikdo než já sám, činím tak, jak nejdůkladněji umím, a vynakládám na to veškeré úsilí, jehož jsem schopen, neboť nevím, budu-li mít ještě někdy čas k tomu se vrátit.

3) Často vám asi na mysli vytane otázka: Proč jsem se neoprostil od hrůz opia tím, že bych je přestal brát nebo snížil dávky? Na to odpovím krátce: Lze usoudit, že jsem příliš snadno podlehl jeho kouzlu; nelze usoudit, že by kohokoliv zlákaly jeho hrůzy. Čtenář si může být jist, že jsem se pokoušel nesčetněkrát denní penzum omezit. Dodávám, že ti, kdo byli očitými svědky mých agonických pokusů, sami mne prosili, abych se jich vzdal. Ale což jsem nemohl omezovat dávky po kapkách, den za dnem, přidávat vodu, a každou kapku tak rozředit na polovinu a třetinu? Rozředit podobným způsobem tisíc kapek trvalo by pomalu šest let a k tomu by mi jistě nikdo neradil. Takto mylně usuzují obvykle lidé, kteří s opiem nikdy neexperimentovali; dovolávám se tedy znalců: zdaž neprokázala zkušenost, že až k jisté hranici lze dávky snižovat bez obtíží, ba dokonce s příjemnými průvodními pocity; překročíme-li však tuto hranici, přináší další snižování nemalou trýzeň. Jistěže, prohlásí bezmyšlenkovitě mnohý, jenž neví, co mluví, několik dní budete patrně trpět tísnivými pocity a malomyslností. Odpovídám záporně: malomyslnost nepřichází vůbec v úvahu, ba naopak, převládne pouhý instinkt, tep se upraví, člověk se cítí zdravěji než předtím. Z toho jeho utrpení nepramení. Nepodobá se ani v nejmenším utrpení, jež milovníku vína způsobuje abstinence. Je to stav, při němž prudké žaludeční nevolnosti (což se jistě nepodobá malomyslnosti) provází hojné pocení a pocity, jež se nepokusím popisovat, pokud nebudu mít k dispozici větší prostor.

Vrhnou se nyní *in medias res*⁵⁹ a budu předjímat dobu, kdy mé utrpení z opia, dá se říci, vyvrcholilo, a vyličím jeho ochromující účinky na mé duševní schopnosti.

Dávno je tomu, co jsem zanechal veškerého bádání. Ani četba mi už nepůsobí potěšení, ba sotva se na ni dokáži chvilku soustředit. A přece občas nahlas předčítám jiným ku potěše, neboť předčítat umím dobře, a spokojíme-li se s hovorovým významem tohoto obratu, označujícím povrchní a formální dovednost, pak je to pomalu ta jediná, již jsem si osvojil; a pokud jsem si dříve na některé schopnosti nebo dovednosti zakládal, tedy především na ní, neboť mne zkušenost poučila, že patří k nejvzácnějším. Herci nedovedou předčítat vůbec: ~⁶⁰ čte přímo hanebně a opěvovaná paní ~⁶¹ nedokáže přečíst dobře nic než dramatickou skladbu; její Milton jakž takž ujde. Lidé zpravidla buď předčítají verše bez vší vášně, anebo zapomínají na přirozenou cudnost a nechtou jako vzdělanci. Jestli mne v poslední době nějaká knižní pasáž dokázala vzrušit, pak to je grandiózní žalozpěv ze *Samsona Agonista* nebo velkolepá harmonie Satanova monologu v *Ráji opět nabytém*, když si jej nahlas pro sebe předčítám. Občas nás přichází navštívit jistá mladá dáma a popíjí s námi čaj; když mne o to s M. požádají, předčítám jim W ~⁶² básně. (W. je mimochodem jediný mně osobně známý básník, který umí číst vlastní verše; často je čítá vskutku obdivuhodně.)

Myslím, že jsem téměř po dva roky nepřečetl než jedinou knihu, a abych splatil veliký dluh z vděčnosti, již jsem autorovi zavázán, prozradím, která to byla. Čítal jsem, jak už jsem se zmínil, stále ještě příležitostně krátké pasáže ze vzosných a citově výrazně zabarvených básnických děl. Avšak mým pravým posláním, jak jsem si vždy dobře uvědomoval, jsou analytická bádání noetická. Taková bádání však většinou vyžadují soustavnost a ani nárazová práce,

---

⁵⁹ Přímo k věci.

⁶⁰ John Philip Kemble (1757–1823).

⁶¹ Sarah Siddonsová (1755–1831).

⁶² Anglický romantický básník William Wordsworth (1770–1850).

vždy znovu začínaná, ani fragmentární úsilí se pro ni nehodí. Mně se však například matematika nebo intelektuální filozofické úvahy dokonale znechutily; odvracel jsem se od nich s pocitem bezmoci a dětinské nedostatečnosti, jež mne trápil tím víc, že jsem měl ještě v živé paměti časy, kdy mi poskytovaly stálý zdroj radosti a kdy jsem věnoval všechny své rozumové schopnosti, všechn svůj intelekt, jeho květy i plody, pomalé a složité práci na skladbě jediného díla, pro něž jsem hodlal převzít název jisté nedokončené práce Spinozovy, totiž *De emendatione humani intellectus*⁶³. To vše nyní leží jakoby zasuto ledovou krou, osudem připomínajíc některý španělský most nebo akvadukt, koncipovaný příliš velkolepě na stavitelovy prostředky; namísto aby mne moje dílo přežilo alespoň co památník mých tužeb a úsilí, pomník života zasvěceného opěvování lidské přirozenosti ze všech sil, jimiž se Pánubohu zlíbilo mne za tímto vznešeným cílem vybavit, jevílo se pravděpodobně, že jej zůstavím svým dětem jako symbol zklamaných nadějí, marného úsilí, materiálu zbytečně nakupeného kol vykopaných základů, jimž nebylo souzeno podpírat nadstavbu, doklad stavitelova žalu a zkázy. Ve stavu této duševní impotence jsem se pro rozptýlení začal zajímat o politickou ekonomii; můj rozum, odjakživa činorodý a neklidný jako hyena, nebyl zřejmě s to (pokud mi v těle zbývala aspoň jiskra života) poddat se úplné letargii, a politická ekonomie má pro člověka v mém rozpoložení tu výhodu, že je vědou převážně organickou (každé její odvětví je totiž vázáno na celek a celek opět působí na každé odvětví), přesto však lze jednotlivá odvětví oddělit a zkoumat sama o sobě. Ač jsem byl tehdy se silami u konce, neopustily mne znalosti, jež jsem si kdysi osvojil, a můj rozum se příliš dlouho důvěrně zaobíral náročnými mysliteli, jejich logikou a díly nejučenějších hlav, abych nerozpoznal, co jsou ti dnešní národohospodáři povětšinou za přežalostné stádečko. V roce 1811 mi prošla rukama spousta knih a brožurek o různých ekonomických otázkách; M., poslušna mého přání, mi občas předčítala kapitoly z nejnověj-

---

⁶³ *Tractatus de intellectus emendatione* (Pojednání o nápravě rozumu). Pozn. red.

ších děl nebo zápisy z parlamentních debat. I seznával jsem, že jde převážně o nejhorší odpad a špínu vyždímanou z lidského rozumu a že kterákoli bystrá hlava, mocná logické úvahy a zvyklá ji používat, kterýkoli obratný vzdělanec by mohl popadnout celou akademickou obec moderních ekonomů a jediným stiskem zamáčknout, co z ní existuje mezi nebem a zemí, nebo rozbít jejich měchuřinovitě hlavičky napadrt' dámským vějířem. Nakonec mi jeden edinburský přítel poslal roku 1819 dílo pana Ricarda:⁶⁴ už nad první kapitolou jsem si vzpomněl na svou prorockou předtuchu, že této vědě musí vyvstat zákonodárce, a zvolal jsem: „Tu ho máme!“ Již dlouho jsem ve zmrtnělé duši nepocítil údiv ani zvědavost. Teď jsem však opět žasl: žasl jsem sám nad sebou, že jsem se dokázal natolik vzchopit, abych se namáhal četbou, a ještě více jsem žasl nad knihou samou. Vzniklo toto hluboké dílo skutečně v Anglii devatenáctého století? Je to možné? Měl jsem dojem, že v Anglii filozofické myšlení⁶⁵ odumřelo. Je možné, že by Angličan – a nadto ani ne na akademické půdě, nýbrž uprostřed obchodních a senátorských povinností – dokázal to, v čem žádná z evropských univerzit po stoletém bádání nepostoupila ani o píd' Všechny ostatní autory zaplavila a rozdrtila obrovská tíha faktů a dokumentů; Ricardo vydedukoval *a priori* díky jejich teoretickému pochopení zákony, jež osvětlily prvními paprsky nepřehlednou změť údajů, a vybudoval z toho, co dosud existovalo jen v podobě řady pokusných diskusí, opravdový vědecký systém, spočívající na trvale platných základech.

Jedno přístupné a hluboce promyšlené dílo mi tak dokázalo poskytnout potěšení a vyburcovalo mne k činorodosti, jakou jsem už léta nepoznal; vzrušilo mne natolik, že jsem začal psát, nebo aspoň

---

⁶⁴ David Ricardo: *Principles of Political Economy and Taxation*, 1817.

⁶⁵ Bude dobře, když si čtenář ujasní, co rozumím pod pojmem *filozofické myšlení*, protože jinak by šlo o přehnaně troufalé tvrzení. Anglie poslední dobou až marnotratně oplývá vynikajícími duchy v oblasti tvůrčího myšlení, které umí dovedně navazovat a kombinovat, ale vládne tu citelný nedostatek silných osobností ve všech oblastech analytického myšlení. Jistý Skot známého jména nám nedávno sdělil, že dokonce i matematiky byl nucen zanechat pro nedostatek podpory.

diktovat M., jež to místo mne zapisovala. Zdálo se mi, že některé důležité poznatky unikly i „neošálitelnému zraku“ Ricardovu, a jelikož šlo většinou o poznatky takové povahy, že jsem je mohl stručněji a úhledněji vyjádřit nebo doložit matematickými symboly než obvykle neobratnou a zdlouhavou ekonomickou hantýrkou, nebylo by to celé zaplnilo ani poznámkový sešit; a za přispění M., která mi dělala amanuensise, jsem dokázal v tomto čase, kdy jsem byl neschopen vůbec jakékoli námahy, načrtnout svá *Prolegomena ke všem budoucím systémům politické ekonomie*. Doufám, že na nich čtenář neobjeví čpavý pach opia; ačkoli pro většinu lidí je už téma samo dostatečným opiátem.

Toto vzepětí sil však po krátkém záblesku pohaslo, jak vyplýne z průběhu dalších událostí. Rozhodl jsem se dílo vydat a domluvil jsem s jednou venkovskou tiskárnou, vzdálenou asi osmnáct mil, že je vytisknou. Za tím účelem najali na několik dní zvláštního sazeče. Vydání bylo dokonce dvakrát veřejně oznámeno, takže jsem byl jistým způsobem zavázán svému úmyslu dostát. Jenže zbývalo ještě napsat předmluvu a věnování panu Ricardovi, jež jsem zamýšlel nasytlizovat zvlášť velkolepě.

A tu jsem zjistil, že toho nejsem schopen. Zrušil jsem objednávku v tiskárně; sazeč byl propuštěn a moje *Prolegomena* spočinula v po-koji po boku staršího a úctyhodnějšího bratra.

Popsal jsem tedy a názorně vykreslil svou duševní otupělost a všechno, co jsem o ní řekl, platilo víceméně průběžně po celá ta čtyři léta, kdy jsem podléhal černokněžnickému zakletí opia. Nebýt strádání a utrpení, dalo by se vskutku říci, že jsem je prožil jako v polospánku. Málokdy jsem se donutil napsat dopis; a když jsem měl na nějaký odpovědět, bylo pár slov krajním výkonem, na nějž jsem se vzmohl, a často jsem se ani k tomu neodhodlal, dokud si list neodležel dlouhé týdny, ba měsíce na mém psacím stole. Jen zásluhou M. nepřišly všechny záznamy o zaplacených účtech nebo o účtech *k zaplacení* vniveč; nebýt jí, celá naše rodinná ekonomie, bez ohledu na stav té politické, byla by propadla nenapravitelnému zmatku. Nezmíním se už více o této stránce případu; požívač opia

však nakonec shledá, že ho zmíněné problémy netíží a netrýzní o nic méně než všechny ostatní, a to jak pocitem nemohoucnosti a malátnosti, tak bezprostředními trapnými situacemi, které vzniknou ze zanedbání či odsunování nutných každodenních povinností, anebo výčitkami svědomí, jimiž hroty těchto zel jitrů každou přemýšlivou a zodpovědnou duši. Požívač opia si uchovává veškeren svůj mravní smysl a všechny aspirace, přeje si a touží z celého srdce uskutečnit to, co mu připadá možné a co je očividně jeho povinností; co mu však rozum káže učinit, to mnohonásobně převyšuje jeho schopnosti nejen k činu, ale i k pokusu o něj. Spočívá na něm tíha upírů a nočních můr; leží a má přitom na dohled všechno, co by rád udělal, právě tak jako člověk bezmocně upoutaný na lůžko, smrtelně zesláblý ochromující nemocí, musí trpně přihlížet, jak kdosi, koho něžně miluje, je tupen nebo zraňován; proklíná osud, jenž ho spoutal a odepřel mu pohyb, život by dal, kdyby mohl vstát a chodit; je však bezmocný jako nemluvně a nedokáže se ani pozvednout.

Přejdu nyní k hlavnímu bodu této kapitoly, totiž k záznamům o tom, co se odehrávalo v mých snech i co jim předcházelo, neboť sny byly bezprostřední a hlavní příčinou nejhorších mých útrap.

Poprvé jsem postřehl, že dochází k důležitým změnám mé tělesné podstaty v tomto smyslu, když se začal obnovovat zvláštní zrakový stav, jenž se obvykle projevuje v dětství nebo při výrazném rozrušení. Nevím, zda to čtenář postřehl, ale mnohé děti – snad je jich většina – mají zvláštní schopnost zobrazovat si ve tmě různé přízraky; u některých jde patrně o pouhé mechanické podráždění oka, jiné snad mají schopnost vidiny si podle libovůle nebo zpola podle libovůle zapudit či přivolat; jeden chlapec, jehož jsem se kdysi na tento jev vyptával, to vyjádřil slovy: „Řeknu jim, aby šli pryč, a oni jdou pryč, ale někdy přijdou, ani když je nevolám.“ Načež jsem mu sdělil, že má téměř tak neomezenou moc nad přízraky jako římský centurion nad svými vojáky. V polovině roku 1817 mne tato schopnost začala vysloveně trýznit: když jsem v noci na lůžku nemohl usnout, táhly kolem s chmurnou pompézností dlouhé zástupy; vlysy nikdy nekončících příběhů, které ve mně vzbouzely stejně

smutné a slavnostní pocity, jako by se tu odvíjely příběhy z dob dávno před Oidipem a Priamem, před Tyrem a Memfidou. Zároveň se odpovídajícím způsobem měnily i mé sny; v mozku jako by se mi náhle otevřelo a rozsvítilo jeviště, a na něm se noc co noc odehrávaly nepozemsky nádherné výjevy. A čtyři skutečnosti, o nichž se zmíním, vystupovaly tenkrát výrazně do popředí.

1) Jak se vzmáhala tvořivá potence oka, tak se zdál v jistém bodě prohlubovat souzvuk mezi bdělým a snovým stavem mého mozku – cokoli jsem si ve tmě náhodou představil a začal o tom o své vůli uvažovat, to se mi zhusta přeneslo do snů, takže jsem se bál vůbec své představivosti užívat, neboť jako Midas proměnil všechno ve zlato, které mu zhatilo každou naději a zabráňovalo mu splnit lidská přání, tak i cokoliv, co si lze vizuálně představit, jakmile jsem na to ve tmě jen pomyslel, okamžitě nabylo podoby zrakového fantomu, a procesem patrně nevyhnutelným, byl-li už jednou zlehka načrtnut snovými barvami, vyvstával jako písmo psané tajným inkoustem v zběsilých lučavkách mých snů do nevýslovné nádhery, která mi rozdírala srdce.

2) Všechny tyto snové proměny a mnohé další byly totiž prováděny tak hlubokou úzkostí a pochmurnou melancholií, jaká se slovy ani vyjádřit nedá. Připadalo mi, že noc co noc sestupuji – nikoli obrazně, ale doslova sestupuji – do průrev temných propastí, do hlubin pod hlubinami, odkud není naděje znovu vystoupit na povrch. A také jsem při probuzení neměl pocít, že jsem z nich na povrch vystoupil. Nerozvádím to šíře, neboť sklíčenost provázející tyto skvostné výjevy odpovídala přinejmenším naprostým temnotám, v nichž se kalí zoufalství před sebevraždou, a nelze ji tedy vyjádřit slovy.

3) Vědomí prostoru, a nakonec i vědomí času byly silně narušeny. Zjevovaly se mi budovy, krajiny etc. tak obrovitých rozměrů, jaké lidské oko není schopno zaznamenat. Prostor nabobtnával a rostl do nepopsatelného nekonečna. To mně však nevadilo tolik jako nesmírná rozpínavost časová. Někdy se mi zdálo, že jsem za jedinou noc prožil sedmdesát nebo sto let; jindy jsem měl pocít, jako

by v té době uběhlo milénium, anebo alespoň časové údobí, které se zcela vymyká rozpětí lidské zkušenosti.

4) Zhusta ožívaly bezvýznamné příhody z dětství nebo zapomenuté výjevy pozdějších let. Nedá se říci, že bych se na ně rozpomínal, neboť kdyby mi o nich někdo vyprávěl za bdělého stavu, neměl bych je zařadit do své minulosti. Avšak když se mi zjevily ve snu jakoby intuitivně, provázeny všemi náležitými neskutečnými okolnostmi i odpovídajícími pocity, okamžitě jsem je *poznával*. Blízká příbuzná mi kdysi líčila, jak spadla v dětství do řeky, a na samém prahu smrti, než se jí na poslední chvíli dostalo pomoci, uviděla před sebou v jediném okamžiku celý svůj dosavadní život; všechno bylo seřazeno do nejmenších podrobností, pěkně vedle sebe, jako by hleděla do zrcadla; a stejně jasně vnímala celek i každou jednotlivou část. Po některých opiových zkušenostech jí rád věřím; setkal jsem se v moderní literatuře s podobnými výpověďmi už dvakrát, včetně tvrzení, o jehož pravdivosti jsem přesvědčen, že totiž obávaná kniha s pečeti, o níž se mluví v *Písmu* je ve skutečnosti mysl každého jedince. Přinejmenším jsem si jist tím, že mysl nezná nic takového jako *zapomínání*; tisíce drobných příhod může oddělit a také oddělí závojem naše současné povědomí od tajných zápisů v mysli. Podobné příhody mohou také tento závoj strhnout, avšak zápisy zůstávají navěky, ať zahaleny, či odhaleny, právě tak jako zůstávají hvězdy: zdá se nám, že je obyčejné denní světlo zhasí, ač všichni víme, že ve skutečnosti je světlo pouze zahalí jako závojem a že čekají na odhalení, až překážka denního světla pomine.

Uvedl jsem tyto čtyři skutečnosti, jelikož v nich se nejvýrazněji lišily mé sny od snů zdravého spánku; i vylíčím teď případ, který dokládá první skutečnost, a budu pak pokračovat v líčení jiných, jež mi vytanou na mysl, buď v pořadí, jak šly za sebou, nebo jinak, pokud to bude vytvářet obrazy pro čtenáře působivější.

V mládí jsem s oblibou čítal Livia a vracíval jsem se k němu příležitostně pro rozptýlení i později; otevřeně doznávám, že mu pro volbu látky i její stylistické zpracování dávám přednost před všemi římskými historiky, a často na mne zapůsobila svým slavnostním

i hrozivým zvukem, tak výrazně vystihujícím majestát římského národa, dvě slova, jež se v Liviovi často opakují – *consul romanus* – a to zvláště ve scénách, kdy konzul vystupuje jako vojenská osobnost. Chci tím říci, že slova jako „král“, „sultán“, „regent“ etc. nebo kterékoli jiné tituly těch, kdož zosobňují kolektivní majestát velkého národa, ve mně nedokáží vyvolat takovou úctu. Obeznámil jsem se také, ač nejsem zvláštním příznivcem historických děl, dopodrobna a kriticky s jedním údobím anglických dějin, totiž údobím parlamentních válek, neboť mne zaujala morální síla některých tehdejších postav a četné zajímavé memoáry, přečkavší ty neklidné časy.

Obě tyto oblasti lehčí četby, které mi často poskytlý látku k úvahám, poskytlý mi nyní látku k snům. Častokráte jsem si před usnutím vykreslil do prázdné tmy všechno jakoby na zkoušku a pak jsem přihlížel houfu dam nebo nějaké slavnosti či plesu. A slyšel jsem nebo jsem si to sám říkal: „Takhle vypadaly dámy v Anglii za neblahé vlády Karla I. Jsou to ženy a dcery mužů, kteří spolu v míru sedali za jedním stolem, spřízněni sňatky nebo pokrevními svazky, a přesto se po jistém dnu v srpnu 1642 už nikdy na sebe neusmáli, ani se nesetkali, leda na bitevním poli, a u Marston Mooru, u Newbury nebo u Naseby přeřali krutým mečem všechny láskyplné svazky a vzpomínky na stará přátelství odplavila krev.“ Dámy tančily a vypadaly stejně půvabně jako na dvoře Jiřího IV. A přitom jsem si i v tom snu uvědomoval, že pomalu už dvě století odpočívají v hrobě. Tato podívaná se náhle rozplynula, zaslechl jsem potlesk a zároveň srdceryvné „*consul romanus!*“ a hned nato „se nesl“ kolem Paulus nebo Marius ve skvostné tóze, obklopen centuriony; z kopí vlála nachová tunika a za ní zněl bojový pokřik římských legionářů.

Kdysi před lety jsem si prohlížel Piranesiho *Památky římské* a pan Coleridge, jenž byl rovněž přítomen, mi popsal sérii rytin od tohoto malíře, nazvanou *Sny*, které znázorňují jeho vlastní vize během hořčnatého deliria. Některé zobrazovaly (pokud si vzpomínám, jak mi je pan Coleridge líčil), rozlehlé gotické sály, kde stály rozličné stroje a přístroje, kola, lana, kladky, páky, střelomety apod., z nichž jako by vyzařovala ohromná vynaložená síla i překonaný odpor. Po

stěnách se vinulo schodiště a po něm tápal nejistě vzhůru sám Piranesi. Sledujete-li schodiště zrakem, zjistíte, že neočekávaně končí; není tam zábradlí, a kdo dospěje až sem, nepostoupí ani o krok dál, nechce-li se zřítit do hlubin. Ať už to s neblahým Piranesim dopadne jakkoli, dá se aspoň předpokládat, že jeho úsilí zde tak či onak skončí. Pozvednete však oči a spatříte ještě výš jiné schodiště, a na něm znovu Piranesiho, jak i tentokrát stojí na samém okraji propasti. Znovu pozvednete oči a zříte, že se ještě výš vznáší další schodiště, jež ubohý Piranesi znovu namáhavě usiluje zdolat, atakdale, až se nedokončená schodiště i s Piranesim ztratí v šeru u stropu sálu. Stejnou mocí věčného růstu a sebeobnovy byla nadána i stavba mých snů. V počátečních fázích oplývaly mé chorobné sny skutečně především nádherou architektonickou, a já jsem zřel tak okázalé paláce i města, jaké bdící oko jaktěživo nespatří, leda snad v oblacích. Ocituji pasáž z velkého moderního básníka, kde popisuje výjev, jež skutečně spatřil v oblacích; četné jeho okolnosti jsem často vídal ve snu:

*Jako by proutkem mávl, zjeví se
mohutné město – odvážím se říci,
že prales domů, a ty vzpínají se
a unikají v divuplné dálky,
vzpínají v nádheru – a nekonečno!
Z drahokamů je stavěli a zlata,
kupole z alabastru a věže ze stříbra jsou,
terasy nad sebou skví se, kam oko
snad ani nedohlédne, v ulicích
pavilonky, tam věže s cimbuřím,
jež jejich přísné stěny spíná,
září jak hvězdy z pravých dýmantů!
Ta kouzla však příroda vytváří
z hroživých mračen černočerné bouře,
která už minula, a k strmým stěnám,
na horská úbočí i na vrcholy,*

*tam páry ustoupily, zmizely
pod bání nebeského blankytu...*⁶⁶

Ten podivuhodný jev – „věže s cimbuřím, jež... září jak hvězdy z pravých démantů“ – mohl být převzat z mých architektonických snů, neboť se v nich často objevoval. Dočítáme se, že Dryden anebo v současné době Fuselli požívali syrové maso, aby si přivodili skvělé sny; oč užitečnější je požívat za takovým účelem opium, což se, pokud je mi známo, nedočteme o žádném básníkovi, až na dramatika Shadwella a ve starověku Homéra, o němž se myslím právem traduje, že znal přednosti opia.

Architekturu vystřídal pak v mých snech jezera a stříbřité vodní plochy; ty mne pronásledovaly do té míry, že mne jaly obavy (příslušníku lékařského stavu by patrně připadaly směšné), zda se takto v mém mozku *neobjektivizuje* (abych užil filozofické terminologie) vodnatelnost nebo sklon k vodnatelnosti, a dotýčný subjekt se nepromítá jako objekt vlastního orgánu. Dva měsíce jsem měl velké trápení s hlavou – právě s tou součástí mé tělesné soustavy, která byla dosud natolik prosta všech známek či náznaků ochabnutí (myslím fyzického), že jsem o ní říkával, jako říkával poslední lord Oxford o svém žaludku, že nejspíš přežije ostatek mé hmotné schránky. Hlava mne nikdy ani trochu nezabolela a neměl jsem s ní do té chvíle žádné jiné potíže než revmatické bolesti, jež jsem si způsobil vlastním nerozumem. Překonal jsem však tyto záchvaty, ačkoli musely hraničit už s velmi nebezpečným stavem.

Vody pak přijaly jinou tvářnost – průzračná jezera, zářivá jak zrcadla, se přerodila v moře a oceány. A došlo k další obrovité změně, odvíjející se pomalu jako svitek v průběhu mnoha měsíců, která mi hrozila neodvratitelným utrpením, a také jsem se ho nezprostil, dokud celý proces neskončil. I předtím se mi často ve snech zjevovaly lidské tváře, neprojevovaly však despotické sklony, ani neměly moc mne mučit. Nyní se však zrodilo to, co jsem nazval tyraníí lid-

---

⁶⁶ William Wordsworth: *Vycházka*, II., 834–51.

ských tváří. Snad byly toho příčinou i některé zážitky z mých londýnských dob. Každopádně se jaly vyvstávat na vzdutých mořských vlnách lidské tváře; oceán se zdál vydlážděn nesčíslnými tvářemi obrácenými k nebesům – žadonící tváře, hněvivé, zoufalé, vyplouvaly na hladinu, tisíce jich bylo, myriády, celé generace a staletí: děsily mne k nepřičetnosti, můj rozum se vzdouval a zmítal s vlnami oceánu.

Máj roku 1818

Malajec je mi obávaným nepřítelem již dlouhé měsíce. Způsobuje, že se noc co noc ocitám v asijských krajích. Nevím, zda druzí sdílejí mé pocity v tomto směru, ale já jsem si už často pomyslel, že kdybych byl přinucen opustit Anglii a usadit se v Číně, přizpůsobit se čínskému životu a čínské scénérii, určitě bych zešlel. Tento děs má hlubší příčiny a některé z nich jistě neplatí jen pro mne. Ve spojitosti s jihovýchodní Asií se všeobecně vybavují strašné představy a asociace. Už sama skutečnost, že je to kolébka lidského rodu, vyvolává tajemnou pokoru. Avšak existují i jiné důvody. Nikdo přece nemůže tvrdit, že divošské, barbarské a svévolné pověry afrických nebo jiných necivilizovaných kmenů na něho působí stejně otřesně jako starodávné, monumentální, kruté a rafinované náboženské pověry hindustánské. V Asii je všechno, zřízení, dějiny, náboženské zvyklosti etc. tak starobylé, že pocit odvěkosti té rasy i jména zastíní dojem mládí u jednotlivce. Mladý Číňan mi připadá jako zmrtevýchvstalý antediluvialní⁶⁷ člověk. I Angličané, jež výchova neobeznámila s tamním uspořádáním, se bezděky zachvějí při pomýšlení na tajemnou osudovost kast, od nepaměti odmítajících splynout; právě tak jako jména Ganga a Eufrat snad v nikom nemohou nevyvolat posvátnou bázeň. K těmto dojmům jistě velice přispívá i skutečnost, že ze všech koutů zeměkoule právě jihovýchodní Asie od nepaměti až po dnešní časy nejplodněji oplývá lidským rodem, že je to veliká

---

⁶⁷ Předpotopní, zastaralý. Pozn. red.

*officina gentium*⁶⁸. Jedinec má v oněch končinách cenu plevle. Navíc vytvářelo nespočetné obyvatelstvo Asie odjakživa mocné říše, což ještě podtrhuje pocity spojené se všemi orientálními názvy a představami. U Číny mne ještě krom toho, co má společného se všemi ostatními zeměmi jihovýchodní Asie, děsí celý životní způsob, zvyky a bariéra maximálního odporu a naprostého nedostatku vzájemného pochopení, která se mezi námi tyčí a koření hloub, než mohu pochopit. Spíše bych se sžil s šílenci nebo dravými šelmami. To vše, a mnoho jiného, co nemám možnost a čas vyjádřit, musí mít čtenář na paměti, chce-li pochopit, jakou nepředstavitelnou hrůzu pro mne znamenaly sny s orientálními výjevy a bájeslovnými mukami. Pod společnou představou tropického vedra a slunce v zenitu sehnal jsem do jednoho houfu všechny tvory, ptáky, šelmy i hady, všechny stromy a rostliny, všechny zvyky a jevy, s nimiž se setkáváme v různých tropických končinách, a snesl je dohromady v Číně nebo Indočíně. Veden příbuznými pocity přidružil jsem zanedlouho Egypt a jeho bohy pod stejnou vládu. Opice i papoušci dlouhoocasí a kakaduové na mne třestili zraky a skučeli, pošklebovali se mi a štěbetali. Vběhl jsem do pagody a uvízl na staletí kdesi na vrcholu nebo v tajemných komnatách; byl jsem modlou; byl jsem knězem; byl jsem uctíván věřícími; byl jsem obětován bohu. Prchal jsem před Bráhmovým hněvem všemi lesy Asie; Višnu mne nenáviděl, Šiva na mne číhal. Střetl jsem se nečekaně s Isidou a Osirisem; pravili, že jsem se dopustil činu, před nímž by se ibis i krokodýl zachvěli. Tisíciletí jsem ležel pohřben v kamenných sarkofázích vedle mumii a sfing v úzkých kryptách uprostřed věčných pyramid. Krokodýlové mne zlíbali jako rakovina, zaobalili nepopsatelnými slizkými odpornostmi a uložili v rákosí do nilského bahna.

Chtěl bych poskytnout čtenáři aspoň povšechnou abstraktní představu o orientálních snech, které ve mně vyvolávaly takový údiv nad nestvůrnými výjevy, že hrůza na okamžik ustupovala čirému úžasu. Dříve či později však další vlna citového rozjitření od-

---

⁶⁸ Továrna národů.

plavila údiv a zůstavila ani ne tak děs jako nenávist a rozhořčení nad tím, co mám před očima. V každém jevu i hrozbě, v každém trestu i ponurém, temném vězení tkvěl pocit věčnosti a nekonečna, jenž mne uvrhal v depresi blízkou šílenství. Pouze tyto sny – až na nějakou tu nepatrnou výjimku – přinášely okolnosti, kde hrála svou roli fyzická hrůza. Předtím šlo vždy o hrůzy mravní a duševní. Zde však byli hlavními činiteli odporní ptáci, hadi nebo krokodýli, ti především. Prokletí krokodýli dávali mi zažít větší děs než všechno ostatní dohromady. Byl jsem odsouzen s nimi žít, a to (okolnost, jež se v mých snech téměř vždy opakovala) po staletí. Někdy jsem jim unikl, a tu jsem se pak ocital v čínských obydlích s proutěným nábytkem etc. Vzápětí začaly všechny nohy stolů, pohovek etc. ožívati, vykoukla na mne odporná krokodýlí hlava s poťouchlými očkami, znásobila se tisíckrát a já tam stál, zmítán hnusem i fascinován. Tento odporný plaz mne tak často strašil ve spánku, že jsem byl mnohokrát ze stejného snu vytržen stejným způsobem: promluvily ke mně něžné hlásky (ve spánku slyším všechno), takže jsem se okamžitě probudil: bylo slunné poledne, moje děti stály u lože a držely se za ruce, neboť mi přišly ukázat barevné botky či nové šatečky, abych je viděl, než nastrojené půjdou ven. I doznávám, že jsem nad tím nebetyčným rozdílem mezi prokletými krokodýly a jinými nepopsatelnými obludami a stvůrami mých snů a pohledem na nevinná lidská stvoření, a ještě tak útlého věku, v mocném pohnutí zaslzel, a neschopen tu představu déle snášet, zlíbal jim tváře.

Červen 1819

V různých údobích svého života měl jsem příležitost zaznamenat, že smrt milovaných bytostí, ba i samo pomyšlení na smrt, dotkne se nás (*ceteris paribus*⁶⁹) v létě hloub než v kterémkoli jiném ročním období. Myslím, že to má tři příčiny: zaprvé, viditelná nebesa se v létě zdají mnohem vyšší, vzdálenější a (je-li taková prostoduchá představa omluvitelná) nekonečnější; zrak vnímá modrou bář, klenoucí

---

⁶⁹ Za stejných okolností.

se nám nad hlavou, především na pozadí oblaků, a ty se v létě zdají mohutnější, dojemnější a hromadí se v mnohem velkolepější a výše se tyčící seskupení; zadruhé, světlo i podoba zapadajícího a vycházejícího slunce odpovídá mnohem výrazněji představě a povaze nekonečna; a zatřetí (a to je hlavní příčina): bujará, nespoutaná plodnost života přirozeně vnucuje člověku protikladné myšlenky, než je smrt a mrazivý zmar hrobu. Vždyť obecná zkušenost nás učí, že kdykoli jsou dvě myšlenky spřízněny zákonem protikladu a jejich existence je jaksi podmíněna vzájemným antagonismem, pak často jedna vybavuje druhou. Z těchto důvodů mi pokaždé vyvstává po-myslení na smrt, kdykoli se za nekonečných letních dnů procházím sám a sám, a každé úmrtí, pokud mne hloub nedojímá, utkvívá mi v tomto čase v mysli neodbytněji a výrazněji než jindy. Snad právě tyto důvody a drobná příhoda, již pominu, vyvolaly následující sen, k němuž jsem měl patrně odjakživa sklon: jakmile se mi jednou zdál, nikdy mne už neopustil, roztříštil se do tisíce fantaskních variant, které se často náhle opět spojily a vytvořily původní sen.

Vím, že je májové nedělní ráno, a to Hod boží velikonoční, a že je dosud velmi časně. Stojím zřejmě ve dveřích vlastního domku. Před očima se mi rozprostírá scenérie, již lze ve skutečnosti z onoho místa zřít, avšak je jako obvykle zvýrazněna a mocí snu prostoupena velebností. Tyčí se zde tytéž hory a u jejich úpatí se prostírá totéž překrásné údolí, avšak hory se vzpínají k více než alpským výšinám, odděleny širšími plochami luk a lesních porostů, křoviny oplývají bílými růžemi a není na dohled božího tvorečka, až na dobytek, který odpočívá kolem travnatých rovů na zeleném hřbitůvku za kostelem, a zvláště u hrobu dítěte, jež jsem vřele miloval; právě tak jsem to vše spatřil jednou před východem slunce onoho léta, kdy to dítě umřelo. Hledím na známý výjev a říkám si nahlas (jak se domnívám): „Potrvá ještě hezkou chvíli, než slunce vyjde; je Hod boží velikonoční a v tento den se slaví první plody vzkříšení. Projdu se přírodou, zapomenu dnes na dávné trápení, neboť vzduch je chladivý a vítr utichl; hory jsou daleko a dosahují až k nebesům; na lesních mýtinách je klid jako na hřbitově; rosa mi svlaží horečnaté skráně, a tak se zprostím všeho souže-

ní.“ Odvracím se, jako bych se chystal otevřít zahradní branku, a tu spatřím po levici zcela jiný výjev, který však sen dokáže harmonicky sladit s předchozím. Ocítám se v Orientu; i zde je časné jitro na Boží hod velikonoční. Z velké dálky vyvstávají jako skvrny na obzoru kupole a střechy nějakého velikého města – scénérie nebo její chabý odraz, jak mi snad utkvěly v paměti, když jsem si v dětství prohlížel obrázek Jeruzaléma. A co by šíp doletěl, sedí na kameni ve stínu judejských palem žena; zahledím se na ni a je to – Ann! Upírá na mne vážné oči a já jí po chvíli řeknu: „Tak přece jsem tě nakonec našel.“ Vyčávám, ona však ani slůvkem neodpovídá. Má stejnou tvář, jako když jsme se setkali naposledy, a přitom tak docela jinou! Když jsem na ni před sedmnácti lety hleděl ve světle pouliční lucerny a na rozloučenou naposledy zlíbal její rty (rty pro mne neposkrvněné, Ann!), přetékal jí oči slzami; slzy teď zmizely; připadá mi krásnější než tehdy, ale jinak ve všem ostatním stejná a stejně mladičká. Tváří se vyrovnaně, avšak nezvykle majestátně, a já na ni hledím s úctou a bázní; náhle se její rysy jako by zamží, a když odvrátím zrak k horám, zřím, že se mezi nás valí mlha; vmžiku vše zmizí, snese se dokonalá tma, a než se vzpamatuji, jsem daleko od hor, pod pouliční svítilnou na Oxford Street, a procházíme se s Ann právě tak jako před sedmnácti lety, kdy jsme oba byli ještě dětmi.

Jako poslední příklad uvedu sen zcela jiného druhu z roku 1820.

Začíná hudbou, jakou teď často ve snu slýchám – předehra vyvolává napětí, hudba připomíná vstupní motiv korunovační hymny: evokuje stejný pocit mohutného pochodu, bezpočetných cválajících kavalkád, dunivého kroku nepřehledných armád. Nadchází ráno rozhodujícího dne – kritického dne, který s konečnou platností rozhodne, zda lidstvu zbývá naděje překonat jakousi tajemnou přírodní katastrofu, již se s vypětím všech sil zoufale brání. Někde, a nevím kde – nějak, a nevím jak –, probíhá jakási bitva – kdo s kým bojuje, nevím, avšak tento zápas, tato agonie se odvíjí jako velkolepé drama nebo hudební skladba, cítím účast a je mi to nesnesitelné, jelikož vůbec netuším, kde se bitva odehrává, co k ní vedlo, jak probíhá, ani oč při tom jde. A výsledek té bitvy je, a hned opět není, v mé moci. (Ve

snech přece obvykle ustanovujeme sami sebe středem všeho dění.) Byl by v mé moci a rozhodl bych o něm, kdybych dokázal vstát; to však nemohu, neboť na mně spočívá váha dvaceti Atlantiků nebo tíha nenapravitelné viny. *Hloub, než kdy klesla olovnice*, ležím neschopen pohybu. A pak se jako hlas chóru rozbouří napětí. Jde o důležitější zájmy, o závažnější při, než kdy předtím meč rozhodoval a polnice ohlašovala. Náhle vypuká poplach: vnímám překotný spěch na všech stranách, zděšení nespočetných běženců. Nevím, prchají-li před spravedlností, či bezprávím; tma a světla; bouře a lidské tváře; nakonec, provázeny pocitem, že vše je ztraceno, postavy žen s rysy mi dražšími nade všechno bohatství světa, a jen okamžik zbývá – poslední stisk ruky, srdcervoucí rozloučení, a pak už sbohem navždy! A se zaúpěním, jaké se rozlehlo kobkami pekla, když krvesmilná matka²⁰ vyslovila to hrůzyplné slovo Smrt, opakuje ozvěna – sbohem navždy! A zas a znovu ta ozvěna – sbohem navždy!

A tu jsem se s nadlidským úsilím probudil a zvolal: „Nikdy už nebudu spát!“

Nadchází však chvíle, kdy jest mi uzavřít vyprávění, jež se stejně už nadměrně protáhlo. Být obdařen méně omezeným prostorem, možná bych svou látku lépe rozvinul a mnohé z toho, co jsem vypustil, účinně uplatnil. Přesto jsem snad vypověděl dost. Zbývá mi ještě zmínit se o způsobu, jakým toto střetnutí hrůz nakonec dospělo ke kritickému vyvrcholení. Čtenář už ví (z jednoho odstavce na počátku úvodu k první části), že poživac opia různými cestami *strhl ze sebe téměř až k poslednímu článku prokletý řetěz, jenž jej poutal*. Jak se mu to podařilo? Měl jsem původně v úmyslu vše vylíčit, avšak v tomto případě bych podstatně překročil určený mi rozsah. A když už vyvstal nutný důvod k prostorovému omezení, je dobře, že ve mně po zralém uvažení všech okolností převážila značná nechuť poškodit bezvýraznými podrobnostmi dojem z celého příběhu, jenž má zapůsobit na rozvahu a svědomí člověka dosud opiu nepodrobe-

---

²⁰ Hřích, dcera Satanova, jemuž porodila dítě Smrt. Milton: *Ztracený ráj*.

ného, anebo dokonce (ač této stránky věci dbám jen pramálo) poškodit stylisticky působivost skladby. Bystrý čtenář se neupne k fascinujícím vnějším projevům opia, ale k fascinující jeho moci. Nikoli poživač opia, leč opium samo je pravým protagonistou tohoto příběhu a na něj se zákonitě soustředí zájem. Snažil jsem se předvést zázračnou působnost opia, ať už směřující k rozkoši, či utrpení; pokud se mi to podařilo, splnilo dílo své poslání.

Jelikož však někteří lidé navzdory všem opačným zákonům budou vytrvale naléhat, cože se stalo s poživačem opia a jak se nyní vynachází, odpovím za něj takto: Čtenář si uvědomuje, že opium už dávno neopírá svou vládu o údobí rozkoše, ale že se drží u moci jen díky mukám, které provázejí pokusy o vymanění. Vzhledem k tomu, že jiná, o nic snesitelnější muka – pomyslí si kdosi – čekají pokorné poddané tohoto krutovládce, nezbývá než se rozhodnout mezi dvěma zly, a tu je lépe zvolit ono, jež jakkoli samo o sobě strašlivé, slibuje alespoň, že nakonec povede opět k spokojenosti. Je to zřejmě pravda, avšak autorovi nedodávala sílu k činům zdravá logická úvaha. Autorův život se ocitl v kritickém nebezpečí, a v kritickém nebezpečí se ocitly i jiné bytosti, které mu jsou a vždy budou mnohem dražší než vlastní život, i ten nynější, už opět spokojený. Viděl jsem, že budu-li s opiem pokračovat, zemřu, a rozhodl jsem se položit život, je-li mi tak souzeno, v boji za osvobození z jeho pout. Kolik jsem v té době bral, to nemohu říci, neboť mi opium kupoval přítel, a ten později nepřipustil, abych mu je zaplatil, takže nejsem schopen stanovit, jaké množství jsem za ten rok spotřeboval. Uvědomuji si však, že jsem je bral dosti nepravdělně a že dávka kolísala od 3 až 3,6 gramů do 15 gramů denně. Nejprve jsem si tedy předsevzal omezit ji na 2,4 gramů, na 1,8 gramů, a jak nejrychleji to půjde, na 0,72 gramů.

Zvítězil jsem; nemysli si však, čtenáři, že tím mé utrpení skončilo, ani si mne nepředstavuj převážně nečinného a sklíčeného. Mysli na mne jako na člověka i po čtyřech měsících stále ještě rozrušeného, svíjejícího se v bolestech, rozechvělého, lapajícího po dechu, otrěseného; připomínal jsem možná ze všeho nejspíš bytost po přestálém mučení, jak mi utkvěla v paměti utrpení takového stavu, vyličená

dojemně nejnevinnejším z trpitelů²¹ (za časů Jakuba I.). A po celou tu dobu mi nepřinesl úlevu žádný lék, až na lihovou valerjánskou tinkturu, kterou mi předepsal jistý proslulý edinburský lékař. Nemohu tedy poskytnout mnoho lékařských údajů o mém osvobození, a i ty nečetné by v rukou člověka neobeznaného s medicínou, jako jsem já, patrně vedly jen k omylům. Rozhodně by to za dané situace nebylo na místě. Mravní poslání díla je určeno poživačům opia, a z toho důvodu má nutně omezený okruh působnosti. Přiměje-li některého z nich, aby se zachvěl a zděsil, dosáhlo svého cíle. Může ovšem namítnouti, že závěr mého případu lze přinejmenším pokládat za důkaz, že opiu se přece jen lze vyprostit, ač bylo jeho moci sedmnáct let využíváno a osm zneužíváno, a že by on možná prokázal větší rozhodnost než já, a vybaven odolnější tělesnou konstitucí dosáhl stejných výsledků za nižší cenu. Dost možná; neodvažuji se měřit úsilí jiných podle sebe. Přěji mu ze srdce víc rozhodnosti, přěji mu stejný úspěch. Na druhou stranu jsem zase já měl podněty z vnějšku, jež třeba on bude žalobu postrádat; a ty mi byly cílevědomou oporou, jakou by pouhý zájem vlastní osoby rozumu oslabenému opiem možná nedokázal poskytnout.

Jeremy Taylor²² vyslovuje domněnku, že je možná stejně bolestné se narodit jako zemřít. Považuji to za pravděpodobné: během celé té doby, kdy jsem snižoval dávky opia, prožíval jsem muka člověka, jenž přechází z jedné kategorie bytí do druhé. Nešlo o smrt, ale o fyzickou regeneraci, a mohu dodat, že od té doby se mi občas vrací mladistvý elán, ačkoli jsem musel čelit trampotám, jež bych býval v méně příznivém duševním rozpoložení nazval neštěstím.

Přece mi však na někdejší stav zůstala památka: nemívám ještě úplně pokojné sny; hrůza nabobtnává a poryvy vichřice se ještě ne-
utišily; legie, které se mi ve snech utábořily, táhnou pryč, avšak ne-

---

²¹ William Lithgow; jeho dílo (*Cesty etc.*) je neobratně a pedantsky sepsáno, avšak vlastní utrpení na mučidlech v Malaze líčí neobyčejně působivě a dojemně.

²² V revidovaném vydání *Zpovědi* změnil De Quincey citovaného autora na Francise Bacona a uvedl pasáž z jeho eseje *O smrti*.

zmizely ještě z obzoru; mívám neklidný spánek a objevují se v něm, jako se objevily očím našich prarodičů, když se zdáli ohlédli zpět na bránu Ráje (vyjádřeno úchvatným Miltonovým veršem):

Zástupy hrůzných tváří a paží zlověstných.

Dodatek

Jelikož vlastníci tohoto dílka rozhodli znovu je přetisknout, vyvstává zřejmá nutnost vysvětlit čtenářům, proč dosud postrádají třetí část, ohlášenou v loňském prosincovém čísle časopisu *The London Magazine*, a to tím spíše, že by vlastníkům, pod jejichž záštitou byl onen slib učiněn, mohla být přičítána vina – ať už malá, či velká – za jeho nesplnění. Tuto vinu bere autor oprávněně zcela na sebe. Otázka, jak těžké provinění si takto přisvojil, zůstává i jemu samému nejasná, a nevnesl do ni mnoho světla ani žádný z mistrů kazuistiky, k nimž se obrátil pro poučení. Na jednu stranu panuje zřejmě obecný názor, že závaznost slibu je nepřímě úměrná počtu lidí, jimž byl dán, proč býváme svědky toho, jak mnozí bez rozmyšlení nedbají slibů daných celému národu, ač všechny soukromé závazky plní s úzkostlivou péčí, přičemž sliby dané mocnějšímu se neplní jen na vlastní nebezpečí; na druhou stranu pak sliby spisovatelů zajímají pouze jejich čtenáře, a tu skromnost vyžaduje, aby autor předpokládal co nejmenší jejich počet, ba snad pouze jediného, v kterémžto případě provází jakýkoli slib tak posvátný mravní závazek, že je na něj až hrůza pomyslet. Autor však pohrdne vši kazuistikou a spolehne se na shovívavé pochopení těch, kteří by se snad těmi průtahy mohli cítit dotčeni, když jim vyličí svůj stav od konce minulého roku, kdy se k zmíněnému úkolu zavázal, bezmála až do nynějška. Snad by na omluvu stačilo uvést, že nesnesitelné fyzické utrpení mu naprosto znemožnilo téměř jakoukoli duševní činnost, a především takovou, která předpokládá radostné a optimistické citové rozpoložení; ježto však jeho případ by možná skromným dílem mohl přispět k lékařskému poznání opia a jeho působnosti v pozdějším stadiu, jež odborníci asi nemají příliš často možnost studovat, usoudil, že někteří čtenáři snad nebudou mít námitky proti podrobnějšímu popisu. *Fiat experimentum in corpore vili*⁷³ je správná zásada tam, kde se dá rozumně předpokládat, že z toho vzejde užitek obecného vý-

---

⁷³ Nechť se konají pokusy s tělem málo ceněným.

znamu. Jaký ten užitek může být, o tom lze pochybovat, rozhodně však nebude spočívat na fyzických přednostech, neboť se nenajde horší tělesná schrána než jeho vlastní, to autor bez mučení přiznává. Odvažuje se s hrdostí tvrdit, že dokonale zosobňuje tak nízkou, ztřeštěnou a opovržením hodnou lidskou fysis, jaká ani nemohla být předurčena k tomu, aby třeba jen po dva dny odolávala obvyklým bouřím a štrapácím života; ba kdyby to byl přijatelný způsob, jak naložit s lidským tělem, musí doznat, že by se skoro styděl odkázat své ubohé pozůstatky kterémukoli řádnému psu. Vraťme se však k zmíněnému případu, a aby se autor vyhnul ustavičně se opakujícím těžkopádným opisům, dovolí si jej vypovědět v první osobě.

Ti, kdo přečetli *Zpověď*, odloží ji v domnění, že jsem opium zcela odvrhl. Hodlal jsem takový dojem vyvolat, a to ze dvou důvodů: zaprvé proto, že ten, kdo vůbec přistoupí k vyličení takového utrpení, musí být schopen podívat se na vlastní případ očima chladného pozorovatele a mít jisté emocionální předpoklady k tomu, aby příznaky adekvátně popsal, což se dá sotva předpokládat o skutečném trpiteli; a zadruhé proto, že jsem přece od tak obrovského množství, jako je osm tisíc kapek, sestoupil až k dávkám pohybujícím se od pouhých (ve srovnání s předchozím) tří set do sto šedesáti kapek, a smím o sobě tedy říci, že jsem prakticky zvítězil. Jestliže jsem dopustil, aby mne čtenáři pokládali za napraveného poživače opia, nepředstíral jsem dojem, který bych sám nesdílel, a jak se lze přesvědčit, i tento dojem mohl vzniknout jen z převládajícího tónu závěru, nikoli z přímých slovních obrátů, jež v žádném případě nejsou v rozporu se skutečnou pravdou. Zanedlouho poté, co jsem spisek dokončil, seznal jsem, že zbývajících úsilí by mne stálo mnohem více sil, než jsem předpokládal, a měsíc po měsíci vyvstávala tato skutečnost ve zřejmější podobě. Především jsem si začal uvědomovat rostoucí otupení nebo znecitlivění v krajině žaludeční, a z toho vyplynula domněnka, že došlo nebo dochází k zduření tohoto orgánu. Vynikající lékař, jehož laskavé péči v té době vděčím za mnohé, mi sdělil, že takový závěr není v mém případě vyloučen, ač jemu se jeví

pravděpodobnější, že jej předejde odlišný konec, budu-li i nadále s opiem pokračovat. Rozhodl jsem se tedy opium zcela zavrhnout, jakmile budu mít možnost věnovat se tomu s nerušenou pozorností a veškerou energií. Avšak teprve 24. června minulého roku vyvstala natolik příznivá shoda okolností, že jsem mohl svůj experiment zahájit, když jsem si předtím sám pro sebe umínil, že necouvnu, ale vytrvám děj se co děj, jakémukoli „trestu“ navzdory. Musím předeslat, že už po mnoho měsíců obnášela moje běžná dávka sto sedmdesát nebo sto osmdesát kapek. Občas jsem ji překročil na pět set, a jednou téměř na sedm set kapek. V opakovaných předehrách ke konečnému pokusu jsem také klesl až na sto kapek, avšak dokázal jsem v tom vytrvat pouze do čtvrtého dne, kterýžto jsem mimochodem vždy překonával s mnohem většími obtížemi než předchozí tři. Vyplul jsem s lehkým větříkem v zádech – sto třicet kapek po tři dny, a čtvrtého dne jsem sletěl na osmdesát. Vzápětí následovala trýzeň, jež mi rázem „srazila hřebínek“, a pohyboval jsem se tudíž asi měsíc kolem této dávky; pak jsem klesl na šedesát a nazítří – k nule. Poprvé po deseti letech jsem prožil den bez opia. Vytrval jsem v abstinenci devadesát hodin, což znamená přes půl týdne. A pak jsem vzal – neptejte se kolik; povězte, moji přísní, co byste učinili vy? Poté jsem se znovu zdržel opia, poté si vzal pětadvacet kapek, poté se zdržel, atakdále.

Mezitím provázely pokus po prvních šest neděl tyto příznaky: obrovská celková předrážděnost a rozrušení; žaludek, kde se obnovila citlivost provázená pocitem oživení, často týraný prudkými bolestmi; spánek – ani nevím, co to je – trvající nanejvýš tři hodiny z dvaceti čtyř, a ještě tak nepokojný a lehký, že jsem slyšel kašdičkový zvuk kolem sebe; dolní čelist soustavně napuchající, ústa plná vředů a další obtížné příznaky, s jejichž vypočítáváním nebudu unavovat; o jednom se však zmínit musím, neboť při žádném pokusu skoncovat s opiem nikdy nechyběl, totiž o prudkých záchvatech kýčání. Z toho se stala hotová muka, jelikož někdy kýčání trvalo i dvě hodiny a opakovalo se nejméně dvakrát třikrát denně. Nepřekvapovalo mne to příliš, když jsem si uvědomil, co jsem někde slyšel nebo četl, že

totiž sliznice uvnitř v chrípí souvisí se sliznicí pokrývající stěny žaludku, což myslím vysvětluje zánětlivé vzezření chrípí u milovníků pálenky. Patrně se tímto způsobem projevovalo, že se žaludku vrací někdejší citlivost. Stojí rovněž za zaznamenání, že jsem se po celá ta dlouhá léta, kdy jsem bral opium, nikdy nenastudil ani nechytíl, jak se říkává, sebelehčí kašel. Teď jsem však začal trpět vážným nachlazením a krátce nato jsem dostal i kašel. V dopise ~⁷⁴, jež jsem tou dobou rozepsal a nedokončil, nacházím tato slova: „Žádáte, abych dopsal ~. Znáte Beaumontovu a Fletcherovu hru o Thierryym a Theodoretovi? Z ní byste seznali, jak je to u mne se spánkem, a nelíčí příliš přehnaně ani jiné věci. Tvrdím, že mne v současné době zaplavuje za hodinu víc myšlenek než pod nadvládou opia za celý rok. Připadá mi, že všechny myšlenky, které ve mně opium za desetiletí zmrazilo, jako ve staré báji náhle roztály a řítí se na mne v mohutné záplavě ze všech stran. A já jsem přitom zmítán takovou netrpělivostí a odporným podrážděním, že za jedinou, již zadržím a zapíši, padesát mi jich unikne. Jsem vyčerpán z bolesti a nedostatku spánku, a přece nedokáži dvě minuty klidně postát ani posedět.

V tomto stadiu svého experimentování jsem vzkázal pro místního lékaře, aby mne přišel navštívit. K večeru se dostavil, a když jsem ho stručně seznámil se svým případem, položil jsem mu tuto otázku: „Je podle vašeho názoru možné, že opium podněcovalo k činnosti zažívací trakt, a současné žaludeční bolesti, které zřetelně zavinují mou nespavost, jsou důsledkem špatného trávení?“ Odvětil záporně; domníval se naopak, že bolesti způsobuje samo trávení, jež za normálních okolností probíhá, aniž je člověk vnímá, avšak v tomto mimořádném případě, kdy žaludek je narušen dlouhodobým užíváním opia, mění se v proces zřetelně pociťovaný. Toto vysvětlení se jevilo přijatelné, a vzhledem k neutuchající síle bolesti jsem se klonil k názoru, že je pravdivé, neboť kdyby šlo o pouhou nepravidelnou žaludeční poruchu, byla by bolest občas ustávala a její inten-

---

⁷⁴ Dopis byl patrně určen De Quinceyho nakladatelství Taylor & Hessey a týkal se nedopsané třetí části.

zita by kolísala. Příroda to očividně zařídila tak – při dobrém zdravotním stavu můžeme se o tom přesvědčit – aby všechny důležité životní funkce, jako je krevní oběh, roztahování a stahování plic, peristaltická činnost žaludku etc., probíhaly nepozorovaně, a opium má moc tyto a jiné záměry přírodě zhatit. Poslušen rady onoho lékaře zkusil jsem žaludeční kapky. Na krátký čas mi podstatně ulevily od potíží, jimiž jsem trpěl, avšak asi po šesti nedělích od počátku experimentu začaly zmíněné symptomy mizet a na jejich místo nastoupily jiné, mnohem mučivější, a těmi trpím s výjimkou několika krátkých mezidobí dosud. Pominu je však bez podrobnějšího popisování, a to ze dvou důvodů: předně se duše vzpírá znovu se probírat utrpením, od něhož ji dělí pouze kratičký nebo žádný odstup. Aby byl takový popis k něčemu užitečný, musel bych se zabývat detaily, a to by bylo skutečně *infandum renovare dolorem*⁷⁵, k čemuž chybí závažný motiv; a zadruhé pochybuji, souvisí-li toto pozdější stadium nějak s opiem; díváme-li se na to z pozitivního hlediska, anebo i z negativního, to znamená, je-li možné to považovat za jeden z posledních neblahých důsledků přímého působení opia anebo jeden z prvních neblahých důsledků žízně po opiu, projevující se v tělesné soustavě, otřesené jeho dlouhodobým užíváním. Tyto symptomy mohla zčásti vyvolat i roční doba (srpen); léto nebylo sice zvlášť horké, ale každopádně se celkové teplo, našetřené (dá-li se to tak vyjádřit) za předchozích měsíců, přidružilo k stávajícímu překnému počasí, neboť v srpnu roční tepelná vlna obvykle vrcholí; i stalo se, že nadměrné pocení, jež i o Vánocích provázelo jakékoli výrazné snížení denních opiových dávek a v červenci dosáhlo takové intenzity, že jsem byl nucen uchýlit se pětkrát šestkrát denně do koupele, s příchodem nejteplejšího ročního údobí zcela ustalo, čímž se nepříjemné důsledky veder ještě vystupňovaly. Zato další symptom, jež jsem ve své nevědomosti pokládal za vnitřní revmatismus (někdy se projevoval v ramenou, častěji však jsem měl pocit, že je soustředěn v žaludku), nedal se patrně logicky přičítat opiu nebo

---

⁷⁵ Obnovování bolesti nezměnné.

žízni po opiu, nýbrž vlhkosti mého obydlí,⁷⁶ která se vystupňovala nejvíc právě touto dobou, jelikož červenec bývá v tomto nejdeštivějším kraji Anglie obvykle měsícem nepřetržitých dešťů.

Jelikož tedy chovám důvodné pochybnosti, zda opium mělo nějakou spojitost s těmito pozdějšími příznaky mého tělesného chátrání (ledaže bych mu občas připsal něco na vrub z toho důvodu, že zůstavilo moje tělo oslabené, a tedy méně odolné proti jakýmkoli škodlivým vlivům), ochotně ušetřím čtenáře veškerého popisu mé tělesné podstaty; pro něho nechť zmizí z povrchu zemského, a kéž bych stejně lehce mohl přikázat, nechť zmizí z paměti, aby budoucí pokojné chvíle nerušil až příliš živý předobraz možného lidského utrpení!

Tolik tedy k dodatku mého experimentování; pokud jde o předchozí stadia, v nichž spočívá těžiště experimentu i poučení pro ostatní případy, musím čtenáře požádat, aby nespouštěl ze zřetele důvody, proč jsem se o nich rozepisoval. Jsou dva. Předně jsem se domníval, že bych mohl přispět svou troškou k souhrnnému poznání opia jakožto léčebného prostředku; uvědomuji si, že jsem v tomto směru zůstal daleko za svými záměry, a to vinou toporné myslí, bolestí v celém těle a vrcholného znechucení nad touto pasáží, kteroužto jsem musel okamžitě odeslat do tiskárny (vzdálené asi pět stupňů zeměpisné délky), takže jsem nemohl nic zkorigovat ani vylepšit. Z mého líčení, jakkoli snad nesouvislého, vysvítá, že může být osobám, jež poznání opia nejživěji zajímá, totiž všem požívačům opia, ku prospěchu alespoň v tom, že jim pro útěchu i povzbuzení dokládá jako fakt stávající možnost opiu se vymanit, a navíc bez

---

⁷⁶ Tímto tvrzením neočerňuji ono stavení samo o sobě, jak čtenář sezná, když mu sdělím, že s výjimkou dvou přepychových sídel a několika málo skromnějších domů, nahozených římským cementem, neznám žádné stavení v této horské oblasti, které by bylo zcela odolné proti vodě. Lichotím si, že v naší vlasti architektura knih buduje na spravedlivých zásadách, avšak každá jiná architektura je v barbarském stavu, nebo ještě hůře, v rozkladu.

utrpení, jemuž by při průměrné rozhodnosti podlehl, a při poměrně rychlém snižování dávek.⁷⁷

⁷⁷ K tomuto poslednímu bodu bych dodal, že jsem je snižoval až příliš rychle, takže jsem si zbytečně přivodil horší muka, anebo spíš, že jsem neubíral dost soustavně a plynule. Aby to však čtenář mohl posoudit sám, a především proto, aby poživatel opia, který se chystá zanechat aktivní činnosti v tomto oboru, měl k dispozici informaci co nejpřesnější, uvádím níže své denní zápisy:

První týden	kapky laudana
pondělí, 24. června	130
25. června	140
26. června	130
27. června	80
28. června	80
29. června	80
30. června	80

Druhý týden	kapky laudana
pondělí, 1. července	80
2. července 80	80
3. července 80	80
4. července 100	100
5. července 80	80
6. července 80	80
7. července 80	80

Třetí týden	kapky laudana
pondělí, 8. července	300
9. července	50
10. července	
11. července	
12. července	
13. července	
14. července	76

Některé záznamy chybí

Vedlo mne tedy především přání předestřít výsledky svého experimentu. Na druhém místě se k němu přidružila potřeba vysvětlit, proč jsem nebyl s to sepsat včas třetí část, jež měla provázet nové vydání, neboť korektury přišly z Londýna právě v době, kdy zmíněný experiment probíhal, a já byl zcela neschopen je doplnit nebo vylepšit; připadalo mi nad mé síly soustředit při čtení pozornost natolik, abych postřehl tiskové omyly a opravil slovní nepřesnosti. Jen z těchto důvodů jsem obtěžoval čtenáře více i méně dlouhými záznamy o experimentech, týkajících se předmětu vpravdě tak mrzkého, jako je mé vlastní tělo; i kladu čtenáři na srdce, aby na to neza-

---

Čtvrtý týden	kapky laudana
pondělí, 15. července	76
16. července	73,5
17. července	73,5
18. července	70
19. července	240
20. července	80
21. července	350

Pátý týden	kapky laudana
pondělí, 22. července	60
23. července	0
24. července	0
25. července	0
26. července	200
27. července	0
28. července	0

A co že znamenají ty zbrklé návraty, zeptá se snad čtenář, k cifrám jako 300, 350 etc.? Pravým jejich důvodem byla nepevná vůle; motivovány pak byly, pokud se nějaký motiv smísil s tímto impulzem, buď zásadou *reculer pour mieux sauter* (byl-li žaludek znecitlivěn velkou dávkou, která účinkovala den dva, uspokojilo jej pak menší množství, a než se z toho zcela vzpamatoval, stačil si už na menší dávku přivyknout), anebo touto zkušeností: v případě různého, ale stejně bolestného utrpení snášíme nejsnáze to, jemuž čelíme rozezleni; kdykoli jsem podlehl a vzal velkou dávku, byl jsem nazítlí tak rozzuřen sám na sebe, že bych byl dokázal snést cokoli.

pomínal, anebo aby z nedorozumění nepokládal za možné, že bych se snížil k tématu tak daremnému samoúčelně či za podřadnějším účelem než v zájmu obecného prospěchu svých bližních. Jsem si vědom, že existuje takový živočich jako sebezpytující hypochondr. Střetl jsem se s ním příležitostně a vím, že je to nejhorší myslitelný *heautontimoroumenos*⁷⁸; že všechno zhoršuje a protahuje, neboť si vyvolává do jasného povědomí každý symptom, jenž by se možná za jiných okolností, kdyby se myšlení ubíralo směrem odlišným, prostě vytratil. Sám však cítím k tomuto sobeckému a nedůstojnému počínání tak hluboké opovržení, že bych se k němu nedokázal snížit, právě tak jako bych nedokázal mařit čas špehováním chudinky služby, která se právě teď, jak slyším, miliskuje s nějakým mladíkem vzadu v domě. Cožpak transcendentální filozof může být na něco takového zvědav? Kdoví, zbývá-li mi ještě pár let života; lze tedy předpokládat, že bych si krátil chvíli tak triviálním počínáním? Abych podobné úvahy vyloučil, řeknu cosi, co snad některé čtenáře pohorší; ač jsem přesvědčen, že by k tomu nemuselo dojít, kdyby uvážili, z jakých důvodů to říkám. Žádný člověk patrně nevěnuje mnoho času fenoménu vlastního těla, aniž k němu cítí jistý respekt, zatímco o mně se čtenář mohl přesvědčit, že nejen na ně nehledím s uspokojením ani respektem, ale že je nenávídím a stíhám hořkou ironií a pohrdáním a vůbec by mi nebylo proti mysli, kdybych věděl, že na ně jednoho dne dolehne poslední potupa, jíž zákon stíhá těla nejhorších zloajníků. Na důkaz, že to tvrdím se vší upřímností, učiním následující nabídku. Jako každý mám i já určité představy o místě svého posledního odpočinku; jelikož jsem žil převážně v hornatém kraji, kloním se spíše k názoru, že hrob na zeleném hřbitůvku mezi starobylými, opuštěným, horskými vrcholy skýtá filozofovi důstojnější a pokojnější věčný sen než kterékoli útočiště na odporných Golgotách města Londýna. Kdyby však pánové z Lékařské komory usoudili, že by jejich vědě mohl vzejít nějaký užitek z prozkoumání tělesné schrány požívače opia, stačí říci a já se postarám,

---

⁷⁸ Sebetrapič (název Terentiovy veselohry).

aby jim ta moje byla zákonitě přiřčena – jakmile ovšem už ji sám nebudu potřebovat. Jen ať jim skrupule, falešný jemnocit ani ohleduplnost vůči mně nebrání takové přání vyslovit; ujišťuji je, že si budu pokládat za neúměrnou čest, chtějí-li „demonstrovat“ na tak ztřeštěném těle, jako je moje, a že mne rozraduje pomyšlení na to, jak je ponížím, jak se mu posmrtně pomstím za všechno utrpení, které mi způsobovalo zaživa. Takové odkazy nejsou běžné; zveřejňovat odkazy *in spe*, odvislé od zůstavitelovy smrti, se ukázalo mnohdy i nebezpečné. Mohli bychom to doložit zvyklostmi jistého římského vládce: dozvěděl-li se od bohatých přátel, že mu v poslední vůli odkazují slušné jmění, vyjádřil zpravidla vždy uspokojení nad takovým ustanovením a královský odkaz milostivě přijal; jakmile se však dárci neměli k tomu, aby mu majetek předali neprodleně do vlastnictví – jakmile si „podle žili dál“ (*si vivere perseverarent*, jak to vyjádřil Suetonius) – pobouřilo to vladaře na nejvyšší míru a vyvodil z toho patřičné důsledky. Takové počínání nás nepřekvapí v tehdejší době a u jednoho z nejkrutějších cízarů; jsem si však jist, že od dnešních anglických lékařů se nemusím obávat sebemenšího projevu netrpělivosti ani jiných počinů, jež by byly neslučitelné s nezištnou láskou k vědě a jejím potřebám, jaká i mne vede, když vznáším takovouto nabídku.

30. září 1822

Thomas De Quincey

Zpověď požívače opia

Edice E-knihovna
Překlad Eva Kondrysová
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 14. 7. 2017

ISBN 978-80-7587-205-0 (pdf)